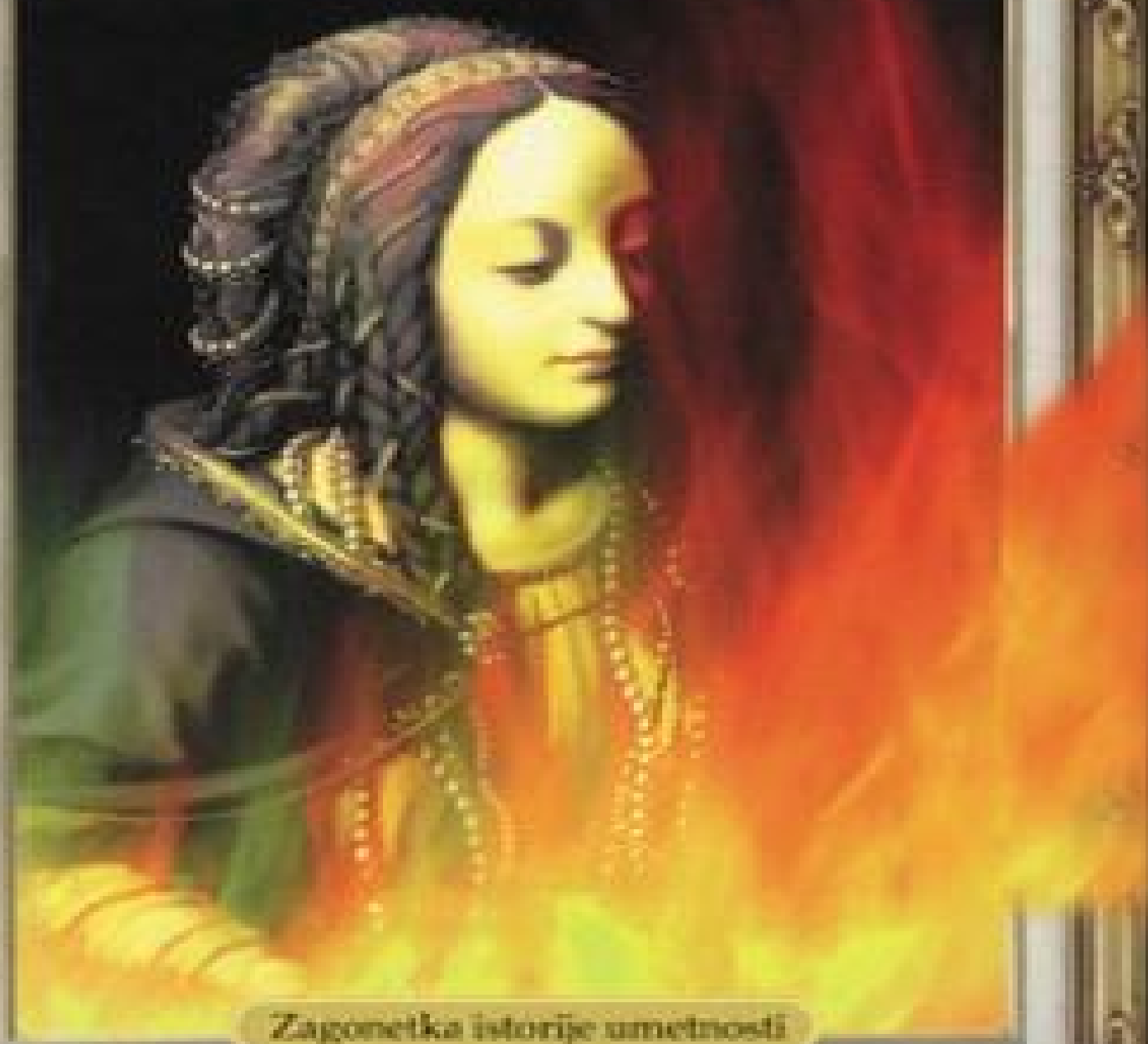


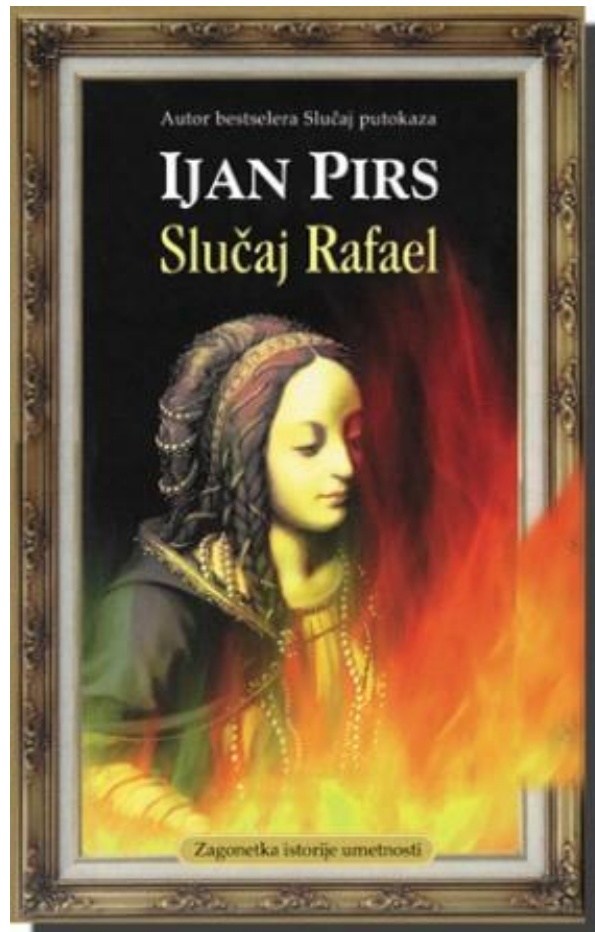
Autor bestselera Slučaj putokaza

# IJAN PIRS

## Slučaj Rafael



Zagonetka istorije umetnosti



# Ijan Pirs

## Slučaj Rafael

*Posvećeno Rut*

Neke građevine i slika iz ove knjige postoje, neke ne, a svi likovi su izmišljeni. Ne postoji Narodni muzej u Parku Borgeze, ali postoji Tim za italijansku umetnost u jednoj zgradi u centru Rima. Međutim, proizvoljno sam prebacio posao karabinjera na policiju, da bih podvukao kako moji opisi nemaju veze s originalom.

## Poglavlje prvo

Kao i obično, general Tadeo Botando peo se stepeništem prekrivenim ukradenim umetničkim delima nešto pre nego što će zvona Sv. Ignacija objaviti sedam sati ujutro. Na trgu se pojavio znatno ranije ali je, po običaju, proveo deset minuta u baru preko puta kancelarije, popio dva espresa i pojeo *panino*\*<sup>[1]</sup> sa šunkom. *Habitués* \*<sup>[2]</sup> ovog bara pozdravili su ga kao što priliči redovnom gostu na doručku: jedno prijateljsko *buon giorno* klimanje glavom, ali bez upuštanja u razgovor. Početak dana u Rimu, kao i u svakom drugom gradu, predstavlja nešto lično, što se najbolje odvija u tišini i osami.

Pošto je obavio ovaj prijatan jutarnji ritual, prešao je trg popločan kaldrmom, pa se uzduvao na stepeništu, dahćući i teško dišući i pre nego što je prešao prvi niz stepenika. Nije to stoga što je debeo, uporno se tešio. Već godinama nije morao da daje uniformu na proširivanje. Može se reći da je samo krupan. „Otmenog izgleda“ bio mu je omiljen izraz. Trebalo bi da se odrekne cigareta, kafe i hrane, i da počne da vežba. Ali kakva će mu život onda pružati zadovoljstva? Osim toga, bližio se šezdesetoj godini života i sad je prekasno da se steše. Taj trud bi ga ionako verovatno ubio.

Zastao je na trenutak, delimično da bi pogledao novu sliku okačenu na zid, ali više stoga da bi kradomice došao do daha. Crtežić Đentileskija, rekao bi po njegovom izgledu. Vrlo lepo. Šteta što će morati da ga vrate pravim vlasnicima kad obave svu papirologiju, optuže krivca i pošalju dokumentaciju u kancelariju javnog tužioca. I pored toga, ovo mu je bila nadoknada za to što je načelnik italijanskog Nacionalnog tima za borbu protiv krađe umetničkih dela. U retkim slučajevima kada im uspe da nešto povrate, uglavnom se isplati utrošeni trud.

„Baš lepo, jel da?“, začuo je glas iza leđa dok je razgledao rad umetnika.

Okrenuo se skrivajući da je još pomalo zaduvan. Flavija di Stefano bila je divna žena, od onih za koje je Botando smatrao da samo Italija može da ih iznedri. Bilo da postanu supruge i majke, bilo da se zaposle. A kad bi se zaposlile, mnogo su se trudile zbog griže savesti što nisu kod kuće, pa su bile dvaput bolje od ostalih. Iz tog

razloga su od deset istraživača osam bile žene. Ovo je, znao je on, navelo ostatak službe da njegovom odeljenju nadene onaj nesrećni nadimak. *Botandov burdelj*, kako su očigledno ljubomorne kolege nazvale njegov biro, barem je donosio rezultate. Za razliku od nekih koje bi mogao da imenuje.

Dobrodušno se osmehnuo i poželeo devojci dobro jutro. Ili bolje reći, ženi, primetio je kako je sam već u godinama kad svaku ženu ispod tridesete svrstava u devojke. Ona mu se veoma dopadala, iako nije bila u stanju da se prema njemu ponaša u skladu s njegovim rangom, godinama i znanjem. I dok su mu neki prijatelji diskretno ukazivali na to da je zaobljen, Flavija ga je, sa simpatijom i bez ikakvog srama, zvala *staro bure*. Ako se to izuzme, bila je gotovo savršena saradnica.

Flavija, koja je odlučno i uporno oblačila džempere i farmerke kako bi pokazala da ne spada ni među policajke ni u kategoriju zaposlenih žena, na pozdrav mu je odgovorila osmehom. Iskrenim osmehom. Poslednjih nekoliko godina general ju je naučio toliko toga, uglavnom puštajući je da pravi greške pa je kasnije pokrivajući. Nije on jedan od onih šefova što svoje zaposlene smatraju stadom ovaca koje treba žrtvovati kad god nešto pode naopako. Radije se beskrajno ponosio time što je učio svoje podređene da sve rade pravilno i što im je dozvoljavao znatnu, ako ne uvek i zvaničnu, samostalnost. Više od svih, Flavija je reagovala s oduševljenjem i postala je kompletan istražitelj u svemu, osim po zvanju.

„Zvali su karabinjeri iz Kampa dei fjori, i hoće da nam dovedu nekoga“, kazala mu je. „Sinoć su ga uhapsili pošto je provalio u crkvu u njihovom rejonu. Kažu da im je ispričao neku čudnu priču. Misle da to pre spada u naš delokrug.“

Govorila je promuklim i nazalnim govorom severozapada. Botando ju je zaposlio direktno s fakulteta u Torinu, a ona nije diplomirala kako bi došla u Rim. Tvrдила je da će na kraju završiti, i to joj je bio izgovor da se ne zaposli u policiji za stalno. Ali na odeljenju je tako marljivo radila da je to delovalo malo verovatno. Imala je plavu kosu i svetlu put, poput mnogih Italijana sa severa. Čak i da nije bila prava lepotica, u Rimu bi je već ta kosa činila upadljivom.

„Jesu li rekli o čemu se radi?“

„Ne. Samo su pomenuli neku sliku. Misle da je malo šašav.“

„Koji jezik govori?“

„Engleski i pomalo italijanski. Ne znam koliko dobro.“

„U tom slučaju ti ćeš razgovarati s njim. Znaš kakav mi je engleski. Javi mi ako bude ispričao nešto zanimljivo.“

Flavija mu je šaljivo salutirala, na trenutak prislonivši dva prsta leve ruke uz rub šišaka koje su joj se spuštale do polovine čela i činile deo smišljeno nemarne frizure. Otišli su svako u svoju kancelariju, ona u malu natrpanu sobu koju je delila s još njih troje, a on u nešto luksuzniju, na trećem spratu, skoro svu ukrašenu ukradenim predmetima.

Botando je seo i prionuo na jutarnji obred pregledanja pošte koju mu je sekretarica, u urednoj hrpi, ostavila na pisaćem stolu. Bile su to uobičajene gluposti. Tužno je zavrteo glavom, teško uzdahnuo, pa čitavu hrpu zavitlao u kantu za otpatke.

Dva dana kasnije, na stolu ga je sačekao podebeo dokument. Bio je to plod Flavijinog ispitivanja pritvorenika koga su doveli karabinjeri, a odisao je njenom savesnošću. Na vrhu je stajala kratka poruka.

„Mislim da će ti se ovo dopasti. F.“ U načelu, taj razgovor je trebalo da vodi pravi policajac, ali Flavija je umela glatko da se prebaci na engleski i da drži postupak pod kontrolom. Prelistavši stranice, Botando je stekao utisak da taj čovek sasvim dobro govori italijanski. Ali dežurni policajac je prilično tupav i verovatno bi propustio skoro sve što je vredno pažnje.

Dokument je predstavljao sažet prepis saslušanja, kakav se šalje tužiocu ukoliko policija smatra da na osnovu njega može da izgradi slučaj. Botando je iz aparata na hodniku uzeo espresso već je dugogodišnji zavisnik, koji ne može čak ni da zaspi bez kofeinske doze u poslednji čas digao noge i počeo da čita.

Na prvih nekoliko stranica nije bilo mnogo toga zanimljivog. Privedeni je bio dvadesetosmogodišnji Englez, postdiplomac. U Rimu je bio na odmoru, a uhapšen je zbog skitnje kad su ga pronašli kako se očigledno sprema da prespava u Crkvi sv. Barbare blizu Kampa dei fiori. Ništa nije ukradeno i sveštenik nije mogao da prijavi nikakvu štetu.

Sve to je zauzeto pet stranica pa se Botando zapitao zbog čega su pozvali njegovo odeljenje i zašto su se karabinjeri gnjavili s ovim hapšenjem. Spavanje na neuobičajenim mestima teško da je neki

veliki prestup. Tokom letnjih meseci možete da naiđete na strance kako hrču skoro na svakoj klupi bilo kog otvorenog prostora u gradu. Nekad nemaju novca, nekad su previše pijani ili drogirani da bi se vratili u svoje pansionere, a često nema slobodne sobe na kilometre, pa nemaju ni izbora.

Ali kad je prešao na sledeću stranicu, malo se više zainteresovao. Privedeni, izvesni Džonatan Argajl, objasnio je onima koji su ga saslušavali kako je otišao u tu crkvu ne zbog konaka, već da prouči jednog Rafaela nad oltarom. Pored toga, navaljivao je da da punu izjavu zbog toga što je došlo do nečuvenog falsifikata.

Botando je zastao. Rafael? Taj čovek je očigledno van sebe. Nije se sasvim jasno sećao te crkve, ali je bio uveren da zna gde se nalazi svaka Rafaelova slika u čitavoj zemlji. Da u crkvi kakva je Sv. Barbara postoji njegovo delo, znao bi to. Prišao je računaru i uključio ga. Kad je mašina, posle brujanja i zvrjanja proradila, ušao je u bazu podataka u kojoj su naznačene lokacije mogućih meta lopova. Ukucao je *Rim*, pa kad su zatraženi novi detalji naveo *chiesi*. Zatim je otkucao ime crkve. Mašina mu je odmah iznela kako Sv. Barbara ima samo šest predmeta koje bi vredelo ukrasti. Bila su to tri srebrna komada, jedan primerak vulgate iz sedamnaestog veka u kožnom reljefnom povezu i dve slike. Ali nijedna od njih nije bila Rafaelova, čak ni nalik. Obe su, zapravo, bile drugorazredni radovi na koje se nijedan lopov s trunkom mozga ne bi osvrnuo i na njih trošio vreme. Tržište kradenih raspeća, tri sa dva metra, anonimnih rimskih slikara nije baš cvetalo. Niti je na nelegalnom međunarodnom tržištu umetničkih dela bilo potražnje za oltarskim slikama za pejzaž s temom *odmora prilikom bekstva u Egipat*, rad Karla Mantinija, veličanstveno osrednjeg slikara iz osamnaestog veka.

Vrativši se za sto, iščitao je još nekoliko redova ubeđen da je Flavija pod rečju „zanimljivo“ mislila da je dokument tek još jedno svedočanstvo ljudske gluposti. Uporno je insistirala na ovakvoj predstavi ljudske prirode, naročito kad je reč o kolekcionarima umetničkih dela. Odeljenje je nekoliko puta obustavilo lov na lošije radove kad bi se otkrilo da su ih kupili kao Mikelandela, Ticijana, Karavađa ili tako nekog bogati strani kolekcionari s više novca nego pameti. Iz osвете bi pismeno obavestili kupca da je prevaren i prosledili obaveštenje lokalnoj policiji. Ali sve u svemu, smatrali su

da je poniženje koje takav čovek doživi dovoljna kazna, a rad previše beznačajan da bi se izlagali trudu i troškovima međunarodnih poternica i naloga za deportaciju.

Tako je, možda, i ovih pedestak stranica jednostavno katalog zabluda nekog neuravnoteženog glupana ubeđenog da može na brzinu da se obogati? Nekoliko hitrih pogleda na dokument uverilo ga je kako tu ima nešto više. Posle uvodnog dela s pitanjima i odgovorima, u nastavku je dokument prerastao u monolog, podužu izjavu. Botando je nastavio da čita i da se zbunjuje:

„... spremao disertaciju o Mantiniju. Tokom istraživanja, otkrio sam niz dokumenata koji nesumnjivo dokazuju da je Mantini zarađivao radeći za posrednike u prodaji umetničkih dela u Rimu dvadesetih godina osamnaestog veka i da je učestvovao u pozamašnoj prevari. Nemojte misliti da su italijanska ograničenja izvoza umetničkih dela novina. Većina država ih je imala još u šesnaestom veku. U osamnaestom, ona su postala mučna. Papska država je naročito osiromašila, pa su mnogi stranci dolazili ovamo u želji da nešto kupe. Tako su razrađeni brojni načini da se obidu pravila. Najuobičajeniji je bio i najočigledniji: podmićivanje. Slike su još i pripisivane nekim nepoznatim slikarima da bi se dobila izvozna dozvola. Povremeno bi posrednici išli tako daleko da bi isekli sliku u deliće, otpravili je za London ili Pariz, a onda je sastavili i reparirali.

„Što je slika bila značajnija, to je bilo teže izneti je iz zemlje. Pretpostavljam da je to tako i danas. A najteže je bilo sa slikama koje je naslikao ili za koje se smatralo da ih je naslikao neko od velike trojice renesansnih umetnika: Rafael, Mikelandelo ili Leonardo. Ponekad bi posrednici ili kolekcionari kupili radove nekog od ovih umetnika, zatražili od Vatikana dozvolu da ih iznesu, i bili odbijeni. U većini slučajeva slike su ostale ovde. I tako, kad je porodica Di Parma htela da proda svoju najveću dragocenost, jasno da je bilo potrebno učiniti nešto nepropisno kako bi došli do novca.

„Porodica Di Parma bila je velika, jedna od najmoćnijih u srednjoj Italiji. Kao i mnogi drugi, i oni su zapali u teškoće, pa kad je grof od Klomortona ponudio da za neviđenu sumu kupi njihovog Rafaela, oni su pristali. Kako bi izneli sliku iz zemlje, zatražili su usluge od posrednika u prodaji umetničkih dela Semjuela Perisa, a on se obratio Mantiniju za dodatnu pomoć.

„Ono što su njih dvojica smislili bilo je savršeno jednostavno. Mantini će naslikati nešto preko Rafaela i slika će napustiti zemlju kao jedno od njegovih dela. Čim stigne u Englesku, nova slika će biti obrisana, a Rafael će zauzeti mesto u grofovoj zbirci. Verovatno je Mantini naneo sloj laka da zaštiti originalnu sliku, a sam koristio boje koje se lako skidaju.

„Nije mi poznat nijedan detalj kako je to tehnički izvedeno, ali znam da je izvedeno. U pismu iz arhiva Klomortona, Peris uverava grofa da je gledao Mantinija kako nanosi boju i kako Rafaelova slika nestaje tako prerusena. Ali Klomorton nikad nije okačio tu sliku na zid.

„U nekom trenutku nešto je pošlo naopako, slučajno ili namerno. Slika je zamenjena, uplata za Rafaela je predata, a u Englesku je poslata neka druga slika. Neposredno po njenom prispeću, prevara je otkrivena a grof je umro. Njegova porodica, izgleda, taj slučaj više nije pominjala.

"Stvar je u tome što je Mantini zaista prekrrio Rafaela. Peris je to video, što slika nikad nije stigla u Englesku, što je nestala iz zbirke porodice Di Parma. S druge strane, godine 1728, u posedu te porodice bio je jedan Mantini, koga nije bilo četiri godine ranije.

„E sad, sve ovo ukazuje da je Rafael ostao skriven u Rimu. Ako je to tačno, nije mi jasno zbog čega nikad nisu skinuli gornji sloj. Ali nisu, pa je tako Mantini ostao u njihovoj zbirci, očigledno smatran tako nevrednim delom da je šezdesetih godina devetnaestog veka poklonjen Crkvi sv. Barbare za sliku iznad oltara.

„I eto. Slika je ostala nepoznata u crkvi više od jednog veka. Prvi put sam je video pre godinu dana, kad sam radio na disertaciji. Onda sam shvatio da bi ispod nje mogao da bude Rafael, vratio sam se to da proverim, ali delo je nestalo. Neko je maznuo prokletu sliku."

Čak i u umerenoj prozi zvaničnog dokumenta, pritvorenikov bes bio je sasvim osetan. Ne samo da je izneveren za najžešće otkriće u svetu umetnosti te decenije, već su ga, povrh svega, uhapsili zbog skitnje. Ukoliko je to zaista najžešće otkriće. U svakom slučaju, ako je slika nestala, treba to istražiti. Našavši razlog za šetnju, Botando je pozvao Flaviju, pa su sišli niz stepenice i uputili se ka Crkvi sv. Barbare.



Jedan od užitaka ovog posla, razmišljao je dok su hodali, bila je prilika da živi u Rimu. Iako nije tu rođen, smatrao je sebe Rimljaninom i u tom gradu je proveo najveći deo tih proteklih trideset godina. Njegovo negodovanje zbog kratkog nameštenja u Milanu nije izazivao sam posao, već činjenica da je morao da živi u gradu koji je smatrao jednoličnim i bez duše.

Uto mu se ukazala velika prilika. Ponovo je pozvan u Rim da se bori sa sve većim brojem krađa umetničkih dela u čitavoj Italiji. Odeljenje mu je i oformljeno zbog krađe dvanaest čuvenih dela iz najboljeg i teorijski najbolje čuvanog muzeja u zemlji. U policiji, po običaju, nisu znali odakle da krenu. Nisu imali veze u svetu umetnosti, nisu znali moguće naručioce, nikakve predstave nisu imali o tome šta je uopšte moglo da se desi sa slikama.

U zemlji u kojoj je ljubav prema umetnosti deo nacionalnog identiteta, ovo je uskoro poprimilo razmere skandala. Manje političke partije u vladajućoj koaliciji počele su da drže govorancije o odbrani nacionalnog nasleđa od grabljivih stranaca, ne bi li nervirali većinsku grupu demohrišćana. U jednom trenutku izgledalo je čak da će se socijalisti povući iz koalicije, i da će ljubav prema umetnosti oboriti vladu i time zemlji doneti još jedan neobičan politički presedan.

Ali to se nije desilo. Uočivši mogućnost da se istakne na račun konkurentnih karabinjera polizia je predložila formiranje nacionalne snage za borbu s tim problemom, a nadležni ministar ih je konačno podržao. U dogledno vreme izabrali su Botanda da predvodi ove snage, a taj poziv na dužnost njega je spasao gnjavaže vođenja neravnopravne i unapred izgubljene bitke s kancelarijskim kriminalcima i drugim polulegalnim gangsterima finansijskih vođa centralnog Milana.

Povratak u Rim bio mu je jedna od najvećih radosti u karijeri. Proveo je nebrojene večeri šetajući ulicama, ponovo obilazeći stare i omiljene lokalitete, kakvi su ostaci carskog foruma, tihe, prisne srednjovekovne crkve i bogati barokni spomenici. Mogao je slobodno da lunja kako mu se prohte, i blagosiljao je svoj status neženje koji mu je to omogućavao.

Dok su sad on i Flavija išli, sve vreme je razgledao okolinu, a poveo je svoju asistentkinju nešto zametnijim putem do odredišta. Slučaj koji su preuzeli nije bio toliko hitan da bi pet minuta išta izmenilo. Bilo

je jedno od onih rimskih proletnjih jutara kad se ovaj grad, sa svojom saobraćajnom gužvom, bukom i neurednošću, pretvara u čarobno mesto. Zgrade oker boje isticale su se naspram jasnog, plavog neba, miris kafe i hrane dopirao je iz barova i restorana, uz žamor priprema dok su okretni i besprekorni kelneri, neprestano brbljajući, iznosili stolove i stolice po trgićima, protresali sveže bele stolnjake i razmeštali cveće po majušnim vazama. Primetili su nekolicinu turista, uobičajeno umornog izgleda, izgužvane odeće i s rancima kao neizbežnim delom opreme. Ali njih nije bilo mnogo, još je bilo rano i do godišnje najezde preostalo je još nekoliko nedelja. Trenutno je Rim pripadao Rimljanima, a to je delovalo kao da su u samom raju.

Put ka odredištu vodio ih je kroz srce pijace na Kampo dei fiori. Istočno odatle protezala se Via Dubonari, uska, prava ulicica u zaleđu Pompejevog pozorišta, oivičena prodavnicama odeće i obuće s obe strane. Bila je preuska za bilo kakva vozila, ali se ipak nekoliko fijata uguralo sve negde do njene polovine, i trubilo dok su pešaci pokušavali da se provuku pored njih. Upravo iza njih, u malom prolazu s leve strane u kome su bile prodavnice polovnih knjiga, nalazila se Sveta Barbara.

Bila je to malena crkva koju čak ni Botando dotad nije posetio. Delovala je praktično napušteno i toliko sitno da je izgledala kao maketa. Za razliku od velikih bazilika po gradu, ova je ličila na parohijsku crkvicu. Sagrađena verovatno u sedamnaestom veku, bila je vrlo neupadljiva, tako da bi je i najpažljiviji turista prenebregnuo ne trudeći se da je poseti.

Već prvi pogled na njenu unutrašnjost potvrdio bi ispravnost odluke tog turista. Tavanica joj je izrađena od prostog sivkastog gipsa, po dužini nema kapelice, a ukrasi su joj krajnje uobičajeni. Ipak, Botando je, osetivši svežinu njene unutrašnjosti i uhvativši slab miris tamjana, a čekajući da mu se vid polako privikne na polumrak, osetio ono što ga je uvek oduševljavalo čak i u najskromnijim rimskim crkvama. Kao i u gotovo svim ostalim crkvicama, i u Svetoj Barbari bilo je nečeg tužnog i zapuštenog, ali prijatnog. Jedino je odudaralo to što je neko, verovatno sveštenik, rešio da podigne savremen oltar, koji se sad kočoperio u staroj trošnoj zgradi. Botando je čuo Flaviju kako negodujući frkće.

„Današnji sveštenici koji se upinju da privuku novu pastvu“, prokomentarisala je.

„Moguće“, odvratio je Botando. „Pretpostavljam da moraju nešto da učine u ovoj oblasti. Šteta bi bilo kad bi samo jednog jutra shvatili da su im vernici pomrli od starosti.“

„Valjda je tako. Ali ne slažem se sa sveštencičkim oduševljenjem isposništva. One uvek ucakljene oči čine da se osećam nelagodno. Više mi prija solidna iskvarenost.“

Botando je primetio kako nikad ne bi pomislio da se ona zanima za sveštenike. Pokušao je i da odvрати misli od svog stomačića i brige da on u svesti njegove asistentkinje predstavlja dekadenciju, kad se predmet njihovog razgovora pojavio na vratancima iza starog oltara.

Već se na prvi pogled nije uklapao u karikaturalnu sliku visokog spečenog jezuite, kakvog je Flavija očigledno imala u vidu. Uopšte nije delovao poput nekog ko je proveo izvestan broj godina čineći dobra dela po predgrađima da bi se požurio da uznemiri papu švercujući oružje po Južnoj Americi. Onizak, ružičastog i mesnatog lica, više je delovao kao neko ko će ostati u Rimu u udobnosti vaticanske sinekure. Ali, pomislio je Botando, sa sveštencima nikad nisi načisto. U svakom slučaju, ljubazno ih je dočekaao kad mu se Botando predstavio.

„Koliko sam razumeo, nestala vam je slika“, počeo je policajac kad se stišao žamor preliminarnih ljubaznosti. „Kad mi je rečeno kako je možda ukradena, rešio sam da se malo raspitam.“

Sveštenik se namrštio i spojio šake na stomaku, kako čine sveštenici kad su zamišljeni.

„Ne shvatam ko vam je to kazao. Istina, nekad smo imali sliku nad oltarom. Ali prodali smo je pre mesec dana ili nešto više.“

„Prodali? Kome? Zar to nije crkveno vlasništvo? Mislio sam da te prodaje normalno idu preko Vatikana. A oni nam obično jave za tako nešto.“

Svešteniku je bilo nelagodno.

„Pa, ovako je to bilo.“ Zastao je. „Hoćete li morati da napišete prijavu ili tako nešto? Zaista ne bih želeo da se zapetljam u birokratsku gužvu s formularima i svim tim.“

„Sve zavisi. Nama je rečeno da je slika ukradena. Finese vaticanske prakse nas ne zanimaju ukoliko nije ukradena.“

„Nije ukradena.“ zamislio se na trenutak, a onda se dao na objašnjavanje. „Vodim jedan mali program za zavisnike iz oblasti Kampo- hrana, sklonište, pokušavam da ih odvojim od droge i da ih držim budnim.“

Botando je klimnuo glavom i učtivo ga podstakao da nastavi. U Milanu je naišao na desetine ovakvih samostalnih programa koje su obično vodili dobrodušni sveštenici. Po pravilu nisu uspevali ni da zagrebu po površini problema, ali država nije pružala nikakvu bolju varijantu.

„Potrebno nam je mnogo toga a, kao što vidite, ovo je siromašna parohija. Ne dobijamo priloge od posetilaca, ni pare od dijeceze, ništa od grada. Otprilike pre mesec dana, pojavio se čovek koji je poželeo da otkupi sliku iznad oltara. Ponudio je dovoljno novca za godinu dana programa, i ja sam prihvatio. Prodaja nije zabeležena u Vatikanu jer bi tako otišao veći deo novca. Smatrao sam da je mojim zavisnicima on potrebniji.“

Botando je ponovo klimnuo glavom. Ovo se stalno dešavalo i imao je razumevanja, čak i ako je to značilo da će mu posao biti otežan.

„Koliko vam je platio?“, upita.

„Deset miliona lira“, odgovori sveštenik. „Znao sam sve o slici. Praktično je bezvredna. To sam mu i rekao, ali je on odvratio da je slika za kolekcionara koji želi Mantinija i spreman je da plati i više nego što treba.“

„Da li vam je dao priznanicu ili tako nešto?“

„O, da, sve je urađeno po propisu. Ugovor o kupoprodaji je čak i propisno overen. Ako ćete sačekati, doneću vam ga.“

Žurno je otišao ponovo u sakristiju odakle se posle nekoliko trenutaka vratio s velikim belim papirom s izvučenim linijama i pečatom u gornjem desnom uglu.

„Evo ga“, reče. „Prodat *Odmor*, rad Mantinija iz Crkve sv. Barbare u Kimu, za deset miliona lira. Datirano 15. februara, s mojim potpisom, potpisom Edvarda Bernsa, posrednika. Vidim da nema njegove adrese. Na to ranije nisam obratio pažnju. Budući da mi je platio u gotovom i dao prilog za program, pretpostavljam da nije ni bilo važno.“

## Poglavlje drugo

Oko osam sati iste večeri, Flavija di Stefano uzdahnu, i dokumenta na kojima je radila, kako dovršena tako i nedovršena, odbaci u korpu s natpisom „obrađeno“ i žurno izađe iz kancelarije. Ceo dan je bila zauzeta, ali bez posebnih rezultata.

Pošto su obišli Svetu Barbaru, ostatak dana provela je u uobičajenom raspitivanju o Mantiniju, a to je bilo obeshrabrujuće za nekog ko uživa u otkrivanju korupcije na višim istancama. Sve što je vezano za ovu transakciju bilo je potpuno legalno. Vlasnik je želeo da proda sliku, kupac ju je odneo u Englesku a potrudio se da o svojim namerama obavesti sve redom. Ispravno je popunio svaki obrazac, a svaku pravnu prepreku s ministarstvom za kulturu, državnom blagajnom i carinom prevazišao je po propisu.

Pravi uzor uglednog posrednika u prodaji umetnina na delu. Samo što je ser Edvard Berns, princ londonskih posrednika, možda izneo Rafaela umesto neku bezvrednu sliku. Ali pročešljavanja krivičnog zakona čitavo popodne nije joj donelo ništa na čemu bi izgradili slučaj. Da je Berns slikao preko Rafaela i tu činjenicu prikrrio, posredi bi bio čist kriminal. Ako ga je prošvercovao, takođe. Ako ga je ukrao, nema problema. U takvim slučajevima verovatno bi mogli da povrate sliku. Međutim, po svemu sudeći, nemaju ništa protiv nekoga ko iznese Rafaela prekrivenog Mantinijem, ukoliko sam nije naneo tog Mantinija. A Berns bi rekao da nije znao kako je ta slika po bilo čemu posebna. Naravno, bila bi to laž, ali s tim u vezi ništa ne bi moglo da se uradi.

Iznervirala se. Zapravo, dvostruko se iznervirala. Uzimala je zdravo za gotovo da su svi posrednici u prodaji umetničkih dela pokvareni, na ovaj ili onaj način. Na kraju, posao im je da kupuju predmete za koje znaju da prodavac može da dobije više na drugom mestu. Berns je, međutim, oličenje ispravnosti. Tečno govori italijanski, često je poklanjao umetnička dela italijanskim muzejima a neka pozajmljivao za izložbe. Ostale njegove usluge donele su mu počasne nagrade u Italiji i Francuskoj, kao i titulu viteza. Prati ga reputacija izuzetnog i učenog čoveka, bez ijednog tračka sumnje da je pokušao da izvrda pravila, a kamoli da ih prekrši. Flaviju je to razbesnelo, a i govorilo joj da je on suviše prepreden da bi dozvolio da ga uhvate.

Nervirala se i ga što je svaka Italijanka, bar u ovome ako ni u čemu drugom, patriota. Stotinama godina čitav svet je čeprkao po Italiji i raznosio njena najveća umetnička blaga. Trenutno u Italiji nema muzeja koji može da se poredi s Nacionalnim galerijama u Londonu i Vašingtonu, ili s pariškim Luvrom. Mnoge slike su ostale u Italiji samo zato što su bile nanete na zidove, mada je čula za nekog Amerikanca, milionera, koji je dvadesetih godina dao ponudu za crkvu u Asizu, ne bi li Dolove freske kojima je ona ukrašena preneo u Arizonu. Gubitak neke Rafaelove slike za Italijane je užasan, čak i ako nisu znali za njeno postojanje.

Gundajući tako za sebe, Flavija je žustro hodala ulicama prema Pjaci Navona. Pristala je da se tamo nađe s bivšim pritvorenikom i ode na večeru, kako bi proradila još neke pojedinosti njegove price u atmosferi u kojoj će biti predusretljivijim. Nije mislila da je Argajt lagao. Ali policijsko ispitivanje tokom noći provedene u ćeliji često dovede do toga da ljudi prenebregnu neke sitnice.

Žurila je zato što umalo nije zaboravila na dogovor. U hodu je proverila tašnu, kaiš je prebacila ukoso oko vrata, po običaju u Rimu, da bi se zaštitila od džeparoša. Imala je dovoljno novca da plati obrok za dvoje. Bila je ubeđena da joj je drugar za večerom bez sredstava, a izvođenje muškaraca na večeru uvek joj je ulivalo osećanje prijatnosti. Njena majka nikad ne bi izašla sama s nekim muškarcem. Iako je bila slobodoumna majka i tolerisala takvo ponašanje u mladosti, sama pomisao da njena kćerka plaća veoma bi je iznenadila.

Flavija se dogovorila da se sa svojim gostom nade u obližnjoj tratoriji. To mesto nije bilo ništa posebno, ali je bilo blizu njenog stana i pouzdano. Kao i mnogi restorani u Rimu, služili su divna jela od testa, čarobna predjela i grozna glavna jela. Za razliku od Torinjana, koji zaista znaju šta je meso, Rimljani kao da su zadovoljni i kožnim đonom. Nije važno, već se navikla na to. Ionako je rimska kuhinja jedino što joj budi nostalgiju za rodnim gradom.

Argajt je sedeo za stolom u uglu i oprezno joj mahnuo kad je ušla. Normalno bi ga smatrala nekim ko prilično dobro izgleda, na engleski način, koji je obično nije mnogo privlačio. Povisok, plave kose, konzervativno i po italijanskim merilima ne baš naročito dobro obučen. Možda najupadljivije na njemu behu šake, izdužene i nežne.

Tokom zvaničnog ispitivanja bez prestanka ih je stezao. Učinilo joj se da bi im bolje pristajalo da sviraju violinu, ili tako nešto. Sad bar, izgleda, više nije trzao i petljao njima.

Puštanje na slobodu iz privremenog zatočeništva kao da mu je činilo dobro, zapazila je Flavija.

„Za nekog ko samo što je zaturio Rafaela deluješ mi izuzetno veselo”, reče ona.

On je ozareno dočeka. „Pretpostavljam da je tako. Trebalo bi po svemu da budem užasno deprimiran. S druge strane, naravno, sve ovo dokazuje da sam u pravu, mada nisam baš zamišljao da ću ovako proći kad iznesem to u javnost. Mimo toga, hapšenje je prilično zanimljivo, na neki čudan način.”

„Znači nisu se loše odnosili prema tebi?”

„Ni najmanje. Fini svet. Čak su me pustili da izađem na ručak, pod uslovom da se vratim u ćeliju za tri sata. Ne verujem da plavci u Londonu rade ovako slobodno i opušteno.”

„Pretpostavljam da su već tada shvatili da ne predstavljaš opasnost za javnost. Zar te sve to nije nimalo uznemirilo?”

„Pa jeste”, odgovorio je Argajl i navalio na tanjir s testom. „Nije bilo ni nalik onome što sam zamišljao. Video sam sebe kako otkrivam sliku i objavljujem to na sva zvona u nekom prigodnom naučnom časopisu pošto upozorim paroha. Senzacija. Uspešna karijera, srećan paroh, a čitav svet bogatiji za jednog Rafaela.”

Govorio je italijanski prilično tečno. Ne savršeno, s tvrdim izgovorom, ali više nego prihvatljivo. Flavija je, kad god je bilo moguće, govorila sa strancima italijanski. Samo, malo njih je to moglo, a oni koji bi pokušali uspevali su samo da izgovore rečenice napabirčene iz vodiča i s uličnih tabli, a ona je ipak smatrala kako treba da ih navodi da vežbaju. Sama je provela godine učeći engleski jezik, pa nije videla razlog zbog kojeg se i drugi ne bi potrudili.

„Međutim, sad imamo veoma nesrećnog paroha, još nesrećniji Vatikan, Bernsa sa slikom, i tvoju karijeru daleko od uspeha”, primeti ona. „Siguran si da nečeg ima ispod toga?”

„Nisam uopšte bio siguran, pa sam zato potrošio toliko novca i došao ovamo da proverim. A nisam uspeo da proverim jer slike više nema. Vrzmao sam se tamo razmišljajući šta da uradim. Pre nego što

sam uspeo nešto da smislim, one policijske dustabanlije su videle da su vrata otvorena, i ščepale me. Samo", dodade, „sad sam ubeđen da je tamo. Neko poput Bernsa ne bi izveo ovakvu predstavu kad ne bi znao da vredi."

„Ne razumem zbog čega nisi još pre nekoliko meseci pisao svešteniku, izložio mu svoja razmišljanja i dobio dozvolu da pregledaš sliku. Tako je on ne bi prodao sve dok je ne očiste."

„Oh, to je sasvim jednostavno. Jer sam kreten. A budući da sam naučni radnik pripravnik, tim gore." Argajl se smrknu, pa spusti viljušku jer je zbog ovoga očigledno izgubio apetit. „Istorija umetnosti je, kao što ti je verovatno poznato, opaka, gadna profesija. Smatrao sam da bi, ako ijednu reč kažem nekom u Italiji, neki glavonja u Museo nazionale prvi tamo stigao i prigrabio slavu za sebe. To se već dešavalo, a i ko bi odoleo iskušenju? To je trebalo da bude najveće otkriće poslednjih godina."

„I biće", ubaci Flavija pomalo nepotrebno, pa zadade novi udarac njegovom apetitu.

„Hvala ti", odvrati on.

Flavija ga pogleda sažaljivo. Po svim merilima, on je želeo samo malo slave, podsticaj za karijeru u beznadežno pretrpanoj profesiji. A čak mu je i to izmaklo zbog Bernsove neutoljive želje da stekne još više novca nego što već ima. „Zar ne možeš svejedno da napišeš članak o tome? I uopšte, zbog čega si rekao Bernsu? Nisi se baš poneo kao vešt taktičar u svemu ovome, ali to mi se čini najblesavijim potezom koji si mogao da prcduzmel."

„Nisam mu ja rekao" reče Argajl s negodovanjem. „Možda i jesam tupav, ali ne baš toliko. Nisam rekao ni živoj duši. Ovaj, osim svom mentoru. Njemu sam morao da kažem. Ali on je veoma diskretan, mrzi posrednike u prodaji umetničkih dela, i od tada je u Toskani bez mogućnosti da komunicira. Nikako to nije mogao biti Tramerton. Fini čovek", nastavi on odlutavši od teme razgovora. „Mislim da bi trebalo da mu napišem pismo o svemu ovome. Čak i njega bi trebalo da impresionira kako sam dopao zatvora da bih unapredio istorijsko znanje. Što se tiče mog članka... Pa, napisaću ga. Ali moraću malo da požurim s iznošenjem svoje tvrdnje. Potrebni su meseci da bi se došlo do članka u pristojnom časopisu. U vreme kad bi on bio objavljen, svima će već pozliti od priče o prokletom Rafaelu. Onog



časa kad se Berns uveri da ima pravu sliku sjatiće se novinari. Senzacionalno otkriće i sve to. Njemu naklonjeni naučnici pišaće sjajne članke o prikrivenim remek-delima. A kad entuzijazam dosegne vrhunac, prokletinja će se naći kod *Kristija*"

Argajl zastade i s odbojnošću pogleda novo jelo koje je konobar doneo.

„A svaki muzej, svaki šašavi milioner na svetu naći će se tamo da se nadmeće", nastavi on. „U muzeju Geti založili bi rođene babe da dodu do slike. Možeš li da zamisliš kakvu će sumu ona dostići? Zbog nje će cena buketa *suncokreta* od Van Goga delovati kao sitniš."

„Zašto tako mnogo? Nije baš da Rafaela nema. Naslikao je on desetine slika..."

„Znam, i sve su one po muzejima ili po zidovima Vatikana. Decenijama već nije bilo nijednog na tržištu. Da ne pričamo još o novootkrivenom. Sve je stvar ponude i potražnje. Čak i da se ispostavi da nije nešto naročito, opet će doneti bogatstvo. Naročito uz priču koja ga prati."

„Nije loš dobitak za ulaganje od deset miliona lira."

„Toliko je platio?", Argajl se zamislio nad nepravednošću ovog sveta. „Ovo je još i gore. Čak sam i ja mogao da skupim toliko. Pa, bar donekle."

Ima razvijen, možda pomalo morbidan smisao za humor, primetila je Flavija. Još je i samoprekoran i deluje inteligentno, uprkos naizgled namernim pokušajima da sakrije tu činjenicu. Od jednostavnog poslovnog poduhvata, ova večera prerasta u umereno prijatnu prigodu.

„Reci mi", počeo njen gost u razmetljivom pokušaju da promeni temu i pokaže kako nije potpuno opsednut zalutalim remek-delima, „kakav je tvoj posao? Ima li ga mnogo? Donosi li zadovoljstvo?"

Ona je napravila grimasu.

„Posla svakako ima mnogo. Kao da živim pod stalnim odronom. Neko je već izračunao kako na svakih deset minuta nestane po jedno delo. Pravo je čudo da je išta još ostalo da se ukrade."

Argajl primeti kako, zasad, Italija deluje kao da ima još mnogo toga.

„U tome i jeste nevolja. Izgleda kao da postoji nepresušan izvor u oronulim crkvama i polunapuštenim kućama. Umetnička dela stalno nestaju, a koliko ih bude prijavljeno za isto toliko se i ne sazna."

Argajl je radosno otkrio da Flavija puši, pa je izvukao svoju zgužvanu paklicu cigareta i zapalio jednu.

„Zašto? Zbog čega ne prijavljuju krađu?”

Dok je nabrajala, podizala je prst po prst: „Kao prvo: uvreženo nepoverenje u policiju. Drugo: ubeđenost da delo ionako nećemo vratiti. Treće: želja da izbegnu da vlasti saznaju šta još imaju kako ne bi plaćali porez. Četvrto: pretnje. Kako ti se ovo čini: ako bih morala da biram između slike i rođenih ušiju, mislim da bih se oprostila od slike.”

Veče nije ispalo loše. Argajl je sve što je govorila pratio s izrazom velikog interesovanja, što je bilo lepa promena u odnosu na uobičajene večere na kojima se od nje očekivalo da sluša otvorenih usta i s divljenjem kako joj trenutni pratilac prikazuje svoje neizmerne kvalitete. I on je imao dobranu zalihu raznovrsnih anegdota i umeo je da održi svoj deo konverzacije. Došlo je samo do jednog omanjeg incidenta pošto je ona platila račun u restoranu, a on s rukom među kolenima i njišući se napred-nazad u strašnom napadu neprijatnosti, začkiljio u tavanicu i rekao: „Pretpostavljam da ne bi...”, zatim se ućutao i glupavo nasmešio.

Po italijanskim standardima ovo bi se teško shvatilo kao udvaranje: Flavija je uspela jednog upornog udvarača da zaustavi tek udarcem po licu tiganjem koji joj se našao pod rukom. Ali već je upoznala dovoljno Engleza da bi shvatila šta je Argajl hteo, iako mu je tehnika bila tako prikrivena kako bi predlog učinila skoro neprimetnim. Na sreću, problem je bilo lako rešiti: odgovorila mu je osmehom i predložila da odu na sladoled. To je delovalo kao više nego prikladna alternativa, pa je on prihvatio ponudu s vidnim olakšanjem.

Veče su završili dvaput obigravši Trg Montečitorio pre nego što su se uputili ka Doliti. Flavija je bila Italijanka, a Argajl je dovoljno vremena proveo u njenoj zemlji da je prihvatio stav kako dan bez sladoleda nije nikakav dan. Uživanje u sladoledu dok su polako šetali ulicama s ostalim prolaznicima vratilo mu je veru da je svet u suštini dobronamerno mesto, uprkos svim skorašnjim pokazateljima suprotnog.

## Poglavlje treće

Argajl je širom otvorio vrata u Via Kondoti i popeo se uz stepenice. Hitro je prošao pored recepcionara u prizemlju, mahnuvši mu kao da se dobro poznaju. Po pravilu je trebalo da pokaže karticu kojom dokazuje da ima pravo da poseti rimski klub za inostrane novinare. Budući da karticu nije imao, nije ni mogao da je pokaže. Recepcionari u Rimu ionako ne vode računa o takvim sitnicama.

Uputio se ka baru, uređenom u nimalo privlačnom stilu, sa čeličnim cevima i lažnim drvetom, seo i naručio aperitiv. Zatim se obazreo oko sebe i ugledao svoj plen. Rudolf Beket je sedeo sam za stolom u susednoj prostoriji i dovršavao kasni ručak. Pred njim je stajala velika čaša viskija. Argajl mu je prišao i seo.

„Džonatane! “Beket ga je pljesnuo jednom rukom po ramenu, a drugom se snažno rukovao s njim.

Tokom Argajlovog boravka u Rimu pre godinu i nešto, postao mu je najbliskiji prijatelj. Naleteli su jedan na drugog tokom nekog nevažnog diplomatskog prijema u Via Dulija. Obojica su osećali da im tamo nije mesto, pa su, prirodno, veći deo večeri proveli ispijajući žestoka pića svog domaćina i ogovarajući ostale goste. Kasnije su otišli do obližnjeg bara da popiju još po koju. To je učvrstilo njihovo prijateljstvo.

Nisu imali ništa zajedničko. Argajl je tih i pomalo povučen Englez, a Beket agresivan radoholičar, s drhtavicom proisteklom od previše pića, premalo spavanja i sveobuhvatne neuroze zbog nove priče, novog čeka i dileme da li ga iko zapravo voli. Kako ga Argajl očigledno voli, nijednom nije snosio posledice nekog od Beketovih burnih ispada besa zbog kojih su kolege zazirale od njega.

„Šta te ponovo dovodi u Rim?“

„Pucanj u prazno“, odvrati Argajl na pozdrav. „Upravo sam pušten iz zatvora.“

Beket se uzdržao da ne frkne.

„Bez šala, molim te“, nastavio je da bi sprečio neku doskočicu koju se novinar očigledno spremao da izrazi. „Nisam se još oporavio. Nego, hoćeš li zanimljivu priču?“

„Kakvo pitanje! Naravno da hoću. Samo zavisi kakva je. Nadam se da još pamtiš da nisam u mogućnosti da ti platim za nju.“

„Ne treba mi ništa. Samo da je vidim objavljenu.“

Argajl mu je zatim ispričao sveo svom otkriću i o uplitanju ser Edvarda Bernsa, pa do noći u zatvoru. „Moje otkriće. Oteto. Tek tako. Možeš li da napišeš nešto pa da svi saznaju šta se stvarno desilo? U protivnom će Berns pokupiti svu slavu, kao i novac.”

„Lepa priča”, prokomentarisao je Beket, dovršio još jedan viski, pa prešao na veliku čašu grape. „Ali tema je Rafael, a ne to što su te prešli. Međutim, profesionalno škrabalo kakvo sam ja biće u stanju to da obavi. Veliko otkriće, poznati umetnik, itd., itd. Onda nešto niže malo o tebi, pa podrivanje čitave stvari i pravljenje mamlaza od Bernsa. Lako je. Nemoj mi zameriti, ipak, što moram da proverim priču. Nekoliko telefonskih poziva, tu i tamo i slično. U redu? Osećaš li se bolje? Ne deluješ kao da uživaš u večnom gradu.”

„Ni ne uživam. Jedino što se zasad dobro desilo jeste sinoć na večera s policajkom...”

„To zvuči loše.”

„Nije uopšte. Ona je slatka. Veoma slatka, zapravo. Ali pošto moram sutra da se vratim u London, to i nije važno.”

Beket mu je, nekoliko nedelja kasnije, u pismu objasnio da nije on kriv i priložio originalan članak da bi to i potkrepio. Priču je napisao onako kako je i obećao: otkriće moguće nepoznatog Rafaela, pripisano „*muzejskim izvorima*”, citat opreznog optimizma Bernsa, nekoliko komentara dvojice istoričara umetnosti, zatim dobro istražena pozadina ostalih zapaženih otkrića u poslednjih nekoliko godina. Nadalje je Beket pisao o Argajlu s jasno i koncizno iznetom porukom. Mladog postdiplomca prevario ljigavi posrednik svojim mahinacijama. Naravno, nije to izrazio tim rečima, ali je opšta namera bila kristalno jasna. Bio je to dobar članak.

Nažalost, bio je pomalo predobar. On ga je poslao u Njujork, svom izdavaču, a ovaj se uzbudio oko njega. Stavio ga je na naslovnu stranicu, na levu stranu u samo jednu kolumnu, a ne u sredinu u podlistak o umetnosti, kako je Beket očekivao. Ali bilo je to doba godine puno dešavanja. Trebalo je da otpočne neki sastanak na vrhu, nova afera s podmićivanjem i skandal oko korupcije među lokalnim političarima, administracija se prepustila novom talasu prašenja Libije. Izdavač nije želeo da mu ova priča pređe na neku unutrašnju stranicu, pa ju je prilagodio skraćivanjem i odsekao donjih sedam pasusa. S tim je nestao i svaki pomen Argajla.

U svakom drugom pogledu članak je učinio čuda i pobudio ogromno zanimanje javnosti. Sledećih meseci su se obistinila sva Argajlova predviđanja o Rafaelu koja je predočio Flaviji. Priča o podvali iz osamnaestog veka i njeno razotkrivanje plenili su pažnju. U *Njujork tajms magazinu* i kulturnom dodatku londonskog *Obzervera* izneti su očekivani opširni prikazi detektivskog posla u sferi istorije umetnosti, koji je doveo do ćupa sa zlatom. I oni su zanemarili Argajla, iako su bili solidno napisani. Bernsova kampanja za prodaju se zahuktala.

Argajl se predao pomalo mazohističkom užitku u sakupljanju tih članaka. Svi mogući kritičari i istoričari nahrupili su na ono što je on ranije smatrao svojim terenom. Marljivo istraživanje drugih dovelo je do desetina delića koji će dopuniti njegovu delimičnu sliku i pokazati rezultate njegove brzopletosti. U jednom članku su izneta pisma grofovog šuraka koja ukazuju na to da je ovaj umro od srčanog napada usled šoka zbog prevare, i da je porodica prikrila gubitak iz straha od neprijatnosti: „Budi uverena, draga sestro, da ti ne snosiš nikakvu krivicu za taj napad. Ovo se dogodilo u celosti zbog njegovog nerazboritog izbora i prekog karaktera. Ali sve će ostati među nama, sramota za porodicu i prekori nekih naših prijatelja ne mogu se tolerisati...” Ovo je Argajla posebno razbesnelo. I sam je video to pismo, ali je zaključio da je neubedljivo. Sad, kad je sve ostalo jasno, jasno je i pismo.

Da nevolja bude veća, svi ti člančići su značili da nije moguć čak ni najskromniji zapis koji je planirao da objavi u *Berlington magazinu*, sve je već bilo objavljeno, i to najmanje jedanput. Izbegavao je prijatelje i nalazio čudno zadovoljstvo u vraćanju na *Život i vreme Karla Mantinija, 1675-1729*. Jedino što je mogao da učini bilo je da ga dovrši. Više neće biti tako dobar jer je jedno od njegovih ključnih poglavlja postalo taman toliko originalno koliko i zaplet *Romea i Julije*, ali proći će.

Bio je u pravu i kad je pretpostavio da će Berns, po prirodi trgovac uprkos svom odmerenom držanju, pretvoriti čitav proces čišćenja i restauracije u medijski događaj. Najbolji restauratori iz raznih muzeja pozvani su da ostružu rad Mantinija i uklone sloj zaštitnog laka preko one dragocene slike ispod. Skoro svake nedelje su na televiziji pokazivali tim stručnjaka u belim mantilima polunaučni, poluumetnički

kako nanosi slojeve neobičnih rastvarača, odabranih da uklone samo ono što treba ukloniti, i ništa više. Zatim je u još većem broju programa i članaka po časopisima prikazivana druga faza čišćenja, koja će slici povratiti originalno savršenstvo.

Svi su skoro već bili upoznati s tim da je ispod Mantinijeve slike ležao portret Elizabete di Laguna, ljubavnice jednog ranijeg markiza Di Parme i, sudeći po reputaciji, najlepše žene svog doba. Nagađalo se šta je neko poput Rafaela, koji je i mnogo manje privlačne devojke slikao kao prave Venere, uspeo da napravi od takvog modela. Kritičari su nagađali, od *London standarda* do *Baltimor sana*. Neki su se čak upustili u predviđanje kako će Leonardova *Mona Liza* biti zbačena s pijedestala najcenjenijeg portreta na svetu.

Dok je slika još bila pod zastorom, među mogućim kupcima se rasplamsala borba za pozicije. Zanimanje je iskazao Luvr, ukoliko bude mogao da je priušti. Dve velike njujorške banke i tri penzijska fonda u Tokiju takođe su stavili do znanja da će možda učestvovati na aukciji. U pokušaju da zaplaši konkurenciju, muzej Geti u Malibu biču nagovestio je da bi mogao da oslobodi velika sredstva da bi došao u posed slike. A širom sveta su sitniji milioneri i milijarderi procenjivali svoj položaj, prebrojavali novac i pokušavali da procene mogu li je, kroz nekoliko godina, prodati uz dobit. Većina ih je procenila da može.

Kad je slika konačno otkrivena u javnosti, čitav događaj je medijski pokrivan do najsitnijih pojedinosti. Otkrivanje se odigralo u prostranoj sali hotela *Savoy* na Strandu, a pozvano je na stotine ljudi. Slika je postavljena na uzdignuto postolje i pokrivena belim platnom. Neposredno pred veliki trenutak, upriličena je prezentacija za okupljene novinare, televizijske kamere, zvaničnike svetskih muzeja i fakulteta istorije umetnosti. Viši kustos Luvra sedeo je pored domaćeg novinara *Asosijetid presa* i velikog japanskog kolekcionara Jagamota, dok je čuvar zapadne umetnosti iz drezdenske Štatgaleri sedeo u sendviču između svog velikog konkurenta iz jednog od najbogatijih muzeja američkog Srednjeg zapada i nekog preznojenog čoveka iz jednog londonskog tabloida.

Svima je poslužen šampanjac, poklon Berns galerija, pa su svi slušali, uz dužnu pažnju, kako sam Berns ponavlja već dobro poznatu priču kako je slika otkrivena, davno zaboravljena u crkvi u

centru Rima i prekrivena drugom slikom u jednom od najvećih pokušaja prevare u svetu umetnosti. Berns je stručno obavio zadatak, mada je bio daleko od toga da ostavlja utisak posrednika punog samopouzdanja. Oniži čovek, sramežljivog izgleda, s rožnatim okvirom za naočari i ćelave glave, koja je nervozno tonula i poskakivala dok je govorio, nimalo nalik predstavi koju većina ljudi ima o estetici međunarodnog ugleda.

Niti je Flaviji, koja je sedela u petnaestom redu desno, delovao kao makijavelistička zver iz očigledno grozničave mašte Džonatana Argajla. Ona se tu našla uglavnom iz radoznalosti, slučajno je izlaganje slike palo istovremeno s jednom od njenih poseta Londonu zbog neformalnih razgovora s Londonskim timom za umetnička dela.

Flavija je diskretno zatražila od svog londonskog kolege da joj nabavi pozivnicu. Tim je bio na licu mesta da čuva sliku, a Berns im to nije mogao odbiti. Tako se našla tu i slušala ga kako privodi kraju svoje izlaganje. On je na kraju predstavio profesora Džulijana Hendersona, doajena renesansnih studija, koji je održao kraće predavanje. Slika je, kako im je veoma uglađeno izložio, nesumnjivo Rafaelovo remek-delo, zenit humanističkog ideala ženske lepote.

Predavanje nije nešto na šta su novinari iz publike navikli, ali su učtivo slušali, a fotografi su radili svoj posao. Henderson je zaključio izlaganje poređenjem ove slike s ostalim Rafaelovim portretima i navodom kako dokazi ukazuju na to da je Elizabeta bila model za portret Sapfo na fresci *Parnas* u Vatikanu. Dalji rad koji će ovo otkriće pokrenuti zaposliće specijaliste za italijansku visoku renesansu na dugi niz godina.

Usred uzdržanog smeha i mlakog aplauza, on je seo na mesto a Berns se uputio ka slici.

Flaviju je pomalo zamorio revijalni karakter ovog događaja i bilo joj je drago što je Berns izbegao da rasteže finalnu fazu. A to nije ni bilo potrebno, u publici je već vladalo iščekivanje koje nije bilo potrebno dalje podsticati. Uz tek nešto malo razmetanja, lagano je uklonio platno, među gledaocima se razlegao tih uzdah, a kamere su se usmerile na ono što je postalo najpoznatija slika na svetu.

S obzirom na to da je poslednjih nekoliko meseci neprekidno bilo izveštavano o portretu, bezmalo svi su već imali svoje zamisli o njegovom izgledu. Videti ga uživo bilo je zbilja razgaljujuće. Bila je to

lepa slika veoma lepe žene. Sa svog mesta Flavija nije mogla da vidi baš najbolje, ali je primetila da je u pitanju bista žene, glave malko okrenute udesno. Plava kosa joj je labavo skupljena na potiljku, tako da joj delimično prekriva levo uho. Levom šakom je posegla ka ogrlici, a odevena je u pripijenu haljinu veličanstveno jake crvene boje. Pozadina je uobičajena, mada odlično izrađena. Model vitak i bez onog mesnatog izgleda zbog koga mnoge Rafaelove madone deluju pomalo preteške nalazi se u nekoj sobi. U levom delu pozadine stoji prozor s pogledom na šumovito brdo, u desnom su draperije na zidu, sto i nešto ukrasa. Organizacija same figure zračila je upadljivim mirom uz tek naglašenu senzualnost koju je slikar tako često iznosio.

Ali Flaviju je najviše zapanjila reakcija publike. Ona se nije divila delikatnosti poteza kista, majstorski nanetom osenčenju ni prefinjenosti kompozicije, koji su bili izvesni. Publika je gledala u sliku čežljivo. Što nije uobičajena reakcija za znalce. Čak je i Flaviju zahvatio taj entuzijazam. Slika je i po svojoj istoriji i po tematici veoma romantična. Ova lepota, stara skoro pola milenijuma, bila je izgubljena otprilike tri stotine godina. To je nešto što svakako draži maštu. Osetila je kako gotovo može sve da oprost Bernsu.

Isti entuzijazam s kojim je dočekan *Elizabetin* dolazak na svetsku scenu posle dugog odsustvovanja pratio je sliku sve do aukcije koja je održana u glavnoj sali *Kristija*, nekih mesec dana kasnije. I taj događaj se odvijao prema očekivanju.

Aukcionari su znali kako da naprave predstavu. Skupo opremljeni katalog s fotografijama u punom koloru, satelitska veza s prodajnim salama u Švajcarskoj, Njujorku i Tokiju, direktni televizijski prenos u osam zemalja, sve su to bili očigledni znaci da se radi o događaju od velikog značaja. Atmosfera u sali, po kojoj su ležerno izložena dela manjeg značaja, bila je naelektrisana. Kao i svi dobri trgovci, aukcionari imaju stila. Licitacija je zvanično nazvana „*Ulja i crteži starih majstora sedamnaestog i osamnaestog veka*“, a *Elizabeta* je na spisku zauzimala skromno mesto pod brojem dvadeset osam. Izuzetnost se sastojala u tome što, za razliku od mnogih drugih umetničkih predmeta, za Rafaela nije bila data predviđena cena.

Publika je bila dorasla prilici. Londonske aukcije obuhvataju širok dijapazon po stilu, pozadini i svrsi. S jedne strane tu su rutinske



prodaje koje se održavaju po otrcanim aukcijskim salama prljavih predgrađa, kakva je sala u Marilbounu, gde su glavna klijentela neobrijani posrednici koji se okupljaju da bi proćaskali, pojeli po sendvič i uzeli slike od po dvesta funti.

Na samom vrhu se nalaze velike kuće u Sent Džejmsu, gde livrejisani vratari otvaraju široke mesingane portale, zaposleni govore s naglaskom privilegovane klase, a klijentela izgleda kao da može da kupi neko ulje za više stotina hiljada funti a da to i ne oseti. Čak i tu preovlađuju posrednici, ali to su prinčevi svog zanata, s galerijama u Bond stritu, na Petoj aveniji ili u Ulici Rivoli. To je ona vrsta ljudi koja može da živi godinu dana od prodaje slike svaka tri meseca, koji su vlasnici firmi, ne kompanija, i nikad radnji koje su osnovane pre jednog veka ili još ranije. To ih, doduše, nije činilo poštenijim niti smanjivalo mogućnost da prekrše zakon ako to bude nužno, ali oni su to činili daleko opreznije, inteligentnije i s više uljudnosti.

Kao i njihovi klijenti, oni znaju kako da se ponašaju prikladno. U publici od otprilike trista ljudi, svi muškarci osim njih desetak bili su odeveni u večernja odela. Žene, kojih je bilo četiri puta manje, bile su odgovarajuće obučene, u duge balske haljine i s krznima sve dok toplota reflektora oko kamera nije postala nepodnošljiva. U vazduhu se osećalo stotinu izmešanih parfema.

Iščekivanje je lagano raslo kako je koji predmet iznošen na podijum i kako se odvijalo nadmetanje. Jedan Karlo Marati je prodat za tri stotine hiljada funti, ta cena se automatski pojavila na ekranima u četiri zemlje, preračunata u dolare, švajcarske franke i jene ali niko nije obraćao pažnju. Jedan Francésko Imperiali koji je dosegnuo rekordnu cenu nije pobudio nikakvo zanimanje. Predmet broj dvadeset sedam, izuzetno lepa Palmína skica u ulju, koja je zaslužila veću pažnju, otišla je pod malj po smešno niskoj ceni.

Zatim je na red stigao eksponat broj dvadeset osam. Aukcionar, čovek šezdesetih godina koji je doživeo već toliko toga, znao je dobro kako je nastup lišen emocija najbolji način da se izazove uzbuđenje i olabave novčanici. I najmanji znak entuzijazma ili očita želja da se paradom trgovačkog dara manipuliše licitantima izazvali bi potpuno suprotan efekat. Potcenjivanje je u ovakvim situacijama vrlina. Kad je on progovorio, dva mladića u mrkim kombinezonima

donela su sliku i okačila je na štafelaj na desnoj strani podijuma. Stajala je tako, okupana svetlošću kako je to kasnije neki poetski nastrojen televizijski reporter iskazao kao da je vraćena na neki oltar da sama bude predmet obožavanja.

„Predmet broj dvadeset osam. Rafael. Portret Elizabete di Laguna, iz otprilike 1505. godine. Ulje na platnu, šezdeset osam sa sto trideset osam centimetara. Uveren sam da je mnogima od vas poznata istorija ovog dela, tako da ćemo licitaciju početi sa dvadeset miliona funti. Dobijam li dvadeset?”

Otpočeti nadmetanje ovako visokom cenom prava je hrabrost, ali i ona neophodna neizgovorena iskra. Do pre samo nekoliko godina, bila bi senzacija da se aukcija okonča s tako visokom svotom. Samo je četiri slike na svetu uspelo da dosegne veću cenu. Bez buke i naizgled bez pokreta u publici, nadmetanje je prevazišlo trideset miliona, pa trideset pet i četrdeset. Kod četrdeset dva miliona, neki posrednici koji su opsluživali telefone na jednoj strani prostorije počeli su da zovu svoje klijente u desetinama različitih zemalja. Kod četrdeset tri miliona, neki od njih su spustili telefone i prekrstili ruke, pokazujući da su im se klijenti povukli. Kod četrdeset sedam miliona postalo je jasno da se licitiranje svelo na dva čoveka, krupnog muškarca u trećem redu za koga su posvećeni znali da je u prošlosti zastupao muzej Geti i čovečuljka koji je davao nervozne znake šakom, hitro odsecajući u stranu kao da podvlači ono što bi rekao u živom razgovoru. Ovaj drugi je pobedio.

Pošto je on ponudio šezdeset tri miliona funti, krupni čovek s ljubičastom kravatom je podigao pogled, oklevao trenutak, pa odmahnuo glavom. Tišina je trajala možda tri sekunde.

„Prodato. Za šezdeset tri miliona funti. Vaša je, gospodine.”

Prostorijom se razlegao aplauz, a napetost koja je rasla odjednom je prešla u euforično olakšanje. Ovo ne samo da je bio rekord, već nedostižan rekord. Stručni deo publike imao je samo jednu rezervu, i to u pogledu identiteta kupaca. Svet umetnosti nije veliki, i tu skoro svi znaju sve ostale, kao i ko za koga radi. Niko nije imao predstave ko je ovaj čovek, a on je nestao na bočna vrata pre nego što je iko uspeo da ga to pita.

## Poglavlje četvrto

Bilo je potrebno samo nekoliko dana pre nego što je, tajnim kanalima, u javnost procurila vest, koja je zbunila svet posrednika, znalaca i kolekcionara, da je nepoznati čovečuljak koji je nadmašio Muzej Geti bio viši službenik italijanske državne blagajne, koji je na aukciju stigao s blanko čekom koji mu je izdala vlada i s instrukcijama da po svaku cenu kupi sliku. Ta vest po sebi je izazvala malu pometnju. Kao i većina drugih državnih muzeja, i italijanski je dobijao godišnji budžet koji nikako nije bio dovoljan. Kao i kustosi ostalih muzeja po Evropi, i upravnik Museo Nazionale morao je da stoji po strani, obuzet mešavinom besa i zavisti, kako su dragocena dela redom dostizala cene koje njegov celokupni budžet za narednih dvanaest meseci ne može da pokrije. Ali on je čovek koji je smatrao da očuvanje dela za Italiju predstavlja moralnu dužnost, pa je mesecima lobirao na raznim nivoima vlasti da odvoji više sredstava. Tako je, kad je *Elizabeta* došla na prodaju, laskanjem i borbom sa vladom izdejtvoovao da održe svoja obećanja.

Očigledno je došlo do nekog većeg manevrisanja u lavirintu i mračnoj mreži intriga, znanoj kao italijanska vlada. Zanimanje koje je portret pobudio svuda po svetu bilo je zanemarivo u poređenju s onim koje je viđeno u Italiji. Način na koji je lukavi engleski posrednik ukrao *Elizabetu* iz ruku države i Vatikana, i legalno prevazišao sva ograničenja smišljena da se to spreči, učinili su da vlada deluje glupavo, muzejski kustosi zaostali, a istoričari umetnosti nestručni.

A nekolicina članova vlade prisetila se jarosti koja je prethodila osnivanju Botandovog odeljenja samo nekoliko godina ranije. Stoga je vlast podlegla pomamnom i ubedljivom lobiranju. Obezbedila posebno odobrenu svotu i poslala svog čoveka. Na izvestan način, bio je to smeo potez: opoziciona komunistička partija smesta je dala sve od sebe da iz toga izvuče kapital ističući desetine boljih načina da se potroši toliki novac. Drugi su pisali polemičke članke po novinama na temu deficita italijanskog budžeta i kako država nikako ne može sebi da priušti ovakva zadovoljstva.

Ipak su u vladi ispravno računali, posebno ministar za kulturu. On se postavio kao zatočnik italijanskog nasleđa, spreman da brani očevinu kolika god da je cena. Ako je Italija izgubila tako dragocenu sliku, sad mora da je vrati. Ukoliko je za to potreban veliki novac,

neka, ta cena će se platiti da bi se sačuvao nacionalni umetnički integritet. Ispostavilo se da je to popularan potez, istraživanja javnog mnjenja pokazala su da su birači taknuti u patriotski živac. Pored toga, neobično je zadovoljstvo posedovati najskuplju sliku na svetu, i nadjačati Amerikance i Japance u poštenoj borbi. I van zemlje se italijanskom potezu aplaudiralo. Upravnici nacionalnih muzeja sa svih strana navodili su ovu kupovinu kao primer koji bi trebalo da prate njihove vlade, po nekim novinama su čak počeli da ukazuju na onog ministra inače čoveka nevelike administrativne sposobnosti i male inteligencije kao na otelotvorenje dinamizma i vizionarstva koji bi od njega učinili dobrog predsednika vlade.

To ga nije omililo kod trenutnog premijera, ali kako je vlada u celini požnjela hvale za efikasnost, okretnost i prosvećenost s ovim poslednjim kvalitetom na neki način i važnijim u Italiji od prva dva niko ništa nije rekao. Ali bilo je zapaženo pa je ministar obeležen za posebno posmatranje u slučaju da nadalje pokaže znake da se uzdiže iznad sebe.

Sam povratak slike izveden je kao da je u pitanju poseta od državnog značaja. Mesec dana posle aukcije, pošto je prošla seriju analiza i pregleda stručnjaka u Londonu, stigla je vazduhoplovnim transporterom na aerodrom Fjumićino, i prenetu je u procesiji uz motocikliste i blindirana vozila do Nacionalnog muzeja. Armirana vozila delovala su pomalo preterano, ali Botandovo odeljenje, u sprezi s drugovima iz regularne vojske, nije želelo da rizikuje. *Crvene brigade*, gradska gerila sedamdesetih godina dvadesetog veka, već su nekoliko godina primirene, ali nikad se ne zna.

U samom Nacionalnom muzeju, *Elizabeta* je postavljena kao neka ikona. Jedna prostorija je ispražnjena da bi tu bio smešten portret, iza konopca koji gledaoce treba da drži na odstojanju od tri metra, u uzvišenoj usamljenosti. I ovde su se rukovodili oprezom. I policija i kustosi su pamtili napad maljem na Mikelandelovu skulpturu *Pijeta* u Crkvi sv. Petra od pre nekoliko godina, previše slika su u poslednje vreme manijaci isekli nožem ili sačmom izbušili, od kojih je neki sebe smatrao arandelom Gavrilom, a neki prezirao divljenje nekom davno umrlom slikaru dok njegov talent nije priznat. Svi su se slagali da bi slava ove slike mogla da je učini savršenom metom nekog poremećenog čoveka željnog pažnje.

Na kraju je prostorija osvetljena prigušenim svetlom i samo jednim reflektorom uperenim ka portretu. Dekorateri muzeja su priznali svojim prijateljima, ako ne i drugima, kako je to pomalo melodramatično. Ovakvo osvetljenje je neophodno da se očuvaju crteži, kakav je Leonardova *Madona* u Nacionalnoj galeriji u Londonu. Ulja su daleko otpornija i sasvim im je dobro na dnevnom svetlu. Ali efekat je bio sjajan. Stvorena je atmosfera gotovo verskog strahopoštovanja, koja je posetioce navodila da govore s poštovanjem i spuštenim glasom, što je opet vrlo doprinosilo utisku koji je odavala slika.

Posetilaca je bilo u izobilju. U prvih nekoliko meseci posete muzeju su se udvostručile. One su postale skoro obavezne, i to ne samo za turiste koji su često iz obilazaka izostavljali muzej zbog njegovog zabačenog položaja van centra grada već i za same Rimljane. Prodato je na hiljade razglednica, popularne su bile majice s likom Elizabete di Laguna, multinacionalna kompanija proizvođač keksa platila je muzeju čitavo bogatstvo za prava da njen lik stavi na jedan svoj proizvod. U kombinaciji s veoma uvećanim cenama ulaznice, upravnici muzeja su proračunali da će država za četiri godine povratiti veći deo sredstava koja je uložila u sliku ukoliko popularnost slike ostane na ovom nivou.

Botando i njegova asistentkinja su s povratkom slike dobili više posla nego što su imali godinama pre toga. Postavljanje obezbeđenja, praćenje poznatih domaćih i međunarodnih lopova i briga da ništa ne krene naopako prikovali su ih za radni sto.

Botando je, gledajući sliku očima starovremenskog policajca čiji budžet ionako nije bio dovoljan, većinu vremena provodio u bunilu zebnje. Znao je da je ova slika, bez obzira na njene umetničke vrednosti, tempirana bomba za njegovo odeljenje. Kad bi joj se bilo šta desilo, krivica bi brzinom munje projurila kroz vladu i pala na njegov sto.

Veći deo njegovog posla stoga je podrazumevao pripremu za sopstvenu odbranu. Iako nije bio cinik, niti političar, nije bio ni budala. Radni vek pod patronatom ministarstva odbrane naučilo ga je u dobroj meri tehnikama opstanka u svetu u odnosu na koji je borba u vojsci delovala plemenito i civilizovano. Zato je mnoge sate provodio nad brižljivo sročnim izveštajima, pravio nacрте i nove nacрте

memoranduma, i mnogo vremena gubio vodeći nekolicinu pažljivo odabranih birokrata i političara na večeru.

Nije bio sasvim zadovoljan rezultatima, ali bolje i to nego ništa. Tražio je dodatne snage, koristeći *Elizabetu* kao izgovor za veći budžet. Zapravo, rezultat je bio da se osoblje obezbeđenja u Nacionalnom muzeju udvostručilo. Iako to nikad niko nije rekao, očigledan zaključak je da njegovo odeljenje ne snosi nikakvu odgovornost za čuvanje slike od trenutka kad je ona okačena.

To mu je obezbedilo izvesnu zaštitu. Ali Botando, percepcije izbrušene u godinama kad se klonio nevolja, shvatao je da ne postoji zvaničan dokument kojim se on lišava odgovornosti, a to je bilo zabrinjavajuće. Osobito stoga što bi kavalijere Marko Otavio Mario di Bruno di Tomazo, uzvišeni aristokratski upravnik Nacionalnog muzeja, s kojim je imao posla, bio prirodno obdaren političar da nije otišao u muzejske vode. Zapravo, veštog igrača kakav je on nije bilo u Camera dei Deputati.\*<sup>[3]</sup> Tomazu je slika ukradena pred samim nosom, bio je primoran da je kupi po stravičnoj ceni, a on je sve to pretvorio u lični trijumf. Nesumnjivo impresivno.

Botando se uverio da je ovo mišljenje opravdano dok je stajao i pričao s upravnikom na prijemu priređenom da se proslavi postavljanje slike u muzej. Bio je to zaista pravi provod. Najveći deo kabineta i neizbežne prišipetlje, muzejski ljudi, poneki univerzitetski profesor, nekoliko novinara, tek da bi čitava stvar stigla u štampu. Ako ništa drugo, Tomazo je mogao obezbediti Botandu da uglancani izveštaji o njegovoj delatnosti često ukrase stranice novina.

„Da ne rizikujete pomalo? Mislim, svi ovi sumjivi tipovi oko vaše dragocene imovine?” Botando je prezrivo pokazao na premijera i načelnika generalštaba kako zagledaju delo s cigaretama u ruci.

Tomazo je tiho zamumlao u znak slaganja.

„Znam. Ali teško je zamoliti premijera da ne puši. Već posle deset minuta upada u apstinentsku krizu. Morali smo da pogasimo sve alarme za dim da ih ne bi natopile prskalice. Ne mogu reći da sam srećan zbog toga. Ali, tako vam je to. Šta da se radi? Ovi ljudi navaljuju da budu u žiži zbivanja.” Slegnuo je ramenima.

Vodili su ovaj razgovor još nekoliko minuta, a onda se Tomazo udaljio da razgovara s drugima. Uvek je bio takav. Svakom je poklanjao po pet minuta ugladenog razgovora. Bio je savršen

domaćin, Botandu je samo smetalo što se to sve vreme oseća. Uvek je bio ljubazan, pamtio je svakome ime, uvek bi se setio nečeg iz prethodnog razgovora s vama, tako da pomislite kako ceni vaše društvo. Botando ga je mrzeo. Još više stoga što je upravo doživeo jedno neprijatno iznenađenje.

Rekao mu je da će se organizovati novi komitet za vezu. Zar ih nije bilo već dovoljno, za ime boga? Zajednički sastanak predstavnika muzeja i policije, na kome će pretresti pitanja bezbednosti u muzeju: Botando, koji predvodi policijsku stranu, a Antonio Feraro, šef odeljenja skulpture, muzejsku stranu. Izgleda da je to i bila Ferarova ideja. Tako mu i treba. Da je Botando čuo za ovo unapred, već bi sabotirao čitavu stvar. Ali Tomazo je bio predostrožan pa je pribavio sva odobrenja pre nego što je pokrenuo tu temu.

Naravno, bilo je tačno da je ovde neophodan dugoročan i podroban uvid u bezbednosne procedure, koje su trenutno na praistorijskom nivou. Ali komitet neće postići mnogo a, u stvari, nije zato ni smišljen. Zapravo, Tomazo je smislio da on posluži kao zaštitni sloj između njega i odgovornosti ukoliko nešto krene naopako.

Botando je žalio samo Ferara, koji je stajao na drugoj strani prostorije. Visok, krupan i moćnog izgleda. Crne kose, prilepljene uz glavu kao da je bogato natopljena uljem za kosu. Govorljiv tako da vas prekida usred rečenice ne bi li nastavio svoju nadahnutu priču. Tridesetih godina, s večitim blago sarkastičnim izrazom lica. Pametan, nestrpljiv čovek. Nije ni čudo što se on i Tomazo nikad nisu slagali, ni jedan ni drugi nisu bili spremni da prihvate onog drugog nikako drugačije do u podređenoj ulozi. Možda bi Botando mogao da ga zameni u komitetu nekim malo popustljivijim?

„Mrštiš se“, začuo je glas pored sebe. „Mogu da zaključim da si upravo razgovarao s našim voljenim šefom.“

Botando se okrenuo i osmehnuo. Enriko Spelo je nezvanično bio zamenik upravnika prema kome je gajio izvesne simpatije.

„U pravu si, kao i obično. Kako si pogodio?“

Spelo je sklopio dlanove kako bi ukazao na tajne ljudske intuicije.

„Jednostavno. I sam izgledam tako posle razgovora s Tomazom.“

„Ali tebi je on šef. Imaš prava da ga ne voliš. Prema meni je uvek ljubazan.“

„Naravno. I prema meni je uvek divan. Čak i onda kad mi skreše budžet za dvadeset pet posto.“

„To je uradio? Kada?“

„O, pa to traje već godinu i nešto. Više nema intresovanja za Etrurce. Za arheologe i antikvare. Traži se više sjaja, nešto što privlači mase. Kao što znaš, on je čarobnjak, taj naš Tomazo. Moje odeljenje se skreše da bi on mogao da priušti veoma skup bež materijal na zidovima zapadne umetnosti.“

„Da li je skresao samo tvoje odeljenje?“, upita Botando.

„O, ne. Ali ono je najgore prošlo. Zbog toga je naš prijaško izgubio dobar deo popularnosti.“ Nasmehio se izveštačeno.

Botando je saosećao s njim. Bio je pravi naučnički tip, kakav odumire u muzejskom svetu. Živeo je, disao i sanjao o etrurskim starinama. Niko nije bolje od Spela poznavao taj tajanstveni narod. Njegovu sortu sad zamenjuju administratori, skupljači fondova i preduzetnici. Ni nalik niskom, zbijenom i ekscentrično odevenom Spelu.

„Nisam ni znao da je imao šta da izgubi“, prokomentarisao je Botando.

„Zaista nije imao. Ne znam zbog čega se trudi. Ima toliko novca da mu to nije potrebno.“

Botando je podigao obrve.

„Stvarno? To nisam znao.“

Spelo ga je iskosa pogledao.

„I ti sebe nazivaš policajcem? Mislio sam da ti treba sve da znaš. Ima veliko porodično bogatstvo, kako sam čuo. Ali mu ništa ne vredi. Jednog dana će ga pronaći u kancelariji s nožem u leđima. Onda ćeš ti da se zainteresuješ za sumnjive.“

„Odakle da krenem?“

„Pa“, poče Spelo razmatrajući pitanje, „nadam se da ćeš mi učiniti čast i smatrati me glavnim osumnjičenim. Zatim su tu oni iz neitalijanskog baroka, koji su skrajnuti na tesan tavan gde ih niko nikad neće pronaći. Impresionisti nimalo ne vole njegovu odluku da ih sjedini s realistima, a staklo uveliko prezire carski dizajn srebra. Zapravo, ovo ti je pravi osinjak. Naša trpezarijica svakodnevno odzvanja od njegovih gadosti u prošlosti i sada.“



„A na koje gadosti iz prošlosti misliš trenutno?“, podstaje ga Botando.

Obožavao je tračarenje, a i shvatio je da Spelo hoće da mu ispriča neku anegdotu. Osim toga, bio je besan što nije znao za novac Tomazovih.

„Ah. Mislio sam naslučaj *lažnog Koređa*. To je bilo šezdesetih, dok je naš prijatelj bio čuvar slika u Trevizu. Lep muzej, tradicionalna odskočna daska za nekog ko je predodređen da se uzdigne u svetu. Budući ambiciozan i agresivan mlad čovek, Tomazo je počeo da kupuje slike iz inostranstva, i rekvirirao je gotovo sve ostale budžete zbog toga.

„Pokupovao je desetine slika i stekao reputaciju nekoga ko se uzdiže i čije vreme dolazi. Možda si već shvatio da on voli da kupuje slike. Udaljio je od sebe sve ostale iz muzeja, no koga briga? Uskoro će se prebaciti na bolje mesto.

„Ali učinio je jedan pogrešan korak. Kupio je jednog Koređa za popriličnu sumu novca, i okačio ga u galeriji. Tad je počelo da se šapuće. Pojavio se jedan članak u kome je rečeno da u stilskom pogledu delo možda i nije originalno. Zatim su se javila neka obaveštenja o poreklu prema kojima je to samo kopija. On je naterao posrednika u prodaji nikog drugog do Edvarda Bernsa da je uzme natrag. Ali oluja oko njegove nekompetentnosti ipak nije jenjavala.

„Tu dolazi do izražaja genijalnost našeg prijaška. Njegovi prijatelji iz Rima mu nešto došapnu. On natera svog upravnika simpatičnog i naivnog čoveka da prihvati paljbu. Upravnik daje ostavku a Tomazo, osnažene reputacije, iz lojalnosti i sam daje ostavku. Odlazi u divljinu nakratko, ali se ubrzo vraća i penje do zvezda. I evo ga, na nebesima.

„Sad vidiš kako ti “, dodade Spelo obazrevši se po već ispražnjenoj prostoriji, „možda i delujemo kao složna porodica, ali kakav ti je ovde vrtlog nezadovoljstva! Jedan pogrešan potez našeg prijaška i stvoriće se kilometar i po dug red onih koji bi mu iščupali grkljan.“

## Poglavlje peto

Uprkos brizi koju je prisustvo *Elizabete* neprekidno izazivalo, rad odeljenja je morao da teče dalje koliko god je to moguće. Ako je javnost bila zasenjena ovom slikom, kradljivci umetničkih dela samo su za trenutak zastali pre nego što se vrate svom poslu.

Zapravo, ta pometnja je mogla da podstakne više aktivnosti, usredsređenost na vrednost i mogućnost prenošenja malog platna navodi više ljudi da okušaju sreću s drugim, ne tako čuvenim predmetima. Sve je to bilo zamorno, ali je donelo i izvesno zadovoljstvo jer se stopa uspešnosti Botandovog odeljenja poboljšala kad su pohvatali amatere. Iznošenje italijanske statue ili slike obično je jednostavno, svodi se tek na obijanje obično slabih vrata, tovarenje umetničkog dela u automobil i odvoženje. Svaka drugorazredna propalica može u tome da uspe. Međutim, posle toga se treba osloboditi dela, a to je već nešto drugo. Ne može se ukradena slika tek tako odneti na prodaju, a da bi se predala posredniku, valja znati koji je pošten a koji nije. Uspešna krađa umetničkog dela je zanat koji zahteva znatnu veštinu i u kome, za razliku od mnogih drugih, neprestano stasavaju ljudi velikih sposobnosti.

Zbog tihe ali uporne aktivnosti jednog takvog majstora svog zanata, nekoliko meseci pošto je *Elizabeta* s pomopom stigla u Rim, i kad je uzbuđenje dobrim delom zamrlo i svelo se tek na povećan priliv u kase Nacionalnog muzeja.

Flavija je ponovo putovala za London. Povod je bio još jedan združeni sastanak, skup policije iz Francuske, Italije, Grčke i Britanije, okupljenih zbog jednog čoveka za koga se smatralo da je Francuz i podozrevalo da vodi uspešan posao krađe grčkih ikona.

Ikone su relativno slabo poznate van sveta umetnosti, nejasna oblast za koju su zainteresovani samo entuzijasti. Slike najčešće nanete na drvene ploče i okačene po pravoslavnim crkvama da bi se nad njima vernici lakše usredredili na molitvu teško je ceniti. S prostom zlatnom pozadinom, njihov stilizovan izgled iziskuje razvijen ukus, posebno zbog nedostatka perspektive, što ih čini teškim za posmatrača odgojene na dinamici renesanse. Ali kad neko oformi ukus za njih, mogu da mu postanu strast. Kruta elegancija i

nenatrpani oblici daju auru mira i blaženstva koju robusnija, aktivnija dela nastala na Zapadu retko dosežu.

Što je možda još važnije, za njih se dobija visoka cena i njihovo tržište je upadljivo pokvarenije nego tržišta drugih vrsta umetničkih dela. Kako je jedan od najvećih izvora ikona Sovjetski Savez, njihovo švercovanje je uobičajena stvar. Ruske ikone redovno iznose emigranti kojima je zabranjeno da iznose novac. Švercuju ih do Beča ili Tel Aviva, pa ih odatle šalju na tržište preko Njujorka i Londona. Kupovina ikona smatra se skoro darivanjem slobode, pa se malo ko od posrednika i kolekcionara brine oko njihovog porekla.

Svi ovi činioци su omogućili da se stvori tržište koje je Žan-Lik Morno očigledno smatrao privlačnim pod pretpostavkom da su zaključci koje je donela Surtu\*<sup>[4]</sup> bili tačni i da je ovaj posrednik, stacioniran u Parizu, stajao iza tih krađa. Otkad su iz manastira na ostrvu Amorgos u Kikladima javili lokalnom policajcu, a ovaj preneo poruku u Atinu, iz koje su se u dogledno vreme raspitali po Evropi, Mornoovo ime se stalno pojavljivalo, mada nije bilo čvrstih dokaza na osnovu kojih bi mogli da preduzmu neku akciju.

Ko god da je to bio koristio je jednostavnu tehniku. Neki turista se pojavi na manastirskim vratima i zatraži da pogleda crkvu. Kad uđe, fotografiše sve, a posebno ikonu nad oltarom. Zatim se na kapiji zahvali monahu, da prilog i ode.

Posle mnogo meseci on se ponovo pojavi, s bradom, brkovima i u tamnim naočarima da ga ne prepoznaju. Ponovo ga puste da lunja kako mu je volja. On se uveri da je crkva prazna, ode do oltara i otvori veliku futrolu za kameru. Izvadi kopiju koju je naslikao prema fotografijama, i njom zameni original iznad oltara, koji pažljivo spusti u futrolu. Ostrvo napusti prvim čamcem. Poseta je tempirana tako da čamac kreće otprilike samo jedan sat kasnije koji plovi za Krit ili Rodos, gde su carinske procedure oskudne, pa odleti avionom iz zemlje.

Kopija koju je ostavio na Amorgosu i na još dvadesetak ostrva, kao i na nekoliko lokacija u severoistočnoj Italiji, bude otkrivena tek kad je stručnjaci pregledaju. Ali ona je obično veoma dobro urađena pa ni monasi ni povremeni posetioци ništa ne primete dok je zagledaju, onako skrivenu u polutama crkve. Prema rečima monaha na

Amorgosu, ona je tu već godinu dana. U drugim manastirima kopiji su se divili čak i duže.

Prst je uprt u Mornoa pre svega zato što je posrednik u prodaji ikona, zatim jer je obučen slikar i, treće, stoga što je poznat po svom nepoštenju. Ali tu dokazi presušuju, te je sazvan ovaj sastanak kako bi snage usmerili na praćenje slika diskretnim raspitivanjem.

I grčka policija je želela pomoć u potrazi za Mornoom, koji je nestao sa scene. U Francuskoj su proverom ustanovili da je pre izvesnog vremena ispraznio atelje na Plas dez abes. Kako nisu znali gde se nalazi, bilo im je još teže da ustanove gde je bio ranije. Dokazi iz manastira nisu bili od pomoći, jedni su prijavili posetioca s futrolom za kameru kao Francuza, drugi kao Šveđanina, Nemca, Amerikanca ili Italijana. Na fotografijama niko nije uspeo da ga prepozna.

Sastanak na kome je trebalo da se raspravi ovo pitanje nije uspeo, uglavnom zato što je jedan mlad i neozbiljan Englez s uzdahom izjavio kako mu je žao što se sam toga nije setio. Ova opaska je iznervirala Grke, koji su reagovali tako što su izneli zapažanja o pokvarenim francuskim posrednicima, što je oneraspoložilo galski tim. Sastanak, uistinu, ne bi mogao da predstavlja primer evropske saradnje.

Kao posredna posledica ovog neuspelog sastanaka jeste i to da je Flavija ponovo videla Džonatana Argajla. Nekoliko meseci ranije on joj je pisao i pitao može li je videti ako dođe u Englesku, uz napomenu da neće imati ništa protiv da joj uzvрати uslugu i odvede je na večeru. Nije mu odgovorila, delimično zbog toga što nije bilo neposrednog plana za odlazak u Englesku, a delimično zato što je mrzela da piše pisma, ovo drugo je, u njenoj svesti, predstavljalo veoma jak razlog.

Ali večeri u velikim gradovima mogu da budu veoma dosadne kad si sam, posebno kad su dani kratki, vreme hladno, a kiša, kao što se dešava uvek kad je u Londonu, uporno sipi. Nije mogla da razgleda ni grad ni izloge. Nije je privlačilo da ode sama u restoran, u bioskopima se nije davalo ništa što bi je zanimalo, predstava koju je želela da vidi bila je rasprodata, a pomisao na samotnjačko veče uz knjigu u hotelskoj sobi izazvalo je primetnu potištenost.

I tako, pošto je iscrpla sve mogućnosti, podigla je slušalicu i pozvala ga. Odmah se oduševio što je čuje, i pozvao je da smesta

krenu nekud da jedu. Prihvatila je, a on je predložio da dode kod njega u stan. Procenila je da bi to moglo da donese moguće neprilike, pa je odbila. Čak i Englez ume da se ponaša čudno kad je u svom stanu i, mada nije sumnjala u svoje moći da savlada svaku neprijatnu situaciju, znala je da bi joj to upropastilo veće.

„Ma, hajde. Nisam siguran u koji restoran da idemo, a i bilo bi lakše da dođeš prvo ovamo. Nije daleko od metroa.”

Neproračunata srdačnost u njegovom zahtevu navela ju je da promeni mišljenje. Pristala je da se nađu kod njega u pola osam, dobila uputstva kako da stigne tamo i spustila slušalicu.

Lako je stigla od hotela do Noting Hil Gejta. Flavijina glavna zamerka Londonu bila je jednostavno njegova veličina i nehuman način na koji se prostirao. U Rimu je živela na petnaest minuta hoda od kancelarije, u tihom i jeftinom delu grada, blizu Avgustovog mauzoleja, u kom je vrvelo od restorana, neprojenih radnji i bučnih stanovnika. Ali London je bio potpuno drugačiji. Kao da niko ne živi ni blizu centra, svi su provodili sate u metrou ili vozu dolazeći na posao i vraćajući se kući. A okolina u kojoj su živeli bila je nepodnošljivo dosadna, s malo prodavnica i atmosferom obzirnosti od koje biste pomislili kako su svi već u pola deset ušuškani u krevet s čašom toplog mleka. Neprestana reka ljudi koji se šetkaju po ulicama tek radi šetkanja, sreću se s prijateljima, odlaze na piće, rade sve ono što čini život u gradu vrednim, ovde jedva da je postojalo. Flaviji London nije izgledao kao mesto za dobar provod.

Argajlov deo Noting hila leži ispod uglednog okruženja stanice metroa, u manje bogatom kraju. Sama kuća nije bila ni među najboljima ni među najlošijima koje je ovaj kraj mogao da ponudi. Živeo je na gornjem spratu tipske kuće u sredini ulice, a kad je ona zazvonila, zaurao joj je u pokvaren, krčav interfon da se penje uz stepenice dok ne zanemoća.

Po stanu su se videli jasni znaci njegovog veoma žurnog i ne sasvim uspelog pokušaja da pobegne. Gomile beleški ležale su po kutijama, otvoreni koferi, delimično ispunjeni odećom i knjigama stajali su na podu, hrpa raznovrsnih čarapa dizala se pored boce belog vina koje je Argajl očigledno upravo kupio njoj u čast.

„Seliš se, jel' da?“, primetila je zapazivši kako to i nije neki zaključak za koji je potreban mozak Šerloka Holmsa.

„Aha“, odgovorio je i otvorio bocu, pa zavirio u nju da proveri koliko je plute ostalo da pliva po vinu. Nezasadovoljno se namrštio na trunje, zatim podigao pogled i veselo se osmehnuo.

„Zbogom, Londone, zdravo još jednom. Rime. Na godinu ili možda duže. Dok ne završim onu dosadnu disertaciju. Završio sam sve što se ticalo Engleske, a ono što mi je još potrebno nalazi se u Italiji. Što je, ako se ja pitam, prilično zgodno.“

„Mislila sam da si osiromašio.“

„I bio sam. Međutim, trenutno nije tako. U pitanju je jedan od nepredviđenih obrta u vezi s onim Rafaelom.“

„Kako to?“

„E pa, vidiš, bio sam pozvan na neki prijem, a tamo je bio i Edvard Berns. On mi se nekako sramežljivo prišunjao, pa smo se upustili u razgovor. Ishod je bio da mi se umalo izvinio što je maznuo sliku. Naravno, nije priznao nikakvu prevaru. Kazao je kako je nezavisnim istraživanjem došao na isti trag, i tome slično. Slika ionako nije njegova. Čista podudarnost, sve u svemu. Tako nešto. Ne verujem mu. Nekako je načuo za nju preko mene. Najvažnije od svega, ponudio mi je prikriven oblik kompenzacije. Njegova firma daje stipendije za istoričare umetnosti, i jednostavno mi je rekao da ću je, ako se prijavim, verovatno i dobiti. Tako sam i učinio, i dobio je.“

„I prihvatio si je?“

Argajl je zastao na trenutak.

„Ovaj, pomislio sam, do đavola, a zašto da ne? Slika je zauvek van mog domašaja, Berns je došao do mnogo novca zahvaljujući meni, mogao sam da sačuvam dostojanstvo i odbijem da taknem njegov prljav novac, i još da ga napadnem kako se usuđuje da me vređa. Ali on bi i dalje bio jednako bogat, a ja jednako siromašan. Pravo bi bilo da mi je ponudio nekoliko miliona. Pošto nije, preostalo mi je ovo ili ništa.“

„Šta je mislio pod onim da slika nije njegova?“

„Upravo to, izgleda. Tu priču očigledno širi okolo, verovatno zbog profesionalne ljubomore. Radio je za proviziju. Neko mu je dao da kupi sliku, pa tako taj neko sad, verovatno, ima novac.“

„Ko?“ zainteresovano je pitala Flavija.

„Nije rekao. Ja ga, istinu govoreći, nisam ni pitao zato što je to tako očigledna glupost. Osim toga, bio sam prezauzet maštanjem o

povratku u Italiju."

„Nikad nećeš postati dobar policajac", primetila je.

„Znam. Ali to ni ne nameravam. Učinilo mi se da je to blesava priča pa sam je odmah odbacio. Hoću da kažem, možeš li da zamisliš da nekom posredniku u prodaji koji drži do sebe padne šaka Rafael, a on ga krotko prepusti drugom?" Zaćutao je na trenutak dok je prstom pecao deliće pampura i izvlačio ih jedan po jedan napolje. „Ovo je odvratno. Izvini", pokajnički je rekao.

Sipao je vino, ona je srknula, seo je na pod, pa su pričali neobavezno o njenom putovanju, njegovom istraživanju, o tome kako je pronašao ovaj stan. Pričali su na italijanskom i o Italiji, a Argajl se lagano i razneženo sve više oduševljavao. Zavoleo je tu zemlju onako kako samo stegnuti stanovnici jednoličnih, hladnih severnih zemalja umeju da se zaljube u živu bujnost Mediterana. Ali njegova predanost nije bila slepa, dobro je poznavao tu zemlju, sa svim njenim manama. Razumeo je i prihvatio i talijansku neefikasnost, nepokolebljivost, uskogrudost. Poznavao je i njenu umetnost i umeo je da priča s nostalgičnim ushićenjem o dugim i zamornim putovanjima koje je preduzimao autobusom i pešice do skrivenijih užitaka koje Italija ume da čuva na nepristupačnim mestima.

Flaviji je palo na pamet kako bi se on lepo slagao s Botandom. Zatim je Argajl ponovo promenio temu, pa su pričali o Londonu, poslu i muzejima. Podigao je prst dok joj je dolivao vino u čašu.

„Uzgred, postojao je još jedan razlog iz kog sam uzeo Bernsov novac. To mi se učinilo kao neka pobeda."

Pogledala ga je zbunjeno.

„Neka pobeda..." ponovila je.

„Čekaj i videćeš", odvratio je i kleknuo uz veliku kartonsku kutiju pa pretražio desetinu papirića. „Gde li sam ga stavio? To je nevolja kad se pakuješ. Uvek ti zatrebaju stvari s dna kutije. Ah. Evo ga. Moram ovo da ti pokažem. Mislim da će ti biti smešno."

Argajl joj je ispričao kako se, po povratku u Englesku, posle debakla u ćeliji kod karabinjera, ponovo zdušno bacio na Mantinija. Motiv mu nije bila prevelika ljubav prema istoriji umetnosti, niti posebna posvećenost oživljavanju reputacije odabranog slikara čoveka koji je i uz najbujniju maštu bio tek drugorazredan slikar. Pre

mu je to postalo pitanje ponosa da, pošto provede nekoliko godina obrađujući ovu temu, dobije nešto čime će moći da se pohvali, čak i ako je to samo parče papira i pravo da se potpisuje kao doktor Argajl.

Nastavio je da priča kako je rešen da zaboravi na Rafaela i sve što je u vezi s njim. Njegov slikar je bio prilično popularan među engleskim turistima u Rimu početkom osamnaestog veka, pa su mnogi od njih naručili neki omanji rad od njega kao uspomenu na svoj boravak tamo, to bi bio ekvivalent današnjoj kupovini razglednice sa slikom Španskog trga. Sve u svemu, pravio je pomalo kopističke pejzaže u stilu Kloda Lorena ili Gaspara Đijea, koji su bili veoma cenjeni u to vreme. Kako je Argajl priređivao catalogue raisonne\*<sup>[5]</sup> umetnikovog dela, pisao je bezmalo svakom posedniku imanja u Engleskoj i pitao imaju li neko njegovo delo. Posetio je, takođe, nekoliko tih imanja da bi pretražio njihove arhive o kupljenim delima, o načinu na koji su nabavljena i po kojoj ceni.

U jednom od tih pohoda završio je u Baklin hausu u Glosterširu, jednoj prostranoj, prohladnoj kući u kojoj je i dalje živela prvobitna porodica, iako očigledno nije mogla da je priušti. Da su bili pametni, kazao je, predali bi kuću Nacionalnom fondu za zaštitu kulturnog nasleđa i otišli da žive na jugu Francuske, kao što su posle rata učinili Klomortonovi.

U odnosu na kabinet, gde su čuvani svi porodični papiri u prašnjavoj i memljivoj tami, ostatak kuće delovao je veselo. Umalo se odmah nije vratio kući.

„Čovek iz Komisije za stare rukopise došao je tamo oko 1903. da katalogizuje hartije, ali je na pola posla umro od upale pluća. To me uopšte ne čudi. Da nisam preduzeo mere opreza i poneo par rukavica, vunenu kapu i pljosku, mogao sam i sam da zaglavim. Iskusni istraživač je pripravan za sve situacije,” dodao je uobraženo.

S obzirom na to da je siroti gospodin prerano preminuo, hartije nikad nisu sređene niti je štampan katalog. I zbog toga im niko godinama nije prilazio. Tako je Argajl, kad se konačno probio do tavana u kojem je bilo raznovrsnih uspomena prikupljenih u poslednjih četiristo godina, pronašao veliki broj prašnjavih svitaka dokumenata, sanduka punih priznanica u vezi s imanjem, svežnjeve



pravnih dokumenata i niz kartonskih kutija iz devetnaestog veka s natpisima „prvi grof“, „drugi grof“ i tako redom.

Sve u svemu, hiljade nasumično poređanih dokumenata, i ukoliko je tu i bilo nekog reda, on nije uspeo da shvati po kom sistemu je pravljjen. Ipak, u nekoliko kutija videli su se tragovi rada starog arhivara jer ih je očigledno sredio radi proučavanja pre nego što je umro. Na njima su bile i šture oznake. Na jednoj velikoj kutiji pisalo je „*pisma iz osamnaestog veka*“.

„Tu se nalazilo moje veliko otkriće“, kazao je Argajl. „jedan svežanj su predstavljala samo pisma vlasniku kuće, ser Roberta Delmeu, od njegove sestre Arabele.“

„Pa?“, upitala je Flavija, a u njoj je lepo ponašanje povelu boj s nestrpljenjem.

„Arabela je bila velika dama, od onih koje su izumrle sa završetkom osamnaestog veka. Imala je sve u svemu četiri muža, i nadživela svakog od njih. Spremala se da stekne i petog kad je i sama podlegla, od prevelike količine konjaka, u osamdeset sedmoj godini. Stvar je u tome što je muž broj dva niko drugi do naš poznanik grof od Klomortona onaj overeni poznavalac Rafaela a iz tog perioda datira deset njenih pisama.“

Argajl je objasnio da je većina pisama bila nezanimljiva, londonski tračevi, pojedinosti o tome šta je sve radio princ od Velsa, kao i rogobatni komentari o bezbrojnim nepodopštinama njenog muža. Iako bogat, drugi grof se očigledno nije visoko kotirao kod svoje žene, bio je do krajnjih granica škrt i kao da se nije odlikovao dobrim rasuđivanjem.

„Bio je tačno onakav kakve prosečan posrednik u prodaji rimskih umetničkih dela nanjuši na kilometar. U tim krugovima se smatralo pitanjem časti uvaliti mu đubre po visokoj ceni. A on je vodio računa zapravo samo o svojim hemoroidima, ako je verovati ledi A. Izgleda da je godinama na tu temu držao beskrajne monologe. Nesumnjivo bolna tema, ali koja kviri atmosferu doručka.“

„Dva pisma potiču iz perioda oko grofove smrti, jedno neposredno pre nje, a drugo posle. Evo“, reče Argajl, listajući neke papire u smeđem omotu, „iskopirao sam ih. Pogledaj.“

Flavija je uzela prvi list i zaškiljila u njega da dešifruje Argajlov nervozni i neuredni rukopis.

*Najdraži brate, počinjalo je pismo. Ne sumnjam da si saznao iz Gazete da se moj lord vratio na ove obale sa svojih putovanja. Bože! Kako se samo promenio! Više nije onaj rumeni sportista, blag vazduh Italije pretvorio ga je u pravog znalca umetnosti! Ne mogu ti opisati koliko me ovo njegovo novo interesovanje zasmehava. Paradira po čitav dan u najboljoj francuskoj čipki, a posluži izdaje naredbe na nečem što smatra dobrim italijanskim. Oni ga ne razumeju pa rade što im je volja, kao i obično. Da nevolja bude veća, ova opčinjenost mu je odrešila kesu. Izgleda da pokušava da pokupi čitavu Italiju, a porodicu dovede do prosjačkog štapa. Neke od tih tričarija već su donete u kuću, nameravam da ih okačim samo po najtamnijim čoškovima, tako da gosti ne mogu lako da primete kako su mi oni strani prodavci obmanuti muža. Obećao mi je slike najboljih italijanskih kičica, doneo mi je obične brljotine najprostijih obmanjivača. Samo po ceni se njegov plen uzdiže do najboljih majstora. Ipak, najgore tek dolazi, poslednje tri nedelje je proveo u Londonu s gospodinom Perisom, opsednut oko poslednje isporuke ruina od onih nevoljnih rimskih pejzažista koji uživaju da mu otimaju novac. Moj lord mi kaže najtajanstvenijim glasom da će me one oduševiti i zapanjiti mimo očekivanja. Priznajem da ne vidim kako bih se mogla više zapanjiti. Izgleda da je potrošio preko sedam stotina funti za jednu od tih slika, a ispostaviće se, verovatno, da ne vredi više od pola krune.*

Pismo se dalje nastavlja lokalnim ogovaranjima i pričama o politici, žalopojkama na sluge i vešću o smrti kćeri nekog dalekog rođaka. Zatim se vraća na muža, a otrov počinje da se širi slobodno:

*Više puta sam ti već rekla, dragi brate, nastavila je ona, za ljubavne avanture mog lorda. Ali u poslednje vreme toga je manje, posle scene koju sam mu priredila zbog bedne nevaljalice s kojom se sramotio pre nego što je krenuo na put. Priznajem, kad sam mu tada rekla da ću mu, ako me bude još jednom tako ponizio, prerezati grlo, njemu je nestalo boje iz obraza!*

*Dragi moj brate, bila sam toliko uverljiva da sam i sama poverovala da ću to stvarno uraditi. Ali njega je pretnja povratila na put vernosti. Međutim, pačavra je uvek pačavra. Izgleda mi da je i dalje odlučan da blati naše porodično ime. Moj lord stiže za dva dana iz Londona.*

*Odlazim da razmislim o dobrodošlici koju će dobiti od tvoje sestre koja te voli, Arabele.*

„Eto“, pobedonosno reče Argajl. „Šta misliš o tome, ha?“

Flavije slegnu ramenima.

„Bio je prljavi matori gad. Šta ima o tome da mislim?“

„Zar nisi primetila? Pogledaj ponovo: 'Nevoljni pejzažisti', Mantini, i 'Tajanstveno', sve se uklapa. 'Sedam stotina funti' Pozamašna suma za sliku u ono vreme.“

„Priča o bliskom dolasku *Elizabete*. Pa šta?“

„Ali pogledaj šta kaže. Kaže da slika *nekih ruina* bez sumnje na klasičnom pejzažu treba da stigne.“

„Pa...?“

„*Elizabetin* portret je pronađen ispod *Odmora za vreme bekstva u Egipat*. Čudno, ha?“ Zavali se trijumfalno pošto je izneo tvrdnju koju je očigledno smatrao zapanjujućom.

„Pa, da budem iskrena, nije“, reče nimalo impresionarana Flavija. „Možda je govorila o kvalitetu slike a ne o njenom sadržaju. Osim toga, svi znamo da je to bila pogrešna slika.“

Argajl poprimi izgled nekog ko je očekivao dužno poštovanje a ne, kontraargumente.

„Oh. Nisam se toga setio“, reče. „Ah“, doseti se uz obnovljen entuzijazam, upali Flaviji cigaretu i ubaci šibicu u svoju praznu čašu. „Slušaj. Zajednički imenitelj ovde je posrednik, Sem Peris. On je u Rimu posmatrao Mantinija kako radi, a video je i raspakovanu sliku u Londonu. Da je brodom stigla drugačija slika, on bi to primetio. Ali očigledno nije, budući da je Klomorton imao utisak da se sve odvija po planu.“

Flavija je zamišljeno klimnula glavom, ali nije delovala ubeđeno.

„Pa, to ti priznajem.“

„A izgleda da niko ništa čudno nije primetio sve dok slika nije očišćena. Znači da je Mantini preko Rafaela morao naslikati ruine. Zvuči li i dalje verovatno?“

Flavija je napućila usne.

„Pa, možda. Ali možda je i Peris bio umešan u to i složio se da pošalje pogrešnu sliku. Na kraju krajeva, bio je posrednik u prodaji umetničkih dela i, ako se dobro sećam, posle toga je nestao. Svaki policajac koji drži do sebe ovo bi svrstao u sumnjivo ponašanje. A

postoji međunarodno priznat Rafael na zidu Nacionalnog muzeja, koji nimalo ne ide u prilog tvojoj tvrdnji. Mada, moram priznati, uopšte nisam sigurna šta je zaista tvoja tvrdnja."

„Još je i nemam. Pretpostavljam da nije značajna. Ali bila bi dobra fusnota. Zar ne bi bilo sjajno da su dobili pogrešnog Rafaela? Sama pomisao na to održava me već nedeljama u dobrom raspoloženju."

Ova ideja je u potpunosti oraspoložila Argajla, pa je mokrim sjajnim pločnicima hodao laka koraka, okretno izbegavajući vodu koju su autobusi i automobili raspršivali iz bara nastalih usled zapušenih oluka. Otvorio je širok crn kišobran, onaj koji koriste profesionalni šetači po kiši, i isturio lakat.

Skoro bez razmišljanja, Flavija je blago spustila šaku na ponuđenu ruku. Nije mogla da se priseti da je ikad iko učinio nešto ovako neobično. Često je doživljavala da je neko kradomice dodirne oko struka pre nego što krene nagore, navikla je i na hladno i namerno udaljavanje od nje, što je bio način izražavanja nezadovoljstva njenog poslednjeg dečka. Ali ovo je bilo sasvim nežno, a omogućavalo joj je i da diskretno neprimetno i odbije ponudu ako tako odluči. Izuzetno starovremenski. Ali praktično i slatko, to ih je držalo blizu jedno drugom tako da ni jedno ni drugo ne kisnu, zaklonjeni ogromnim kišobranom.

„Mislio sam da odemo u tajlandski restoran", predloži joj. „Rimska hrana je veoma dobra, ali dok sam bio tamo shvatio sam da čeznem za nečim dobro začinjnim."

Flavija ne odgovori, a jedva ga je i slušala jer je bez prekida čavrljao o raznim stvarima. U restoranu mu je odsutno klimnula glavom kad ju je pitao da li želi nešto da popije, pa je klimnula još jednom kad joj je predložio da proba sake, za koji nikad nije bila čula. Zatim je prionula na čitanje jelovnika.

„Zbog čega misliš da bi bilo dobro da je ono pogrešna slika? Mislim da bi to bilo strašno uzgred, odeljenje plaća ručak", reče kad je konobar primio narudžbinu, doneo bocu u posudi s toplom vodom i nestao. Pade joj na pamet kako je ovo prvi put da mu postavlja neko pitanje a da je odgovor zaista zanima. Najnovije poletno raspoloženje preobrazilo ga je u mnogo prijatniju osobu, mada je bilo i znakova da bi ono moglo da preraste u izveštačenost. Svakako nije bio tupav kako joj se učinilo.

„Nikako. Ti si platila prošli put. Osim toga, ovo bi trebalo da bude neka vrsta izvinjenja što sam ti smrtno dosađivao u Rimu. I ne brini, ovo je na račun ser Edvarda Bernsa. Juče sam primio prvi ček. Što se tiče Rafaela, samo pomisli na broj uvaženih autoriteta koji se ovog časa bore da prvi objave svoju knjigu o novom Rafaelu. Pomisli samo koliko ih se obogatilo pišući laskave članke po časopisima i novinama. Ili još bolje, zamisli kakvi bi glupani bili kad bi se otkrilo da gomilaju attribute za običnu podvalu. Jesi li udata?"

„Ne, nisam."

Zastala je i popila naskap sake. Skoro da nije imao nikakav ukus, ali je bio topao. Napunila je ponovo čašu i ispila i nju. Toplota joj je nadoknađivala očigledan nedostatak alkohola.

„Jesi li već nekom ispričao ovo?"

„Nikom živom. Nisam ponovio istu grešku dvaput."

„Slušaj. Obuzdaj se i urazumi. Znam da te sve ovo uznemirava, ali onaj Rafael ne može biti falsifikat. Svaki historičar umetnosti na ovom svetu napisao je po članak o njemu. Svi do jednog se slažu da je originalan. Znam da oni umeju da pogreše, ali ne mogu da pogreše svi. Ne možeš suprotstaviti neobavezni odeljak pisma žene uglavnom usredsređene na seksualne grehe svog muža potvrđenom mišljenju većine živih i uvaženih poznavalaca umetnosti."

„Ne vidim zašto da ne. Kao što kažeš, ljudi greše, a ponekad i lažu. Dobar deo historičara umetnosti samo otkriva tuđe greške i zamenjuje ih svojim. Sve galerije sveta pune su slika nazvanih 'po Velaskezu' ili 'iz Ticianovog kruga', kojima su se godinama izbezumljivali kao divnim radovima majstora. Imaš li dečka?"

Flavija dopuni čašu.

„Nemam. Ali kako ćeš to dokazati?", upita ga. „Ako su se svi opredelili da ga smatraju Rafaelom, biće teško ubediti ih da promene mišljenje. Sve je stvar mišljenja. Ako dovoljan broj ljudi kaže da je slika original, onda ona to i jeste. Osim toga, mislim da se ti poigravaš. Uopšte ne misliš da je to prevara, zar ne?"

„Ne mislim", tužno joj odvrati trpajući pirinač i igrajući se štapićima. „Pretpostavljam da bih želeo da je tako. Uživao sam maštajući kako ću pronaći nešto što to potvrđuje. Pomisli samo kako bi ih to postidelo. 'Novo svetlo bačeno na Rafaelovu *Elizabetu*.' Kratak, jezgrovit članak. Tras! Historičari umetnosti čine ono što im jedino

preostaje, i skaču kroz prozor ili se zaključavaju po sobama s napunjenim pištoljima. U muzeju kaos. Zajapurena lica u vladi. Toliki novac poreskih obveznika bačen. Skoro mogu da vidim uvodne članke. Imaš li neku simpatiju? Mačku?"

Očigledno je bio oduševljen svojim tokom misli. Zagrabio je još hrane i dosuo sake.

„Ne. Kakve to veze ima jedno s drugim?"

„Nikakve. Samo volim mačke."

Jeli su u tišini koju je na kraju prekinula Flavija.

„Možda je ipak bolje da kažem generalu kad se vratim", reče zamišljeno srčući piće. Zanimljivo. Boca je već bila prazna. „Neka on onda s tim uradi šta god hoće. Najverovatnije će sve da baci u korpu za otpatke. Ali ako se ipak nešto dogodi, bar neće moći da kaže da ga nisam upozorila. Živim sama, nisam ni u kakvoj vezi, i želim da tako ostane. Muškarci me se", nastavi ona pitajući se zbog čega mu to govori, a i zašto joj pomalo zuji u glavi, „plaše me. Ne volim ih. Uopšteno govoreći", oprezno dodade i zaškilji u njega. „Tako smo svi zadovoljni. Muka mi je."

U stvari, žestoko se napila, ali je još uspela da smisli, dok joj taj napor nije postao pretežak, kako će, kad se povrati, zameriti svom domaćinu što joj nije rekao da je sake mnogo jači od vina i da mnogo okrutnije deluje.

„Poslednji dečko mi je govorio..." počeo žalobno, ali na pola zaboravi šta je htela. Sve u svemu nije bilo lepo. Bio je veoma ljut kad je konačno otišla. Smatrao je da je to pravedno. Optužio ju je da mu je neverna. Glupi gad. Ne, to je Klomorton. Nije ona. Ovo je isuviše naporno...

Verovatno je već čvrsto spavala i pre nego što ju je Argajl smestio na kauč u svom stanu. Zapravo, mora biti da je spavala. U svakom slučaju, nije negodovala kad ju je ispustio na stepeništu.

Flavija se probudila uspaničena s teškom glavoboljom. Rezervisala je bila let za Rim preko Alitalije. Svi italijanski državni službenici putuju nacionalnom aviokompanijom kako bi se dohodak prelivao iz odeljenja u odeljenje koji je poletao u jedanaest i trideset. Argajla nije bilo, ali je cedulja na stolu glasila:

„Morao da izađem. Ako se ne vratim dok se ne probudiš, kafa je u kuhinji. Nadam se da ti je glava dobro. Prava si pijanica."

Nije imala vremena za kafu, uprkos činjenici da će svakako umreti bez nje. Nije imala vremena ni za oblačenje, pa je bilo dobro što je spuštена na kauč potpuno obučena. Računala je da ima otprilike dva sata da se vrati u hotel, spakuje, odjavi i stigne na Hitrou: u računovodstvu odeljenja uvek u se mrštili na dodatne troškove proizašle zbog izgubljenog aviona.

Zbog glavobolje i žurbe iz svesti joj ja iščilela svaka pomisao na umetnost. Zapravo, ponašala se kao neka zadržta mašina, jedinu mentalnu aktivnost inače isključenog mozga činila je rešenost da ne propusti svoj let. Zaboravila je na Argajla, sake, tajlandsku hranu i Rafaela.

Uspela je da stigne na avion, a kad se upalio znak da više nije obavezno vezivanje pojaseva, stuštila se do toaleta i dala sve od sebe da se upristoji. Ostatak leta nemilosrdno je progonila stjuardesu tražeći jednu za drugom šolju guste, jake kafe, aspirine i sok od pomorandže. Sama je morala da plati sok jer su se računovođe mrštile i na takva prepuštanja užicima, mada sok i nije bio naročito dobar. Ali imao je izvesno pozitivno dejstvo, i ona se već prilično povratila kad je stigla kući srećna, iznad svega, što je petak pa proverila nagomilanu poštu pre nego što je uronila u kadu.

Miran i opušten vikend omogućio joj je da se potpuno oporavi od posledica orijentalnog napitka. Zamajala se domaćičkim poslovima na način koji obično nije ličio na nju sredila je stan, išla u nabavku, odnela odeću na hemijsko čišćenje. Na posao je skoro sasvim zaboravila sve dok sledećeg ponedeljka u osam i trideset nije žustrim korakom dopešaćila do kancelarije.

Dočekaо ju je Paolo, kolega koga je najviše volela. Raspitivala se šta se dešavalo dok je bila odsutna.

„Jedan slučaj krađe nakita, dve i po hiljade knjiga iz osamnaestog veka, četiri slike, trideset osam bakroreza. Sve je nestalo. I uobičajene pretnje onom Rafaelu, neko je već odlučio da mi treba da se pobrinemo za njih. Iz muzeja su nam poslali oko stotinu pretnji što je deo generalovog rada u novom komitetu. Sirotan, to ga nagoni da pije...”

Taman su se smestili da se nadugačko i opušteno ispričaju, kad je Botando proturio glavu na vrata.

„A, tu si, draga, jesi li dobro putovala? Sjajno. Popni se u moju kancelariju da mi ispričaš o putu, za pet minuta, važi?“

Onda ga nestade. Paolo je pogledao ka vratima.

„Deluje veoma napeto ovih dana. Mislim da i dalje brine o tome kako da se izvuče ako nešto krene naopako s onom glupom slikom. Ne znam zašto. U poslednjih nekoliko nedelja okružio nam je odeljenje odbranbenim položajima i birokratskim zaštitama boljim nego što ih ima Fort Noks.“

Flavija je slegnula ramenima.

„Može biti. Vidiš, to me je podsetilo na nešto što treba da mu ispričam. Možda će ga to malo opustiti.“

Popela se uz stepenice, ušla na njegova vrata bez kucanja, kao i obično, i smestila se u njegovu fotelju. Ukratko mu je iznela najvažnije pojedinosti sastanka, a zatim mu na brzinu prenela Argajlovu priču o onome što je istraživao.

„Mislila sam da bi bilo dobro da vam to ispričam“, zaključila ona nespretno.

Botando je napravio izraz lica u stilu: sirota ženice. Retko ga je koristio pred njom.

„Šta mislite da bi trebalo preduzeti u vezi s tim?“ upitala ga ona.

„Ništa. Unesi to u zapisnik i zaboravi. Još bolje, nemoj ni da ga unosiš u zapisnik. Prestar sam da tražim đavola, a od same pomisli na ideju da kustosu Nacionalnog muzeja kažem da možda čuva neku staru kopiju, pred oči mi izađe sopstvena penzija sve manja i manja.“

„Ali svakako treba nešto da preduzmemo. Da ga mirno upozorimo, samo mu nabacimo?“

„Draga moja, da nema mene da te štitim, pojeli bi te živu. Urazumi se i razmisli. Ministar odbrane je socijalista, je l' tako? A ministar kulture demohrišćanin. I oni ne vole jedan drugog. E sad, jedan stari južnjak socijalista pod ovim socijalističkim ministrom odbrane razglasi kako je ministar za kulturu debelo zabrljao. Kažu li oni 'hvala na upozorenju, baš lepo od tebe što si nas upozorio'? Ne bih rekao. Oni posumnjaju da postoji zavera među manjinskim strankama u vladi da pomrače njihovu tek rođenu zvezdu i unište ugled Inicijative za sposobnost odbrane. Za svaki slučaj provere sliku i otkriju da je originalna, pa onda jedan general na pragu starosti, koji se radovao



penziji, bude odvučen na gubiliste da bi se uspostavio red i mir u koaliciji. U nastavku, dodao bih, njegova najbolja asistentkinja, koja je poznati član komunističke partije..."

„Ne, nisam član. Isteklo mi je članstvo."

„Bivši član", ispravi se njen šef,,...prava osoba koja bi se pojavila s naivnom zaverom da podrije vladu."

„Ali šta ako slika zaista nije originalna?"

„Ako nije, predstoji im skandal. Ali mi se držimo dalje od toga, stojimo po strani i posmatramo. Posao nam je da čuvamo tu sliku, a ne da trčimo okolo i izazivamo nevolje. I kakav bilo dokaz da iznesemo, treba da budemo veoma, veoma ubedljivi. Sećaš li se onog Vatoa oko kog se digla velika prašina pre nekoliko godina?"

Flavija je klimnula glavom.

„Svi su ga smatrali originalom pa je prodat Sjedinjenim Državama za čitavo bogatstvo. I šta se desilo? Neko napiše članak u kome kaže da je on lažan. Kaže da ako pogledamo pozadinu vidimo reč 'merde'<sup>[6]</sup>,ispisanu jasno kao dan. Video sam je svojim očima, on je sasvim u pravu. Slika se stvorila niotkuda, nema nikavu istoriju, niko je nikad nije pominjao. Devedeset pet posto da je lažnjak. Ali ko je to priznao? Nije muzej koji je platio tri miliona dolara, nije posrednik koji bi možda morao da vrati novac, a nisu ni kritičari ni istoričari koji su već rekli da je slika divna. I tako, uprkos jasnim i ubedljivim dokazima, ispade da je to gnusna šala.

„Sad dolazimo do našeg Rafaela, koji košta dvadeset pet puta više, a ima istoriju koja se može pratiti sve do slikareve kičice. Ako je lažna, upravnik Nacionalnog muzeja moraće da podnese ostavku, kao i njegov pokrovitelj, ministar bi i sam morao da ode jer je ovu zamisao o kupovini prikazao kao lično svoju."

Otišao je do prozora i zagledao se u fasadu Crkve sv. Ignacija s druge strane ulice.

„Njemu bi morali da nađu zamenu, pa bi socijalisti, liberali, republikanci i svi ostali tražili da se njima da to ministarstvo jer je on tako zabrljao. A demohrišćani bi odbili zato što čak i sad samo oni imaju većinu od jednog u kabinetu. A vlada bi ponovo pala." Mahnuo je u pravcu Doma deputata, tamo pored prodavnice sladoleda kuda je Flavija vodila Argajla.

„Možeš li da zamisliš kako bi svaki upravnik muzeja, političar, univerzitetski profesor i novinski kritičar bio potaknut da potvrdi, bez ikakve sumnje, da je slika originalna? Dokaz da nije morao bi da bude trista posto siguran, apsolutno čvrst i bez i najmanjeg tračka sumnje.

„A to što ti i onaj Argajl imate nije takav dokaz. Svaki profesor koji iole vredi od toga bi napravio mleveno meso.

„Ne smeta meni da preuzmem nešto rizika“, dodao je i ponovo seo gledajući je ozbiljno. „Ali nek sam proklet ako izvršim samoubistvo zbog slutnje te hodajuće katastrofe Argajla. Pojeli bi ga za doručak to jest, ako bi uopšte i obratili pažnju na njega razočarani, siromašni, uvređeni naučnik pokušava da se osveti tako što širi klevete. Uništili bi ga. Možda bi čak i bili u pravu.“

## Poglavlje šesto

„Gospode, kakav dan“, uzdahnuo je Botando, pružio ruku i lupnuo po ruci kelnera koji je prolazio pored njega. „Još jedno?“

Spelo je odmahnuo glavom. „Ne, hvala. Alkohol mi nije nikakva uteha ovakvog popodneva. Doduše, kafa bi mi prijala.“

Policajac je naručio napitke pa su njih dvojica, i jedan i drugi na izmaku šeste decenije, sedeli združeno nezadovoljni i čekali. Popodne je bilo teško. Imali su sastanak onog Tomazovog paklenog komiteta. Botandovo uspešno eskiviranje skresalo je broj tih sastanaka, ali povremeno su morali da se sastanu. A Tomazo je zapao u stanje ludila od uzbuđenja oko slike, pa je tražio sve jače i jače obezbeđenje. Ovog popodneva sve se odvijalo po uobičajenom redosledu: Antonio Feraro je još ranije izneo predlog tačnije rečeno zahtev da se u čitavoj zgradi izmene instalacije. To je svakako bilo potrebno, ali, kako je Spelo naglasio kad je stavio veto na predlog, nije bilo dovoljno novca.

Mahinacije u vođenju politike muzeja ipak su dovele do jedne pozitivne promene. Botando je ukazao na to da je Feraro prezauzet da bi predvodio predstavnike muzeja u komitetu. Feraro se složio, ionako je bilo očigledno da mu se taj posao ne sviđa, a Botando je na njegovo mesto predložio Spela. Policajac je u svemu tome osećao pomalo podlo, ali je počeo da saoseća s Tomazovim nezadovoljstvom ovim ekspertom za skulpturu. Taj covek je po prirodi naprasit, pa nije bio u stanju da vodi sastanak bez bezrazložnih uvredljivih primedbi, kao da uopšte nije verovao da i tuđe mišljenje može da vredi.

U prilog Feraru može da se kaže jedino kako je iz komiteta izašao dostojanstveno, ostavivši za sobom samo megalomanske, strašno skupe i potpuno nepraktične planove koje je ranije skovao. Spelo je delio Botandov prezir prema radu komiteta, pa ih je sve hitro eliminisao čim je to bilo prikladno.

„Znači, rekao si Tomazu da je opet zabrljao, je l' da? Žao mi je što nisam tome prisustvovao. Po mogućstvu i s kasetofonom, da bih kasnije razglio kolege“, reče Spelo radosno.

„Nisam mu rekao da je opet zabrljao“, razdražljivo će Botando. „Samo sam mu pomenuo, uzgred dok smo rutinski proveravali mere

bezbednosti, kako bi neko mogao da se pojavi sa sumnjama u autentičnost njegove slike."

„Je li to baš mudro?“, upita specijalista za Etrurce, ne uspevajući s lica da ukloni širok osmeh, uprkos Botandovoj očiglednoj nelagodnosti.

„Ne, nije. U stvari, asistentkinji sam rekao da to zadrži za sebe. S druge strane, ne znam koga sve Argajl poznaje ili kome bi još mogao da ispriča. Smatrao sam da je za odeljenje i za muzej najbolje da Tomazo zna šta bi moglo da se ispostavi, ništa više.“

„I kao svi koji donesu lošu vest, dobio si toplo ljudsko hvala, za to obaveštenje?“

„U poređenju s njim, Vezuv u punom zamahu nije ništa“, odvrati Botando vrteći glavom, prisativši se kako je direktor pobeleo u licu pa zaurao od besa. „Na trenutak sam pomislio da se sprema da me udari. Redak prizor. A pri tom još i tako mali čovek. Ko bi pomislio da ume da digne takvu galamu? Jedini put kad sam osetlo izvesne simpatije prema onom Ferari bilo je kad je intervenisao i pokušao da promeni temu. Vrlo hrabro s njegove strane, pogotovo zato što je, ubeđen sam, zažalio što se tu zatekao.“

„Znači, naš Tomazo nije lepo prihvatio tu ideju?“, podsticao ga je Spelo koji bi, očigledno, voleo da čitavu priču čuje još jednom, iz čistog zadovoljstva.

„Nije. Mada se, moram mu odati priznanje, smirio veoma brzo, pa se čak i izvinio. Objasnio mi je zbog čega je tako osetljiv na tu temu. Doduše, njegova verzija rasprave oko Koređa razlikuje se od tvoje. Prema njegovim rečima, bio je žrtveni jarac koji je stradao zbog mahinacija posrednika i kolebljivosti svog upravnika.“

Spelo frknu.

„Zar si od njega očekivao da preuzme punu odgovornost za svoje greške?“

„Nisam. U svakom slučaju, to je bilo davno i nije tako značajno. Značajnija je činjenica da je ubeđen kako ovoga puta ne greši. Čak mi je dao hrpetinu dokumenata o naučnim testovima urađenim na Rafaelu posle prodaje, i koji dokazuju da je originalan.“

„Jesi li ih pročitao?“

„Ne, bogami. Daću ih Flaviji. To joj je za kaznu što je uopšte pokretala ovu stvar. Međutim, Tomazo deluje samouvereno, a

trebalo bi da zna o čemu govori. Na kraju krajeva, ta slika ima bolji pedigree od većine drugih. A kako je prošla sve testove, to ne može poći baš naopako."

„O, baš šteta", ražalosti se Spelo. „Za trenutak si mi probudio nadu. Ipak", nastavi vidno razvedren na novu pomisao, „ovo je dobra priča. Ili će postati dobra priča", dodade s prizvukom zlobe u glasu.

„Neće postati ništa. Ako od nekog budem čuo i reč, jedno slovo, o ovome, i shvatim da potiče od tebe, lično ću ti nabiti najlepšu etrursku figuricu u nozdrvu i tamo je zalepiti. Ovo sam ti rekao da bi bio obavešten, a ne da razgališ kolege."

Spelo je delovao žalosno.

„Oh. Dobro, de", reče očigledno se opirući. Valjda mi preostaje samo da se nadam da će se ispostaviti da je lažna. A ako jeste, onda će se i ispostaviti"

„Kako to?"

„Falsifikati se uvek sami odaju na kraju, to je najveća nulu u umetnosti. Ili je bar to ono u šta sebe znalci ubede kako bi opravdali sramno visoke cene. Osećaj ljudi za lepo menja se vremenom, da bi to shvatio, treba samo da pogledaš one belopute mlitave žene koje je slikao Rubens. U sedamnaestom veku one su smatrane vrhuncem senzualnosti, za nas su pregojene matrone. U današnje vreme više volimo vitke žene, botičelijevskog tipa. Čak i kad neko naslika lažnog Rafaela, savršenog u svim pojedinostima, u njemu će se naći neki trag uma njenog tvorca iz dvadesetog veka. U svakom slučaju, to je bar teorijski tako. Iako se sklonosti menjaju, originalni Rafael i dalje će izgledati originalno, bez obzira na to što ljudi u njemu vide drugačije stvari, ali savremena kopija će uskoro početi sve više da pokazuje svoje moderno poreklo. Neko će primetiti. Jesi li ikad video one viktorijanske falsifikate koje većina muzeja izlaže?"

Botando je klimnuo glavom.

„A kako većina tih obmana iz devetnaestog veka izgleda? Kao slike iz devetnaestog veka, eto kako. Za nas su one očigledne kopije. Ali za ljude iz devetnaestog veka one su bile divni primeri rane renesanse, manirista, baroka ili već tako nečeg. Shvataš li šta hoću da kažem?"

„Izgleda mi da znaš mnogo o tome", reče Botando.

„Ja sam kustos muzeja. Stalno sam okružen falsifikatima. Znaš one komade u mojoj kancelariji?"

Govorio je o izložbenoj vitrini, kojoj se Botando često divio. Bila je ispunjena prefinjenim, filigranskim bronzanim figurama, etruskom izradom jednostavne, moćne lepote.

„Lepi su, zar ne?", nastavi stari kustos. Botando je klimnuo glavom u znak slaganja. „Sve do jednog su lažnjaci. Verovatno napravljeni tridesetih godina za prodaju u SAD. Neke su završile u našem muzeju, pa su hteli da ih pretope kad su otkrili šta su kupili. Ja sam ih spasao i zadržao. Mislim da su prelepe. Ja sam takozvani ekspert, znam šta ti govorim. Samo laboratorijskom analizom može da se dokaže da nisu originalne."

Botando je šmrknuo.

„Laboratorijskim analizama je dokazano da je Rafael originalan", primeti.

„Znači, tu nema šta da se sumnja. U današnje vreme su testovi veoma pouzdani. Moram reći da bih, da sam na tvom mestu, zaboravio na to. Onda bi svi nastavili da uživaju u slici. Posej i najsitnije zrno sumnje, i njena popularnost će izbledeti, čak i ako jeste original. Zašto da podstičeš nevolju? Na čiju štetu je ovo? Sve dok u muzeju smatraju da je prava i dok se posetioци slažu, svi su srećni. A mnogo bi trebalo da ubediš našeg prijatelja Tomaza, kad u obzir uzmeš sve razloge zbog kojih on treba da misli drugačije."

Botando se nasmejao, promenio temu razgovora i izbio sebi iz glave tu ideju. Ali nije se osećao lagodno dok se lagano vraćao kući i stalno se u mislima vraćao na tu temu.

Sledeći put kad je Botando video Flaviju, dao joj je Tomazov izveštaj.

„Evo ti", reče. „Ovo će te naučiti pameti. Čitaj ovo pred spavanje. Ako hoćeš, fotokopiraj pa pošalji i onom ludaku, tvom prijatelju iz Londona. Možda će mu to malo zauzdati maštu."

„Učiniću i bolje od toga. Daću mu ih još večeras. Juče je, koliko mi je poznato, stigao u Rim", odvrati ona.

Izveštaj joj je ležao nekoliko sati na stolu dok je krčila put kroz mnoštvo dosadnih obaveza koje je uvek volela da ukloni ujutro, hitro i pre nego što se sasvim razbudi i shvati da su joj se smučile. Kad ih je sve posvršavala i zadovoljno odložila u korpu s natpisom

„obrađeno“, smestila se na stolicu, otvorila izveštaj i pokušala da se koncentriše na suve, stručne podatke koji su u njemu izneti. Dobar deo njih bio je u obliku tabela, okruženih hemijskim formulama koje joj ništa nisu značile. One su, očigledno, podrobno opisivale seriju izvedenih analiza.

Srećom, tu su bili i tekstualni uvod i zaključak, pisani opreznim jezikom koji je odavao kako naučnika koji ne želi da pređe granica koje dozvoljavaju dokazi, tako i birokratu koji ne želi da poturi sopstveni vrat. Ali sadržaj je bio dovoljno jasan. Izveštaj počinje formalno, u pojedinostima iznetim projektom.

Tim, sastavljen od stalno zaposlenih službenika Nacionalnog muzeja, poslat je u London da ispita sliku „za koju se pretpostavlja da je Rafaelova“ i utvrdi njenu autentičnost. Odobren im je pristup aparaturi Nacionalne galerije u Londonu, kao i pomoć zaposlenih u Galeriji Tejt. Testiranje je trajalo nedelju dana, što je, kako su rekli, više nego dovoljno za sve opite koji su smatrali nužnim. Oprezno su izneli da je njihov rad bio ograničene upotrebljivosti. Nije bilo namere da se komentariše estetska ili neka druga vrednost slike.

„Pametno“, pomisli Flavija setivši se suvog tehnostrate koji je godinama suvereno vladao muzejom. „Bez spektrometra nisu umeli da razlikuju Botičelija od Šagala.“

Preletela je preko stranica s opisima eksperimenata i počela da čita zaključak, pretpostavivši s dosta sigurnosti kako je sve ono ispisano u glavnom delu sigurno ponovljeno na kraju, jednostavnijim jezikom.

Ispitivači su počeli razgledanjem platna. Ovo je, rekli su, bilo sastavljeno od vlakana različite debljine, neujednačenog tkanja, što je u skladu s platnima koja su se koristila krajem petnaestog veka. Tragovi istezanja ukazuju na to da platno nije sečeno ili razvlačeno na novi ram, a sam drveni ram, napravljen od jablana, takođe deluje da je odgovarajuće starosti. Test ugljenikom za utvrđivanje starosti platna i boje urađen tako što je minijturni komadić odsečen sa strane, samleven i izložen radioaktivnosti ukazuje na to da su oni stari najmanje tri stotine pedeset godina.

„Pre 1600. godine, manje-više. Drugim rečima, pre Mantinija“, zapazi ona. Zasad se verodostojnost slike dobro držala.

Stručnjaci su onda prešli na samo slikanje, uz napomenu da je bilo teškoća zbog toga što je slika stajala prekrivena više od dvesta

godina i da je očišćena i restaurirana pre ispitivanja. Takođe su napomenuli kako im je naloženo da uklone apsolutno minimalnu količinu pigmenta za analizu i da je uzmu što je bliže ivici. Međutim, u nastavku izveštaja stoji da su, uprkos ovim strogim uslovima, uspeli da obave prilično opsežno ispitivanje različitih pigmenata koji su upotrebljeni, kao i tehnike slikanja.

Opet je slika odavala original. Naprsline, pukotine tanke kao vlas kose, koje nastaju na starim slikama dok stare i postaju krte, bile su nepravilne, namerno izazvane naprsline obično idu paralelno, kad falsifikator zarola platno da bi dobio lažni utisak starosti. Ostaci prašine u pukotinama većina je nestala pri čišćenju sastavljeni su od različitih supstanci, dok falsifikati obično imaju nešto homogeniji materijal, kao što je mastilo koje se koristi da se dobije utisak prašine.

Svi pigmenti su bili od sirovih materijala koji su se koristili u šesnaestom veku, a rendgenski snimak, izveden s različitim nivoima elektriciteta da bi se dobio trodimenzionalni prikaz kroz sliku, ukazuje da je slikano prema tehnici ostalih Rafaelovih radova.

Konačan sud je tačan onoliko koliko bilo koji naučni zaključak to može da bude. Ispitivanje, s pomenutim ograničenjima koja treba imati na umu, ukazuje da je slika saobrazna s radom nastalim početkom šesnaestog veka i da je delo slikara koji se služio tehnikama upotrebljenim na nekoliko Rafaelovih dela. U dugačkoj fusnoti, sa citatima, detaljno je izneto da je ove karakteristike praktično nemoguće reprodukovati na savremenoj slici. Naravno, sud o tome da li je to zaista Rafael bio je rezervisan, ali nema ni trunke dokaza koji bi ukazivao da nije on. Izveštaj je datiran i potpisalo ga je svih pet članova istraživačkog tima.

Flavija je spustila fasciklu, protrljala oči i protegla se. Ovo će zasigurno obuzdati Argajlove sumnje. Pažnju je obratila na hrpu pisama koja je narasla dok je čitala pa je počela, metodično ali odsutna duhom, da prebacuje kovertu Paolu na radni sto, iako on trenutno nije bio u kancelariji. Posao joj je bio zanimljiv možda trideset posto, a sedamdeset posto dosadan i rutinski. Lepši deo se sastojao od trčkanja i ispitivanja ljudi, praćenja slika, kontaktiranja posrednika, aukcionara i kolekcionara. Čitanje izveštaja, provera članaka u časopisima i ispunjavanje nebrojenih formulara, koje je



policija smatrala vitalnim aspektima rada na bezbednosti, bili su mnogo nezanimljiviji. Lep, sočan skandal prevagnuo bi na stranu tasa zadovoljstva. Šteta.

## Poglavlje sedmo

Svako preostalo žaljenje zbog sudbine *Elizabete* u Flavijinim mislima moglo je da klija samo do sledećeg četvrtka u 10.37, a onda da pređe u domen daleke prošlosti.

Znala je da je tačno 10.37 zato što je to vreme odštampano na prastarom teleksu u njenoj kancelariji, a nalazilo se na dnu poruke od francuske policije u kojoj je stajalo da je okončan slučaj turiste kradljivca ikona, mada ne i na zadovoljavajuć način. Poruka iz Pariza je glasila da je Žan-Lik Morno, znalac, esteta, slikar, posrednik u prodaji umetničkih dela i osumnjičeni kriminalac, pronađen. Nažalost, bio je mrtav i, kao takav, od male koristi policiji u istrazi.

Francuzi su bili veoma ponosni na svoje otkriće iako izgleda, kako je Botando primetio, nisu imali predstave kud su se dele sve ikone. Činjenica da je Morno očigledno umro od srčanog udara izazvanog, kako su diskretno nabacili Parižani, prekomernim naprezanjem, umanjila je Botandovo interesovanje. Posebno stoga što je postojao očevidac, kako naprezanja tako i smrti, a plastični opis mlade žene koja je to posvedočila bili su dovoljno ubedljivi da odbace svaku pomisao na sumnjivu radnju. Botando nije bio više zainteresovan za taj slučaj jer je već odavno odbacio nadu da će bilo koja ikona nestala iz Italije biti otkrivena. Ipak, bio je podroban u poslu pa je zamolio Francuze da i dalje obaveštavaju njegovo odeljenje u slučaju nečeg novog.

U dogledno vreme Francuzi su pronašli posrednikovu staru ljubavnicu. Za uzvrat što su pristali da zanemare stanje njenih uplata poreza na zaradu, ispričala im je kako je Morno bio iznajmio sef u nekoj švajcarskoj banci. Uz malo blagog pritiska na kolege u Cirihi, dobili su nevoljno datu dozvolu da pogledaju taj sef, pa su pozvali Botanda da prisustvuje velikom otvaranju.

Tako su, šest nedelja od dana kad je Mornoovo telo otkriveno, Botando i Flavija sleteli na ciriški aerodrom, gde su ih dočekala policijska kola kojima su glatko prevezeni u finansijsko središte grada. Kao i obično, Botando je hteo da ostane u Rimu pa je neprekidno gundao tokom leta. Ako i nije voleo da putuje, još manje je voleo da putuje za Švajcarsku. Ono čistunstvo, red i efikasnost te zemlje iz osnova su ga nervirali, a same Švajcarce je smatrao nepodnošljivim, naročito zato što nije uspevao da ih ubedi da išta

učine kako bi prekinuli uporan protok švercovanih umetničkih dela preko italijanskošvajcarske granice.

Da se ipak ukrca na avion prelomilo ga je, zapravo, to što je shvatio kako ima dobar izgovor da ne ode na novu Tomazovu zabavu u muzeju. Svrha tog okupljanja nije bila baš najjasnija, ali je pomenuo nešto o skupljanju sredstava i navaljivao da prisustvuju svi članovi Bezbednosnog komiteta, kako je on sad veličanstveno nazvan. Botando je prilično zadovoljno pozvao telefonom, izneo svoje izvnenje i opravdao se neodložnim policijskim poslom.

Tomazo nije bio nimalo oduševljen. Hteo je da iznudi veliku donaciju, reče, pa mu je Botando bio zaista neophodan da impresionira potencijalne donatore. Tek kad je Botando objasnio, uz nešto preterivanja, kako je potrebno da ode u Švajcarsku i da se nada da će povratiti neke od neprocenjivih ikona, ovaj je popustio. Čak je pokazao i blagonaklonost. Ukoliko Botando uspe da vrati bilo koji deo italijanskog nasleda, onda to ima prednost, kazao je pomalo pompezno. General ne treba ni da pomišlja da dođe na prijem. Snaći će se i bez njega, a Spelo će biti tamo i odgovarati na pitanja o bezbednosti muzeja, ako ih bude.

Tako je ovaj otišao polako se predajući dilemi ko je gori, muzejski moljci ili švajcarska policija. Dok je veliki crni mercedes jurio autoputem, pokušavao je bezuspešno da zapodene razgovor na međunarodnom nivou, a atmosfera se nije otkrivila sve dok u predvorju banke nije spazio svog kolegu Francuza.

Žana Žanea su svi voleli. Jedan od retkih francuskih protestanata, poreklom iz Alzasa na istoku zemlje, vodio je svoje odeljenje još dok Botnadnov položaj nije bio ni začet u mozgu nekog birokrate. Tih ranih godina, on je bio od neizostavne pomoći u uspostavljanju reda u rimskoj sekciji, nelegalno mu uručujući obimne fascikle s materijalom, upoznajući Botanda s uticajnim i pričljivim znalcima u svetu slikarstva, prenoseći savete o nekim od najsuptilnijih aspekata policijskog rada na polju umetnosti. Botando je, za uzvrat, davao sve od sebe da bude od pomoći kad god je to bilo moguće. Svaki Žaneov zahtev smatran je vrhunskim prioritetom, a neposredna i glatka razmena materijala pokazala se korisnom za obe strane.

Osim toga, Botando je iskreno cenio njegov smisao za humor, a Pariz je postao jedno od retkih mesta van Italije u koje je putovao s

voljom. Žaneova jedina mana, osim zaista jakog zadaha iz usta, jeste njegovo odbijanje da govori drugim jezikom osim francuskim, što im je ograničavalo komunikaciju. Pogotovo stoga što je i Botando bio isto tako lenj u sferi lingvistike mada je sasvim tečno govorio francuski posle dobrog jela i konjaka.

Ovog puta se spoticao u pozdravljanju, ponovo izuzetno svestan onog što je smatrao prezrivo pogledima dvojezičnih švajcarskih policajaca, pa je to nadoknadio time što je čvrsto stisnuo ruku prijatelju i ozareno ga gledao.

„Oduševljen sam što te ponovo vidim, prijatelju“, reče Žane. „Šta kažeš za ovaj naš detektivski poslić, ha? Čak smo“, dodade mahnuvši rukom ka jednako ćutljivim švajcercima, „ubedili ovaj diskretan narod da nas pusti da zavirimo u njihov trezor. Nije loše za jednog starog Francuza.“

Dok su ih vodili niz stepenice i kroz niz sjajnih čeličnih vrata prema sefovima, Botando je čestitao svom kolegi na brzini i sreći.

„Sreća, pfuuu! U pitanju je dobar policijski rad. Istraživanje, raspitivanje, pažljivo ispitivanje. Pa dobro, možda i nešto sreće. Ali samo malo.“

Botando je priznao da ne očekuje da će u sefu biti nečeg za njega interesantnog.

„Naše ikone su ipak nestale još pre devet godina. Malo je tanka mogućnost da je neku zadržao za uspomenu pod uslovom da ih je zaista on uzeo.“

„Ni ja ne očekujem da ćemo naleteti na skriveno blago. Ali ko zna? Šteta što je umro tako nesmotreno. Kratak razgovor s njim bio bi veoma zanimljiv.“

S uživanjem izigravajući galskog samouverenog tipa, igrajući ulogu kojoj je obično pribegavao kad je imao posla sa strancima, Žane protrlja šake s teatralnim nestrpljenjem pošto je teško naoružan stražar izvadio ključ i uvukao ga u vrata velikog sefa, jednog od stotinak sefova u prostoriji u koju su ušli. Botando je pomislio kako većina vlasnika živi u ubeđenju da ima jedini ključ od sefa i da je ono što su odabrali da tu čuvaju apsolutno zaštićeno kako od krađe tako i, što je katkad još gore, od pregleda, još jedan primer Švajcarske dvoličnosti, pomisli on.

Sef je bio otprilike šezdeset sa devedeset centimetara, s vratancima od čeličnog pleha debelog pet centimetara. Kako im je jedan od švajcarskih policajaca rekao dok su silazili, taj sef je jedan od najskupljih koji mogu da se iznajme, i košta deset hiljada švajcarskih franaka godišnje. To samo po sebi nagoveštava da unutra može biti nečeg zanimljivog.

Nije bio u pravu. Nije bilo ukradenih ikona, ni zgodnih adresara s imenima kolekcionara ikona, ni računa s pojedinostima o primljenim isplatama, baš ničeg što bi istragu odvelo i korak dalje. Ali bilo je mnogo novca: nekih pola miliona švajcarskih franaka, najmanje pedeset hiljada dolara u malim banknotama i ista količina nemačkih maraka i funti. Osim toga, tu je bio samo još jedan svežanj blokova za crtanje, ispresavijanih uglova i poprskanih mrljama boje, povezanih crvenom trakom. Kad su izvadili novac i krenuli da ga broje i beleže serijske brojeve kako bi pokušali da uđu u trag njegovom poreklu, Flavija je sela u jedan kutak, naveliko su je čitavog jutra ignorisali i jedva joj se obraćali otkad su sleteli i počela da pretura po blokovima.

Neki su očigledno bili stari mnogo godina i puni detalja ruku i nogu, različitih tipova fizionomije i odeće, ono što svaki student slikarstva mora da crta na nekoj tradicionalnijoj akademiji. Prisetila se kako je Morno, tridesetih godina, bio na prestižnoj Academie des Beaux Arts\*<sup>[7]</sup> u Parizu, a potom započeo perspektivnu slikarsku karijeru dok se nije okrenuo finansijski probitačnijem poslu posrednika. Pre nego što je prešao na prodaju predavao je u Lionu. Gledajući slike kritičkim okom, primetila je i zbog čega je to učinio. Bio je veoma vešt, a posebno su mu linearni crteži bili izvedeni s lakoćom i umešnošću. Međutim, bili su izuzetno staromodni i skoro potpuno kopistički. Čeprkajući po ostacima sopstvenog obrazovanja, razabrala je crteže rađene po Rembrantu, udove kopirane od Parmidanija, beskrajno ponavljane fragmente iz Sikstinske kapele. U sve to je umetnik unosio minimalne izmene dok je eksperimentisao kako bi uhvatio potez tih slikara.

Izmešane s crtežima, stajale su opširne beleške. Verovatno su to bili delovi depresivnih predavanja iz istorije umetnosti koje je automatski zapisivao sve dok neredi 1968. godine nisu doveli do revolucije u metodu studija. Novi metodi nisu dali bolje slikare, ali je

svakako bilo manje dosadno. Bilo je tu receptura za pigmente, citata umetnika, sve to ispisano hitrim, lošim i često nečitkim rukopisom. Ostali blokovi, mnogi u boljem stanju od prvog, bili su istog sadržaja. Najnovija su bila tri na vrhu gomile i, opet, ispunjena u istom maniru.

Flavija je shvatila da je prepoznavanje slikarskog stila bilo samo stvar izvežbanog oka. U prvoj svesci koju je pregledala morala je dobro da se koncentriše da bi razlikovala čak i Rubensa od Koređa. Sada, posle samo nekoliko minuta, sve je brže i lakše prepoznavala kopiranog slikara.

Zagledala se još jednom, veoma usredsređeno, pa je hitro podigla pogled ka petorici muškaraca koju su, i dalje u razgovoru, potpuno zanemarivali njeno prisustvo. Čušnula je ona tri bloka u svoju crnu kožnu tašnu, zbog koje su je svi u kancelariji ismevali budući da je bila veoma velika i nimalo damska, uvezala ostatak u crvenu traku i stavila ih na sto sa svežnjevima novčanica.

Četrdeset pet minuta kasnije, dvoje Italijana i Francuz sedeli su u restoranu i naručivali hranu. Ručak je bio Flavijina ideja, koju su njeni pretpostavljeni prihvatili s oduševljenjem, mada iz različitih pobuda. U početku se nisu složili oko toga kuda da odu. Žane je predložio italijansku tratoriju, Botando je uzvratio kompliment navaljujući da odu u francuski restoran. Smatrajući da je to svakako najbolje rešenje, Žane je dozvolio da ga nagovori, ali je za svoj šovinizam dao ustupak naručivši bocu *Montepučana*, koje se smatralo jednim od retkih italijanskih vina koja mogu zasluženo da pariraju vinima njegove zemlje.

On znalački proguta jedan gutljaj pa upita:

„E pa, prijatelji moji, šta ja to mogu da učinim za vas?”

Botando se iznenadi.

„Za nas? Otkud ti to da nama treba nešto?”

„Izvinjavam se, ali ubeđen sam da jedno od vas nešto hoće. Ja sam osoba koja razmišlja i opaža. A tebe dobro poznajem. Ti si učtiv čovek, a veoma si se grubo otarasio onih Švajcaraca da bi mogao da jedeš sam sa mnom. Polaskan sam, a i poznato mi je tvoje mišljenje o našim Švajcarskim kolegama. Ali mogao si da mi to kažeš ranije pa da ne bude tako upadljivo. Zato sam pomislio da

želiš da me pitaš o nečemu što ti je upravo palo na pamet. A poziv je usledio pošto ti je asistentkinja nešto šapnula u uho. Stoga..."

„Ništa od toga nije tačno. Jednostavno sam želeo da uživam u ručku a ne da se patim. Mada, priznajem, želim da čujem šta znaš o Mornou. Deluje mi upečatljivo."

„I bio je. Usput, preporučujem vam pastrmku. Služe je uz sos koji ovde, za razliku od ostalih mesta, prave s malo brašna. Ako nećete to, držite se teletine. Veoma mi je drago što se ponovo srećemo, ali moram zahtevati i fer igru. Ja ću vama ispričati o životu i tajnoj karijeri gospodina Mornoa onoliko koliko znam ukoliko vi meni ispričate šta se dešava u poslednje vreme u Rimu i ima li skandala. Nismo se videli već neko vreme. Mora da sam mnogo propustio."

Petljao je hlebom nabodenim na viljušku kako bi sakupio sos od belog luka s tanjira, dok je Botando razmišljao da li da prekrši politiku ćutanja o Rafaelu koju je tako ubedljivo pre nekoliko nedelja naturio Flaviji. To je bila jedina pristojna priča novijeg datuma, i znao je da bi se Žaneu dopala. S druge strane, sumnjao je u njegovu sposobnost da je zadrži za sebe.

„E pa", počeo je Žane i nevoljno podiže pogled s tanjira pa obrisao kapljicu sosa s brade. „Kao što ste verovatno приметili, Morno je bio prebogat za jednog posrednika u trgovini umetničkim delima. Životni stil mu je bio ekstravagantan, imao je kuću u Provansi, prostran apartman u Parizu i galeriju koja, iako uspešna, svakako nije donosila dovoljno prihoda da podmiri njegove troškove. Nije imao hipoteke, ni dugova. Dok smo stigli do njegovih stanova, u njima nije bilo nijednog inkriminisanog papira. Veoma uredan čovek.

Odakle je, onda, poticao njegov novac? Od legalnih aktivnosti nije, a nije ni od prodaje ikona. Znamo za dvadeset pet ikona koje je verovatno on ukrao. Ako i postoji još dvadeset pet za koje ne znamo, to znači, recimo, šest ili sedam miliona franaka tokom deset godina. On je trošio mnogo više od toga. Čime se onda bavio?

U jednom trenutku je nestao. To je inače bio čovek koji se pojavljivao na skoro svakom otvaranju izložbe, koji nije propustio nijednu baletsku predstavu poslednjih petnaest godina i koji je bio prvorazredni član društvene elite. Nestaje ga s vidika na bezmalo punu godinu, a onda se pojavljuje, u neprikladnoj pozi i mrtav. Gde je to bio, ha? Molim lepo?"

Završio je govor i osmehnuo se, kao da očekuje aplauz za briljantno rasuđivanje.

„Nadao sam se da ćeš *ti* reći *meni*. U stvari nam ništa i nisi kazao. Šta je radio?“, upita Botando.

Žane slegnu ramenima.

„Tu ti ne mogu pomoći. Dedukcijom se stiže samo dovde. Nadalje nam je potrebno više informacija. A sad ti pričaj. Šta je s Rimom?“

Pre nego što je uspeo da progovori, prvi put progovori Flavija, koja je dotle odsutno zurila kroz prozor. Nije volela da je ignorišu, iako je povremeno bila spremna da toleriše što je posmatraju samo kao Botandov ukrasni dodatak. On sam to nije činio često i, pored toga, bio je star i južnjak, pa se od njega i nije očekivalo da bude savršen. Ali smatrala je da je kucnuo čas da primete kako je i ona tu.

„Možda bi trebalo da iskušamo komesarove moći dedukcije još malo“, rekla je privlačno se smešeći Francuzu. Uvek je to činila kad bi pomislila da je možda bila pregruba. Ali pre nego što je nastavila svoju misao, Botando ju je prekinuo.

„Tako je“, reče on. „Koliko je on bio dobar slikar? Kakve su bile te lažne ikone s kojima se pojavljivao? Sinulo mi je da bismo mogli da stupimo u vezu s nekim od onih veoma cenjenih falsifikatora u Napulju, i raspitamo se obazrivo kod njih. S obzirom na to da je umro, verovatno će biti malo pristupačniji nego obično.“

Žane je za trenutak razmotrio ovo.

„Što se tiče Mornoovih slikarskih kvaliteta, bio je zaista veoma dobar, ali rođen prekasno. Nije voleo modernizam ni u kom njegovom obliku. Da je rođen jedan vek ranije, bio bi veoma uspešan. Ikone su mu bile raznolike. One najstarije su bile dobre, naslikane na starom drvetu, pokrivene prašinom, veoma dobro izvedene. Ali kad su stručnjaci shvatili šta treba da traže, lako su mogli to i da primete nešto u vezi s bojom u crvotočini, koje nema kod originala. One kasnije bile su aljkavo urađene. Kao da je shvatio kako ikone ne moraju da budu sjajne da bi bile uverljive, pa se više nije toliko trudio. Međutim, kad tehničke probleme sklonimo u stranu, izvanredne su. Čak i one loše. Imaju veliki duhovni kvalitet, gotovo kao da ih je slikao za svoju dušu. Zaista me ne čudi što su monasi bili prevareni. Kad su patinirane i pokrivene prašinom, delovale su divno. Čak bolje i od originalnih. Trebalo bi da ih pogledaš. Čovek



uvek pretpostavi da falsifikati nisu dobri poput izvornih dela. Nisam ubeđen u to. Morno se razumeo u slikanje. Na tome obično većina tih ljudi padne." Osmehnuo se Flaviji i Botandu. „Eto. Sve vreme ste podozrevali da vam stari prijatelj nije znalac, ha?”

Stigli su do kafe a razgovor je počeo da skreće na šaljive staze i bogaze. Flavija se upustila u novi pokušaj.

„Komesare”, počeo ona. „Banka vodi evidenciju kad je sve Morno otvarao sef. Kad je to učinio poslednji put?”

„Ne znam. Još nismo uspeli to da dobijemo od banke. Međutim, ako je suditi po njegovom pasošu, u Švajcarskoj je poslednji put bio u maju”, odgovori on.

Flavija se osmehnu bez reči i pobednički. Ne sme zaboraviti da Botandu istakne kako je neobično dobar radnik. Uprkos tome što mu povremeno priredi velike nevolje i izazove glavobolju. Kao što se upravo sad spremala da uradi. Pružila je ruku u tašnu i izvadila jedan od blokova koje je prisvojila. Izvinjavajući se neiskreno što je zloupotrebila dokazni materijal na tako bezočan način, pružila ga je dvojici muškaraca.

„Pogledajte ovo. Da li vam to nešto kazuje?”, upita ih.

Žane ga kratko pogleda, neobavezno i upitno, pa ga doda de Botandu. I ovaj je bio jednako zbunjen. Onda mu je Flavija s lica pročitala prvo nejasno uzbuđenje pa iznenadnu spoznaju.

„Ah”, uzviknu on i vrati joj blok. Veoma je brz, zaista, pomisli ona.

„Ne želim da budem napadan...”, počeo Žane.

Botando je delovao zapanjeno.

„Naravno”, reče. „Ali ovo mora da ostane među nama. I najmanji nagoveštaj izazvao bi užas na tržištu.”

Favija je ponovo bila impresionirana. Njoj je trebala čitava šetnja do restorana da bi shvatila implikacije ovog otkrića, Botandu je bilo potrebno samo nekoliko sekundi da uvidi problem i skrivene opasnosti. Posebno uticaj na umetničko tržište ukoliko išta procuri.

„Naravno, naravno”, odvrati Žane. „Ali šta je tačno to što ne smem ni da nagovestim?”

Flavija mu je ponovo pružila blok sa crtežima.

„Ove skice”, objasni ona ležerno, „deluju kao da izuzetno mnogo liče na portret Elizabete di Laguna u Rimu. Od Rafaela. Ili možda bolje da kažemo *prispisane Rafaelu*.”

Žane pogleda ponovo, pa klimnu glavom.

„Mislim da liče. Ali šta s tim? Svaki slikar sa zapada verovatno je skicirao taj portret“

„Pre prošlog maja? Pre nego što je slika otkrivena i pre nego što je iko mogao da zna kako izgleda?“

Žane se zaveli na stolici, a širok osmeh mu se lagano razli po licu.

„Sjajno“, reče na kraju. „Savršeno“, izgovori posle daljeg razmišljanja. „Veoma nezgodno po vas“, dodade izvinjavajući se kad je još bolje promislio.

„Kad budeš prestao da uživaš“, ozbiljno reče Botando, „shvatićeš zbog čega je važno da ćutiš. Bez brbljanja po kancelariji. Ni reči. Čak ni svojoj ženi. Nikome.“

„Oh, svakako. Svakako. Ali molim te, preklinjem te, brzo mi sve razjasni. Svaki dan kad nikome ne kažem za ovo biće izgubljen dan. A naravno“, dodade u pokušaju da se vrati profesionalizmu, „ako vam od mene zatreba bilo kakva pomoć, samo pozovite.“

„Oh, bože“, nastavi, a lice mu nanovo preplavi razgaljen izraz, „kako bih voleo da budem tamo kad to saopštiš onom groznom tipu, Tomazu.“

„To svi kažu“, smrknuto primeti Botando. „Ali ja sam taj koji će morati da se suoči s njim. Možda neću preživeti eksploziju.“

Uskoro su završili s jelom, i Žane se uputio u Francusku dobro raspoložen i prethodno obećavši da će poslati bančinu evidenciju čim je dobije iz Švajcarske. Botando je bio daleko manje raspoložen. Pre nego što su se u četiri sata po podne ukrkali na avion koji će ih iz Ciriha prevesti do Rima, telefonirao je u muzej i tražio da govori s upravnikom. Ovaj je bio na sastanku, a sekretarica, očigledno upućena da odbije svaki neočekivan poziv, odbi da ga pozove, iako je Botando navaljivao da je stvar važna i da je u pitanju policijski posao.

Botando je konačno odustao od borbe. Ipak će morati da ode na onaj prijem pa će ga tamo videti. Kud puklo da puklo, pomisli sumorno.

## Poglavlje osmo

Kad je stigao u muzej u parku Borgeze, Botando predade mantil pa se uputi ka galeriji u prizemlju gde se održavao prijem. Skup je bio grandiozan, odavno je počeo kad se on pojavio, a da bi stale desetine i desetine zvanica, otvorena je i galerija skulpture. S tacne koju je konobar pronosio on uze času šampanjca i naglas primeti kako Tomazo izdašno rasipa ono za šta je inače neprestano tvrdio da su oskudna sredstva muzeja.

„Nikako“, odvrati član muzeja koji se ustremio na istu tacnu s pićima i kome je Botando uputio onaj pomalo ciničan komentar. „Tomazo ovo zove investicijom. U stvari ima pravo. Ova zabava je priređena u čast one gospode.“ Pokaza ka grupi od šestorice muškaraca koji su se oslanjali na jedno ogromno vajarsko delo.

„Zar nikome ne smeta što koriste Kanovu kao stočić za piće?“, zapita Botando.

Zagledao se bolje u onu grupu. Oni samo što su ušli u prostoriju i stali oko divovskog kipa na sredini galerije. Sva šestorica su nosila svetlosiva odela, plave košulje i prugaste kravate. Vodili su živ razgovor, a Botando je posumnjao da ne pričaju o umetničkim lepotama koje leže oko njih.

„Naravno da ne smeta. Znae, to su američki biznismeni koji se nadaju da će od vlade dobiti ugovor za obezbeđenje.“

Čovek je napravio pokret rukom kojim je pokazao da je reč o ogromnoj svoti novca i mahinacijama koje idu uz njega. Načinio je širok luk rukom bez dobre koordinacije. Botando shvati da je pio.

„A ima li boljeg načina da se stvori dobar utisak od velike donacije nacionalnom muzeju“, dovrši misao Botando umesto njega.

Mladić, od tridesetak godina i otvorenog izraza lica, trenutno zamagljenog pijanom uzrujanošću, odlučno klimnu glavom.

„Upravo tako. Njihov veliki beli poglavica ovog časa je zauzet razgovorom s Tomazom u njegovoj kancelariji. A nakon toga, nesumnjivo će stići veliki ček koji će pokriti troškove ovog prijema i još će preteći za postavljanje onih gnusnih električnih kola po ovoj vlažnoj staroj rupetini. Mudro, ha?“

Botando se okrenuo ka njemu.

„Znae“, reče, „čini mi se da ste vi prvi koji je ovde rekao nešto pozitivno o Tomazu.“

Mladićevo lice se smrači.

„Uzgred, ja sam Đulio Manconi“, predstavi se i pruži Botandu ruku koju ovaj kratko prodrma. „Zamenik restauratora. Priznajem da ga ne vole. Ali nije on zaista tako loš kako deluje. A ovom zdanju je bilo potrebno dobro protresanje da bi se iz njega izbacilo nešto prašine. Relativno povoljno mišljenje koje imam, nažalost, meni neće ništa doneti.“

„Što znači?“

„Niste maločas bili ovde? Očigledno niste. On je podneo ostavku. Reče kako je odlučio da se prevremeno penzioniše i ode da živi u svojoj kući u Toskani. Kad se sve uzme u obzir, to i nije neko iznenađenje. Kao što nesumnjivo znate, ovde se sve radi preko pokrovitelja. Ja sam dobio posao, na primer, preko Enrika Spela i smatraju me njegovig štićenikom.“

„Zar to nije dobro?“, zapita Botando, pomalo zatečen novošću. „Mislim, Spelo je sledeći po redu.“

Restaurator odmahnu odlučno glavom.

„Nije više. Zato što je Tomazo istovremeno naimenovao Ferara za svog naslednika i zvaničnog zamenika.“

„Gospode“, tiho reče Botando dok je razmatrao moguće posledice. „Mislio sam da on ne podnosi Ferara. Šta je dovelo do toga?“

„Možda mu se smučilo što ga niko ne voli. Možda je ipak i on samo čovek. Osim toga, neizmerno je bogat, pa zašto bi razbijao glavu radeći? Ne voli Ferara, ali očigledno još manje voli Spela. S njim nikad ne znate, teško je prodreti iza njegove fasade. Uz to, jedini način da ljudi jednom zažale za njegovim vremenom jeste da se uvere kako će naslednik biti još neprijatniji od njega. Sad vidite zašto se spremam da uzmem peto piće večeras?“

Botando je mudro klimnuo glavom.

„Čini mi se da vidim“, odvrati mu.

„Mislite? Dozvolite da vam pokažem da ne bi bilo zabune.“ Manconi se nagnuo i bocnuo Botanda u grudi. „Feraro je pacovče, zar ne? Spelo će mu biti glavni konkurent. Zato će hteti da obori Spela tako što će oslabiti njegove oslonce. Ne

sme direktno da napadne Spela jer ovaj drži svoj posao. Pa kako će doći do njega? Preko mene, eto kako.“ Sad se sam buškao u grudi da bi naglasio poentu, pa se okrenuo i dostojanstveno pokazao

rukom na novog vršioca dužnosti upravnika koji je ulazio na visoka hrastova vrata s druge strane prostorije. „Pogledajte ga. Zar vam se ne čini da mu na licu lebdi pobjednički izraz? Izraz čovjeka koji je upravo osvojio svet Izraz vulgarnog trijumfa.“

„Jeste li sigurni da će ovo naimenovanje proći? Na kraju krajeva, nije to mesto Tomazovo pa da može da ga poklanja.“

Botando je uveliko smatrao ovaj razgovor vrlo uznemirujućim. Sve u svemu, imao je malo dodira s muzejem. Iako se nikada nije osećao prijatno s Tomazom, bar su stvorili neki modus vivendi tako da im ne bude previše naporno. Sumnjao je da će s Ferarom proći tako lako.

Manconi je klimnuo glavom, a njegova agresivnost je brzo iščilela i prešla u žalosnu rezignaciju.

„Trebalo je još pre nekoliko meseci da se izvede ovo preuzimanje dužnosti. Spelo bi bio kandidat iz muzeja, izmiritelj, neko s kim svi mogu da rade. Onda Tomazo, naravno, izvodi svoju predstavu s Rafaelom, i svi u vladi poveruju da je to nešto epohalno, odmah posle izuma tople vode! Na njegovo mesto dolazi onaj koga on podrži.“

Restaurator je delovao izuzetno uznemireno dok je zurio u svoju ponovo praznu čašu. Zatim se, bez ijedne reči, odvuкао u pravcu stočića s pićima. Botando je odahnuo, iako je saosećao s njim, bilo je mnogo drugih stvari o kojima ima da brine ovog trenutka.

Ali Tomaza nije bilo na vidiku, to je shvatio kad je pogledao po celoj prostoriji tražeći ga. U jednom uglu primetio je Spela i, po njegovim lako pogurenim ramenima, zaključio da je veoma razočaran, a verovatno i ljut. Bilo mu je žao, ali nije bio raspoložen da sluša još jedan izliv negodovanja, koliko god da je ono opravdano. U drugom uglu spazio je Džonatana Argajla i ser Edvarda Bernsa. Odmah se iznenadio što je bilo koji od njih dvojice tu, kao i što mogu očigledno prijateljski da ćaskaju, ali se prisetio da mu je Flavija pomenula onu stipendiju. Da bi se stišale strasti, nema ničeg boljeg od nešto novca. Bar su njih dvojica izgledali raspoloženo, premda on nije osećao želju da priča s bilo kim čak i izdaleka povezanim s Rafaelom. Stoga je narednih deset minuta proveo slušajući nekog znalca i kritičara, sve vreme držeći širom otvorene oči i iščekujući da se Tomazo pojavi.

Na kraju su se vrata kancelarije Sirom otvorila, pa je ugledao Tomaza kako se rukuje sa starijim Amerikancem i očigledno se oprašta od njega. Blažen izraz Tomazovog lica ukazivao je na to da je dobio ček. Botando je čekao pogodan trenutak da mu priđe i upropasti mu večer. Nije želeo da uskoro doživi još jedno praskanje u javnosti.

Dokono je gledao oko sebe, nesiguran šta da uradi, a neodlučnost mu je upropastila mogućnost da upravnika uhvati nasamo pa da hitro pobegne kući. Feraro se takođe materijalizovao na vratima pa prišao onome. Čak i s udaljenosti od nekoliko metara, Botando je primetio kako se izraz dobroćudnog raspoloženja spira s upravnikovog lica kao voda iz otpuštene kade. Bilo bi preterano reći da je postao zelen u licu, ali neko bolesno bledilo bilo bi dovoljno precizno. Feraro je, naprotiv, delovao prisebno. Botando nije morao da se trudi i dođe do njih da bi saznao šta je tako očigledno potreslo obojicu. Tomazo mu je hitro prilazio, a u svakom koraku mu se još osećao trag neusiljenog dostojanstva, uprkos zabrinutom izrazu lica. Možda ipak nije dobio novac?

„Generale, drago mi je što vas vidim“, kratko je rekao, bar jednom izostavivši one razrađene ljubaznosti koje je obično upotrebljavao. Možete li da pođete sa mnom, molim vas. Upravo sam saznao nešto zastrašujuće.“

Upravnik se uputio brzim korakom kroz muzej, kroz ulazni hol pa uz stepenice.

Botando je dahtao za njim držeći korake.

„Šta se desilo?“, upita ga, ali ne dobi odgovor.

Tomazo je izgledao kao da je upravo video duha. I Feraro je bio neuobičajeno ćutljiv. Nije bilo potrebe za opširnim objašnjavanjem. Kad su otvorili vrata i ušli u manju salu na drugom spratu, odmah mu je sve bilo jasno.

„Majko božja“, tiho izusti Botando.

Ram Rafaelove slike još je stajao tamo, ugljenisan u gornjem delu, ali teško bi iko u nekoliko pocrnelih vlakana i tamnoj želatiziranoj tečnosti koja je labavo visila s njega prepoznao doskora najskuplju i najčuvaniju sliku na svetu. Deset ili dvanaest kvadratnih centimetara, po Botandovoj proceni, donjeg desnog ugla platna vatra nije takla, što ga je svelo na sprženu gužvicu. U vazduhu se još osećao smrad

spaljenog ulja, drveta i platna, a s nekoliko traka tkanine koje nisu bile potpuno zahvaćene plamenom izdizali su se pramičci dima. Iznad slike je veoma nagoreo zidni tapet i samo što se i sam nije zapalio. Botando je stigao da u sebi izrazi zahvalnost muzeju što prostoriju nije ukrasio punjenom svilom, kao što to povremeno čine. Da je to ovde bio slučaj, već bi buktala čitava zgrada.

Nijedan od njih trojice ništa nije progovorio već su samo gledali. Botando se zagledao u gadne teškoće, Tomazo u propast svog ugleda, Feraro u kraj svojih ambicija.

„Ne“, izusti Tomazo, i to je bilo sve.

Prvi put da je Botando osetio žaljenje prema ovom čoveku. Povratila mu se svest o dužnosti.

„Ko je ovo otkrio?“ upita mirno.

„Ja sam“, odgovori mu Feraro. „Malopre. Odmah sam sišao da kažem upravniku i zatekao ga kod vrata.“

„Šta ste radili ovde?“

„Pošao sam u svoju kancelariju da uzmem paklu cigareta. Primetio sam dim kako kulja ispod vrata. Čim sam ga namirisao, znao sam da nešto nije u redu.“

„Zašto?“

„Nije se uključio alarm za požar. Veoma je osetljiv. Isključili smo ga u salama gde se održava prijem, ali u svim ostalim prostorijama trebalo bi da radi i dalje.“

Botando je zastenjao i obazreo se okolo. Nije bilo potrebno biti genije pa shvatiti šta se desilo, čučnuo je pored jednog spreja na podu ne dodirujući ga. Sredstvo za pokretanje motora. Visokooktanski benzin koji se naprska u karburator da bi se upalio motor automobila po hladnom vremenu. Naprskaj sliku, prinesi upaljenu šibicu, okreni se i zatvori vrata za sobom. Gorivo je upalilo suhu ali još zapaljivu boju na platnu i sve je izgorelo za nekoliko minuta. Pogledao je sliku još jedanput. Desnoruk, nagađao je. Izgleda da je sprejem prskao u luku od donjeg levog ugla ka gornjem desnom. Otuda relativno malo oštećenje u donjem desnom uglu. Lako i oprezno je dotakao ostatke koji su visili u ramu. Bili su još topli. Uzdahnuo je pa se okrenuo Feraru.

„Zatvorite ova vrata i postavite čuvara ispred njih. Siđite dole, kažite im da je prijem završen, ali da niko ne može da ode. Ne govorite šta

se dogodilo. Već imamo dovoljno posla i bez strepnje od štampe. Telefonom ću pozvati pojačanje. Možda bih mogao da se poslužim vašom kancelarijom, upravniče?"

Botando je tamo proveo još tri sata baveći se posledicama večernjeg događaja na višim nivoima. Zvao je kolege iz drugih odeljenja, obavestio ministra kulture, okupljao svoje snage. Zauzeo je pisaci sto dok se Tomazo nervozno šetkao oko njega, pozivajući svoje asistente i službenike zadužene za odnose s javnošću da naprave nacrt izjave koju će dati novinarima. Uprkos Botandovim strogim nalogima, oni su već nanjušili da se nešto desilo pa će novosti morati da im se saopšte pre ili kasnije.

Nešto ranije su policajac i upravnik našli vremena da porazgovaraju. Tomazo je malodušno sedeo na izrezbarenoj sofi iz devetnaestog veka i zurio u neku flamansku sliku na suprotnom zidu, kao da je iznenada otkrio da mu je ona lični neprijatelj.

„Imate li pojma zbog čega se alarm nije upalio?“, upita ga policajac.

„Iz uobičajenih razloga, pretpostavljam“, odvrati Tomazo uz jedva prikriveno režanje. „Električne instalacije su ovde u haosu. Nisu menjane od četrdesetih godina. Imali smo sreće sto čitav muzej nije izgoreo. Zbog toga sam komitetu za bezbednost i izneo predlog da se instalacije promene. Šteta što je Spelo na njega stavio veto.“

„Hmm“, odvrati Botando neodređeno.

Jasno je shvatio kuda ta primedba vodi. Spelo je omogućio ovaj rušilački napad time što je osporio predlog. Drugo, nije potrebno mnogo manevrisanja da se krivica za nesreću prebaci s upravnika na komitet. Time će morati da se pozabavi kasnije. Sad se usredsredio na ono što je najpreče.

„Koliko često se ta stvar gasi?“

„Stalno. Pa, jednom nedeljno. Poslednji put pre dva dana uveče. Srećom, Feraro je još bio ovde. Morao je da izvuče sve osigurače da bi sprečio da se zgrada zapali. Čuvari su bili otišli u bar, kao i obično. Ovde je ponekad stvarno kao u ludnici“, dodade uz priličnu dozu očaja.

Botando je saosećao. Mogao je da zamisli kako je.

„Bilo kako bilo“, nastavi upravnik, „to i jeste posredno bio povod ovom prijemu. Ubedio sam one Amerikance da nam daju prilog od koga bismo zamenili instalacije u čitavoj zgradi. Tako bismo



prevazišli Spelove predrasude o modernizaciji." Gorko se nasmeja. „Ovo vam je kao da zatvaramo štalu pošto je konj već pobegao. Pretpostavljam da će sad poništiti ček."

„Jesu li svi znali za ovaj problem?"

„Da. Zvono koje se začuje iz čista mira nije nešto sto možete da krijete. Oh. Sad mi je jasno šta hoćete da kažete. Mislite da sve ukazuje na to da je paljevinu učinio neko iz muzeja?"

Botando stegnu ramenima.

„Ne mora da znači. Ali mislim da bi trebalo da pogledamo tu tablu s osiguračima. Možete li mi pokazati gde se nalazi?"

Nekoliko minuta kasnije i više nizova stepenica naniže, obreli su se u podrumu.

„Evo", reče Tomazo.

Otvorio je džinovsku, zarđalu kutiju na zidu. U njoj se nalazio red za redom teških keramičkih osigurača. Pogledao je unutra, izvadio jedan od njih, zagledao ga, pa pružio Botandu.

„Tako sam i mislio. Opet je pregoreo", prokomentarisao je.

Botando je podigao osigurač na svetlo i pregledao ga, a dok je to činio, njegova prva teorija je čilela. Niko nije bio uklonio osigurač, niko nije presekao žice. Jednostavno je pregoreo sam od sebe. Samo se u Italiji, pomislio je, stvari rade ovako trajavo. Uhvatio je sebe da sve više saoseća s Tomazovim reformističkim naporima. Da je bio taktičar i nije. Ali niko ne može da tvrdi kako ovde ne treba nešto da se uradi.

Kad su se vratili u upravnikovu kancelariju, u pomirljivom raspoloženju, general je pažljivo pokrenuo pitanje koje ga je i dovelo na prijem.

„Iz jednog ili dva aspekta svega ovoga smatrao sam da bi najbolje bilo da s vama porazgovaram nasamo. To bi moglo malo da ublaži ovo grozno veče."

Upravnik je sastavio jagodice prstiju obe šake i ispitivački ga pogledao. Nije delovao kao neko sklon da poveruje kako išta može da popravi stvar.

„Mislim da vaš današnji gubitak nije tako težak kao što izgleda", nastavi Botando.

Upravnik iskrivi lice i odmahnu glavom.

„Uveravam vas da se slika ne može reparirati. Ili možda vi ne smatrate da je gubitak jednog od najvećih dometa italijanskog slikarstva težak?“

Prilično je naduven, pomisli Botando nemilosrdno. Doduše, imao je težak dan.

„Najveći domet, svakako. Ali ne italijanskog slikarstva. Mislim da je to bio falsifikat.“

Tomazo frknu.

„Oh, generale, samo nemojte opet s tom vašom opsesijom. Već sam vam kazao da je to nemoguće. Poznate su vam, kao i meni, analize koje je ta slika prošla. Uspešno je položila sve testove. A svaki naučnik na ovom polju je izjavio da je to Rafael.“

„Eksperti mogu da pogreše. Svi naučnici sveta su tridesetih tvrdili da je *Večera u Emausu* Vermerova. Otkrilo se da ju je naslikao Van Megren tek pošto je sam priznao, da bi izbegao vešanje zbog saradnje s nacistima.“

„Lažni Vermeri su lako otkrivani kad su stručno pregledani“, prigovori Tomazo. „A i tehnike su se neizmerno popravile od četrdesetih godina.“

„Isto tako, nesumnjivo, i falsifikatori. Ali ovo se ne odnosi ni na jedne ni na druge. Dokaz koji imamo samo je posredan, ali dovoljno zabrinjavajuć.“

„A koji je, moliću, vaš dokaz?“

Botando ga podseti na pismo koje je Argajl našao u arhivi poljskog imanja. Upravnik ga prekide.

„Ali ovo nije ništa manje slabašno sada nego što je bilo ranije. Sigurno ne očekujete da čitava naučna zajednica promeni mišljenje na osnovu toga?“

„I ne očekujem. Kao što ste rekli, samo po sebi pismo dokazuje vrlo malo. Međutim, danas je moja asistentkinja pronašla nešto mnogo uverljivije, i otuda moj poziv iz Ciriha onoj vašoj sekretarici koja se pokazala strašno opstruktivnom.“

Ukratko je uputio upravnika u lov na Mornoa, sef u banci i njihovo otkriće.

Ovo je vidno uzdrimalo Tomaza. Otišao je do ormara s kožom optočenim knjigama, širom ga otvorio i izvadio bocu. Nalio je zlatasto

piće u dve čaše pa jednu pružio Botandu. Mućkao je piće u ruci dok je drugom trljao lice. Sve njegove naduvenosti namah nestade.

„Ako sam vas dobro shvatio, vaša tvrdnja se zasniva samo na tim žigovima u pasošu? Neko drugi je mogao da stavi te crteže u sef pošto je slika preplavila sve časopise i novine u zemlji.”

Botando je spustio glavu u znak priznanja.

„Da. Rekao sam vam da je dokaz posredan. Ali sad imamo dve kockice koje ukazuju na isto.”

„Zaista ne verujem u to”, konačno reče upravnik. „Ako je to i tačno, zbog čega bi se bilo ko mučio da uništi sliku? Mislim”, reče izazivački, „jasno je zbog čega se to desilo, zar ne?”

Botando ga pogleda upitno.

„Bio je to, jasno, napad na mene. Samo što sam danas objavio da se povlačim i da će me Feraro naslediti. Uništavanje slike je odmazda, da bih ja ispao budala. To ima smisla samo ako je slika originalna. Znam da ovde baš nisam popularan.”

Zastao je. Botando se pitao treba li da prigovori ovome i razuveri upravnika. Ali je pomislio kako ni Tomazo nije toliko tašt, pa je očutao.

„Svi su oduvek bili kivni na mene zbog svega što sam pokušavao da uradim, hteli su da osujete svako poboljšanje koje sam uveo. Feraro je jedini koji me je ikad podržao. Jedini koji ne živi i dalje u dvadesetim godinama.”

„Otuda opredeljenje za njega a ne za Spela?”

„Da. Spelo mi se dopada, a Feraro ne baš. Ali u pitanju je budućnost muzeja, i smatram da tu nema mesta ličnim simpatijama.” Opet se u njegovom iznenada energičnom objašnjenju javila senka pređašnje pompozosti. „Spelo je dobar zamenik, ali upravnik mora da se bori s ministarstvom, da kamči novac od donatora. Shvatio sam da to može samo Feraro. On nije lak čovek, priznajem, ali drugog izbora nije bilo. A ima mnogo onih koji bi spremno stali na put i meni i njemu. Po bilo koju cenu.”

Botando zaključio kako je ovo ispravno objašnjenje.

„Ipak”, primeti on, „ne verujem da bi neko ko čitavog života radi u muzeju mogao da se upusti u ovakav čin vandalizma.”

„Ne budite uvereni u to”, frknu Tomazo. „Rekao sam vam da je ovo luda kuća, i to zaista mislim. Ali zar ne shvatate šta vam govorim?”,

nastavi sa žestinom, iskolačivši oči na policajca i nagnuvši se na stolici u naporu da ga ubedi,, ukoliko je ta slika falsifikat, zbog čega bi je neko uništio? Bolje bi bilo da je ostavi pa razotkrije prevaru."

Botando se osmehnu pa preuze kormilo razgovora.

„Ako je slika lažna, svi su prevareni, niste samo vi. Da je nije Italija kupila, kupio bi je Getijev muzej. Ili neko drugi. Psihološki je njeno pojavljivanje odrađeno kako treba, tako da niko nije posumnjao. Sve je ukazivalo na to da postoji slika ispod tog Mantinija. Berns je pokazuje. Kao u bajci. Svi su želeli da poveruju. Možda je čak i onaj ko ju je spalio verovao da je prava."

Tomazo se slabašno osmehnu.

„Ali mi smo isplatili novac. Činjenica da bi neko drugi to učinio, da mu se pružila prilika, slaba je uteha u poređenju s mojim okrnjenim ugledom."

Botando nije imao više šta da kaže, pa je ustao i krenuo ka vratima. Bio je i umoran.

„Recite mi", ležerno reče dok je polazio, „zbog čega ste se odlučili da se povučete? Priznajem da sam bio veoma iznenađen?"

„Svi su bili. Uživao sam posmatrajući izraze njihovih lica kad sam to objavio. Ovo je već previše od tog ambicioznog karijeriste, mislili su. Ali meni je dosta ovog posla a novac mi nije potreban. Sva ta administracija i ogovaranja. Za to je potreban neko mlađi." Tomazo se neobično osmehnu.

„Otuda Feraro?"

„Da. Veoma je sposoban, uprkos svojim nesrećnim manirima, i zna kako da ugrabi priliku. Upravljao je muzejom nekoliko nedelja prošle godine. Tad je povukao nekoliko dobrih poteza. To mu je donelo ovaj posao. Što se mene tiče", nastavi nostalgичnim glasom, „namera mi je da odem u svoju vilu kod Pijenca i živim mirno uz biblioteku i svoju kolekciju. Ko zna? Možda počnem i sam ponovo da slikam. Nisam slikao godinama. Biće to prijatna promena posebno sada. Morate priznati da mi je satnica besprekorna. Ili nečija već."

Otvorio je vrata i rukovao se s Botandom.

„Znam da nikad nismo lako saradivali, generale", reče mu, „ali želeo bih da znate kako cenim vaše napore da pronađete čoveka koji je ovo učinio. Jedino vas molim da ne objavljujete za falsifikat. Ukoliko

naidete na pravi dokaz, onda je to druga stvar. Ali ne bih podneo da mi se ugled vuče po blatu zbog nekog nestvarnog predosećaja."

Botando klimnu glavom.

„To ima smisla. A i sami imamo razloga da ništa ne govorimo. Ne brinite. Laku noć, upravniče."

Dok je Botando, preko volje impresioniran, pratio Tomazovo reagovanje na večerašnju katastrofu, Flavija se, po njegovom nalogu, probijala kroz teškoće koje su neizbežno povezane s kriminalom.

Bilo je isuviše kasno da bi zvanično saslušala svih osamdeset sedam osoba sa prijema. Samo im je popisala imena i adrese i zamolila ih, učtivo ali autoritativno, da ostanu dostupni. Zatim je spisak prosledila imigracionom odeljenju za puki slučaj da neko pokuša da pređe granicu. To nije delovalo verovatno. Jedino nije uspela da uzme podatke od grupe Amerikanaca, koji su već otputovali jednim kasnim letom. Međutim, oni su delovali najmanje sumnjivo.

A sumnjivih, pomisli ona, imaju već na pretek, neki od njih su dovoljno mudri da im je jasno sa čim su suočeni. Argajl, na primer, koji je došao takoreći poslednji.

„Nekako sam se nadao da ću te ubuduće viđati samo zbog druženja. Nije mi palo na pamet da ćeš me ponovo saslušavati", sumorno joj reče.

„Ne saslušavam te. Samo ti uzimam adresu", odvrati ona strogo.

On odmahnu rukom.

„Zasad. Ali saslušavaćeš me. Na kraju, mora da sam ti ja glavni osumnjičeni"

„Laskaš sebi."

„Ne baš. Ma dobro. Možda nisam prvi na spisku. Ali sam svakako među prvih pet Moram da priznam da mi se to baš ne sviđa mnogo."

Flavija se zavalila na stolici i stavila noge na sto. Bila je umorna, a bilo je i teško da ostane čvrsta i profesionalna s nekim koga je poznavala i ko joj se dopadao. Osim toga, nije bila u policiji, pa nije ni morala. Ponekad je tako bila u prednosti.

„Kad si već tako siguran, možda bi mogao da mi izneseš svoje razloge?"

On se zagleda u tavanicu da sredi misli.

„Ti misliš da je ona slika falsifikat, je l' tačno?" poče.

„Otkud ti to?"

On slegnu ramenima.

„Mora biti. Ili je to, ili tragate za manijakom."

Flavija ne odgovori.

„Naravno, ako je falsifikat", nastavi Argajl, „Berns je dobio nebrojeno miliona za lažnjak. Što sam, slučajno, otkrio ja. Zbog čega sad počinjem da žalim. Još sam se i povezao s Bernsom preko stipendije."

Zastao je, pa ga je ona podstakla.

„Pa zašto bi spržio sliku?"

„Zato što bi Berns, kad bi se otkrilo i dokazalo da je falsifikat, morao da je uzme natrag i vrati novac. Ubeđen sam da to stoji u njegovom ugovoru. Ako je slika uništena, niko ništa ne može da dokaže. Berns slobodno ide kući. A i ja, kao njegov saučesnik."

Flavija je lagano klimnula glavom.

„Veoma uverljivo", prokomentarisala je. „Ali zašto bi ti bio prvi koji bi ukazao da je ona falsifikat?"

On zastade nad tim pitanjem i počeša bradu.

„Ah. Ne znam. O tome ću morati da razmislim." Pogleda u nju s nadom.

Flavija protrlja oči, prođe rukom kroz kosu i zevnu.

„E pa, lepo. Za večeras je dosta. Ostalo ćeš mi ispričati kasnije. Bio bi sjajan kao sopstveni tužilac. Šteta što nam sistem to ne dozvoljava. Ali u pravu si. Jesi vodeći osumnjičeni." Ustala je da ga pusti napolje. „Pada mi na pamet samo jedan način da sebe ukloniš s našeg spiska mogućih palitelja Rafaela", reče mu kad je izašao.

„Koji?", upita je.

„Da nam pronađeš pravog."

## Poglavlje deveto

Sledećeg jutra u sedam sati Flavija je ušla u Botandovu kancelariju da proveri šta se dešava i da se dogovori oko hitnog ispitivanja osumnjičenih. Kao i obično, zaboravila je da kucne, pa je general ljutito pogleda kad je ušla. Nimalo u njegovom stilu.

„Umoran i neraspoložen, je L' tako?“, upita ga ona vedro.

Nije joj odgovorio, već joj pruži poslednje izdanje jutarnjih novina. Flavija ih ovlaš pogleda pa u sebi priznade da možda i ima pravo što je neraspoložen.

„Oh. Nisam se toga setila“, reče izvinjavajući mu se.

„Ja jesam“, odbrecnu se on. „Ali nisam verovao da će biti ovako gadno.“

Pogledala je novine još jednom. Sve do juče, Botandov čuveni hedonizam nailazio je na simpatije novinara. Sad su se žestoko obrušili na njega i, pri tom, naročito podrobno. Uistinu je delovao pomalo blesavo u čitavom ovom događaju. Šef tima za zaštitu umetničkih dela naliva se šampanjcem i provodi se, dok u susednoj prostoriji ljudi piroman uništava najpoznatije remek-delo na svetu.

„Morate priznati, ima ovo i smešnu stranu“, poče ona, iako je znala da je to pogrešno.

„Flavija“, strogo reče Botando.

„Da šefe?“

„Ućuti, draga.“

„Okej. Izvinite.“

On se zavali u stolici i duboko uzdahnu.

„Uopšte nije smešno“, reče. „Nemamo mnogo vremena. Ili ćemo uskoro pronaći nekog, ili će nam masakrirati odeljenje. Razdire me“, primeti on kiselo, „težak izbor.“

„Mislite da će vas, ako kažete da je slika lažna, Tomazo raščerečiti, a ako ne kažete, da će to učiniti štampa?“

Botando klimnu glavom na njen zaključak.

„Zar ne biste mogli da kažete samo ministru, i naterate ga da ćuti?“

Botando se zasmeha.

„Ministar? Da ćuti? Te dve stvari su protivrečne jedna drugoj. Bolje da dam oglas u dnevnim novinama.“ Neodređeno je pokazao na najneprijateljskiji nastrojene novine. „Ne, bojim se da nema alternative. Jednostavno ćemo morati hitro da postignemo neke

rezultate. Osim toga, naš slučaj u vezi s Mornoom počinje da gubi na snazi."

„Zbog čega?"

Pružio joj je neki papir.

„Telegram od Žanea. Oteo je evidencioni list Švajcarcima."

Flavija razočarano pogleda u telegram. Mornooov sef je u avgustu otvarao neko drugi. Nisu znali ko. Ali to je bilo već uveliko pošto je slika izašla u javnost.

„Dođavola", izusti ona. „Ipak, i dalje ne znači da su one skice tad stavljene u sef."

„Ne, ali to unekoliko slabi naš slučaj. Taj dokaz je sad sasvim posredan. Uveren sam da ti je palo na pamet da posle onog od sinoć više ne možemo da radimo nove analize i proverimo je li slika originalna."

„Uvek možemo da uhapsimo nekoga. Znam da je to slamka za koju se hvataju nesposobni, ali bi nam kupilo još vremena. Deluje dobro prvih nekoliko dana, čak i ako je osoba pogrešna."

„Već sam razmišljao o tome. Možda da uhvatimo Argajla. Ludi Englez. Izneverene nade. Lepo bi se ukopilo. Novinari smatraju da su svi Englezi ludaci."

Flavija je delovala zabrinuto.

„Oh, ne. Ne Džonatana. To nije dobra ideja."

Botando se zagleda sumnjičavo u nju.

„Džonatan? Džonatan? Šta sad to znači?"

Ona se ne obazre na njegovu opasku.

„Ako Berns nije dao pravu sliku, to znači da je original i dalje tamo negde. Negde neko na zidu ima Rafaela, a i ne zna za to."

„Argajl", nastavila je oprezno birajući reči, „predstavlja našu najveću mogućnost da ga pronađemo. Ako original postoji, nalazi se ispod Mantinija, a on je jedini koji zna gde da počnemo da tragamo. Ako ga stavimo iza brave, neće biti u stanju da nam pomogne."

„Tačno. Ali ako štampa otkrije da se za pomoć oslanjamo na glavnog osumnjičenog, situacija će se pogoršati, a ne poboljšati."

Ona mu se osmehnu.

„To je bar jednostavno. Vi s njim nećete imati nikakve veze. Ja ću. Nisam član policije, tako da sasvim iskreno možete da kažete kako



policija nema nikakve kontakte s tim čovekom. U slučaju da vas neko pita."

Botando zastenja.

„U redu. Ali na njega treba dobro paziti." Podiže list hartije na kome je ranije nešto pisao i zagleda ga s bolnim izrazom. „Danas imamo podosta razgovora sa sumnjivim licima."

„Na primer?"

„Sa svakim ko je mogao da zna Mornoa, što znači, teorijski, baš svako u umetničkom svetu. S ljudima koji nisu voleli Tomaza, što je opet svako u umetničkom svetu. S ljudima koji su želeli da se obogate. Opet, svako u umetničkom svetu. Univerzalni motiv, univerzalna mogućnost."

„Osim jedne stvari. Ko god da je upalio sliku morao je biti na prijemu", opomenu ga ona, sede i podiže noge na nizak stočić.

„To i dalje znači da imamo neprijatan zadatak", odvrati on. „Gospode, kakva gužva. A ako brzo ne pokažemo rezultate, sami ćemo se peći." Okrenuo se ka njoj. „Mislim da treba da počnemo. Zato sklanjaj noge s mog stočića, bestraga ti glava, i počni da pratiš Argajla."

„Trebalo da dokažemo da je slika falsifikat, što je teško sad kad je uništena. Blokovi sa skicama mogu biti od pomoći, ali nisu uverljivi. Stoga treba da pronađemo pravi original."

Flavija je sedela u kuhinji Argajlovog novog stana. Kad je stigla kod njega, objasnio joj je kako je prihvatio ponudu starog prijatelja Rudolfa Beketa za gostinjsku sobu. Delovao je umorno i kazao joj je kako, s obzirom na okolnosti, nije dobro spavao. Flavija bi bila saosećajnija da se nije uznemirila zbog mogućnosti na koje ukazuje činjenica kako glavni osumnjičeni živi u istom stanu s jednim novinarom.

Argajl ju je, međutim, razuverio. Njegov domaćin je trenutno bio na Siciliji, na podužem putovanju radi priča o mafiji.

Flavija se upitala je li neki novinar otišao na Siciliju zbog nečeg drugog. Neće se vratiti bar još nekoliko dana, tako da je prestala da brine i vratila se na mogućnost Argajlove rehabilitacije.

„Ukoliko je dokaz o falsifikatu tako slab, otkuda to da si ovako ubeđena?"

Flavija je podigla ruku da bi prstima odbrojavala jednu po jednu tačku.

„Prvo, zato što to želim da budem jer nimalo ne bih volela da je spržen originalni Rafael. Drugo, zato što u protivnom tražimo pravog ludaka, a ni u to neću da poverujem. Treće, stoga što ionako moramo da istražimo sve mogućnosti. Četvrta, intuicija. Peta, imam poverenja u tvoje prosuđivanje.”

Argajl je frknuo.

„Šesto, i sama si luda. Ti si svakako jedina osoba koja ima poverenja u moje rasuđivanje. Ali ja sam samo običan postdiplomac. Ne mogu sebe da zamislim kako lunjam okolo i tražim falsifikatore slika.”

„I ne možeš. Ali ti znaš o onom glupom Mantiniju više nego iko drugi. A on je sad slikarski hit meseca. Kraj našim mukama verovatno leži negde u tvojim beleškama.”

Argajl je prošao prstima kroz kosu, malo mrmljao pa vrteo palčeve, što je Flavija sad već prepoznavala kao simptome njegove nelagodnosti.

„Da, divno. Biće mi drago da ti udovoljim. Ali, mislim, ne bih uopšte hteo da pokrećem tu temu, ali, ovaj...”

„Što bi se gnjavio kad bi možda mogao sam da ga nađeš i obogatiš se?”

„Nisam hteo baš tako da se izrazim...”

„Ali ja sam shvatila kuda idu tvoje misli, je l' tako?”

„Valjda.”

„To je bar jednostavno”, slatko mu je odvratila. „Pređi određenu crtu samo za jedan centimetar, i Botando će te uhapsiti kao glavnog osumnjičenog i baciće te vukovima da bi sebi s vrata skinuo štampu. Jutros sam se namučila”, dodade uz nešto preterivanja, „da ga odgovorim od tvog momentanog hapšenja. Tvoje mudrovanje o tome kako bi trebalo da te uhapsi shvatio je veoma uverljivo. A, naravno ako si nevin, zaslužićeš neizmerno zahvalnost svih, od premijera do mene, pod uslovom da nam pomogneš.”

Argajl je uzeo još jedan tost, namazao ga buterom i natrpao skoro centimetar Beketovog skupog uvoznog džema.

„Oh, dobro”, progundao je. „Veoma si ubedijiva. Samo, moram te upozoriti da čak i moje neprocenjive usluge ne garantuju uspeh.”

„Imaš katalog Mantinijevih slika.“

„On nije kompletan. I u njemu su navedene samo one slike koje još postoje. Verovatno je ogroman broj onih koje su uništene ili zaboravljene.“

„Daj sve od sebe. Možemo večeras da popričamo, pošto malo razmisliš o tome. Sad moram da idem drugim poslovima.“

„Ima nešto što bi mogla da mi učiniš. Možeš li da upotrebiš svoje veze i raspitaš se o svim aukcijskim kućama i posrednicima kako bismo ušli u trag svakoj slici koju je Morno možda kupio? I o svakom u koga možda sumnjaš?“

„Gde?“

„Po čitavoj Evropi. Ili bar u glavnim centrima.“

„Po čitavoj Evropi i sve sumnjive osobe? Je li to sve?“

Klimnuo je glavom.

„Pretpostavljam da je to veliki zadatak. Ali ako otkriješ da je samo jedan kupio sliku iste veličine kao onaj Rafael, pomoglo bi.“

„Shvatam. Da slučajno ne želiš još nešto?“

„Samo mi reci jedno. Misliš li da ja imam nešto s tim?“

Flavija podiže svoju tašnu i zabaci je na rame, namrštenog čela dok se na trenutak premišljala da li da bude iskrena ili da ga uznemiri nedostatkom poverenja.

„Preskočiću ovo pitanje“, reče ona na kraju, i ode pre nego što je uspeo još nešto da kaže.

Pošto je Flavija strčala niz stepenice i potražila taksi, Argajl se promovao po stanu, sređujući ga nimalo zdušno i razmišljajući kako da najbolje priđe svom novom zadatku. Teško mu je bilo da se usredsredi na to uz sveprisutan osećaj da i najmanji pogrešan korak može da ga odvede u zatvor na dobar deo ostatka života. Ako pomogne da se pronađe slika, mogao bi sebe da upropasti. Međutim, ukoliko im ne pomogne, svakako će se upropastiti. Na to nije mislio kad se radovao što će ponovo uživati u Rimu. Jedno je, ipak, bilo jasno. Neće moći da se ograniči na pregledanje svoje kartoteke. Moraće da bude malo aktivniji. Flavija mu je, mislio je on, u osnovi naklonjena i ne veruje da je on odgovoran za ovo. Njen šef izgleda misli drugačije.

Što ne znači da će i ovo biti lako. Nikad ih nije prebrajao, ali mu se činilo da ima podatke o otprilike pet stotina Mantinijevih slika. Znao

je da je približno polovina njih naslikana pre 1724. godine, pre nego što je prekrrio Rafaela. Sve ostale nastale su ili posle toga ili za njih nema pouzdanih podataka. Otišao je do bele kartonske kutije za cipele u kojoj su bili podaci o njegovom trogodišnjem radu, i počeo da pretura po njima. Posle nekoliko minuta shvatio je da će biti jednostavnije da povadi kartice napolje, kasnije će se potruditi da ih vrati po redu. U bezizlaznim situacijama čovek mora da se žrtvuje. Nakon jednog sata rada, rezultat je ipak bio deprimirajući: čak i kad je izdvojio kartice sa slikama koje su kupili poznati vlasnici i koje su ostale u tim porodicama, gomila je bila oko pet centimetara debela dvadesetak kartica na svaki centimeter.

Onda se prisetio pisma leđi Arabele, pa je prošao ponovo kroz tu gomilu i povadio sve osim ruina, ili nečeg što bi se moglo nazvati ruinama, ovim je skoro prepolovilo problem i sveo spisak na nekih četrdeset pet slika. Seo je, na uši stavio slušalice vokmena, pustio kasetu i počeo da sastavlja spisak. Ne zato što je to bilo nešto presudno, već više zato što nije znao šta sad da radi, a slušanje muzike i pravljenje spiskova uvek je na njega terapijski delovalo.

Ostatak dana je za sve zainteresovane prošao u radnoj gnjavaži. U muzeju je Tomazo sa svojim kohortama činio sve što je mogao da popravi situaciju, neprestano izdajući izveštaje za štampu. Botando je deo svog vremena posvetio istome, ali je na kraju predao bitku koju mu se činilo da gubi i posvetio se neposrednijim zadacima.

Jasno je da neko iz muzeja a to mora da je Tomazo radi kao pomahnitao na tome da krivicu prebaci na policiju, Spela i na zlosrećni Savet za bezbednost. Proklinjao je dan i kad je čuo za taj đavolski komitet. Ne može zapravo Tomazu da prebacuje, pomislio je u jednom kratkom trenutku milosrdne objektivnosti, taj čovek je pokušavao da preživi kataklizmu za koju nije kriv. Savršeno razumljivo, ali jednostavno mu je bilo krivo što upravnik pokušava to da izvede tako što nudi Botandovu glavu umesto svoje. Možda bi i Botando uradio isto pod sličnim okolnostima. Međutim, bio je ubeđen kako bi sam postupao taktičnije, i da ne bi pokušao da torpeduje onoga ko trenutno daje sve od sebe da uđe u trag pravom krivcu.

Njegovi konkurenti u raznim drugim odeljenjima policije takođe su vodili kampanju protiv njega, pa je shvatio da je protiv njih jedina delotvorna reakcija jedno ili dva hapšenja. Zato je izdiktirao

neuverljivu izjavu o merama preduzetim u istrazi i uverenju da će uskoro doći do hapšenja što bi mogli i da urade, pomisli on sumorno. Samo što nisu imali pojma kako da iskopaju pravog čoveka. Zatim je odaslao svoje policajce da ispituju zvanice s prijema, a sam je otišao do Nacionalnog muzeja da izvesti upravnika šta su dosad postigli, kao i da porazgovara s njegovim najvećim neprijateljima. Ne baš sa svima. Dan nije tako dug.

Sastanak kod upravnika tekao je u napetoj atmosferi. Tomazo je glumio dobroćudnu zabrinutost, a Botando se pretvarao da ništa nije primetio. Zato se sa znatnim olakšanjem okrenuo raznim svedocima i sumnjivcima za koje je pretpostavljao da će mu predstavljati prijatnije društvo. Počeo je od Manconija, koga je pozvao u Ferarovu kancelariju, preuzetu u ovu svrhu. Restaurator uđe s očiglednom nelagodnišću i nalik olupini. Botando nije bio siguran da li je takav bio usled emocionalne rastrojenosti zbog slike, ili je trpeo posledice si noćnog opijanja. Nije proveravao.

Ispitivanje je, sve u svemu, teklo rutinski. Gde je bio, s kim je razgovarao i tako dalje. Imao je zadovoljavajuće objašnjenje za sve, do trenutka kad je otišao od Botanda.

„A onda?”

„Da budem potpuno iskren, ne mogu da se setim. Nemam blagog pojma s kim sam pričao. Znam da sam nekom držao predavanje o restauraciji grafičkih otisaka. To pamtim, jer sam pomislio da bih trezan shvatio kako sam neverovatno dosadan.”

Botando je porazmislio o ovome pa, naoko nezainteresovano, pošao drugim tragom.

„Recite mi”, okrenu on, „jeste li vi bili među onima koji su radili analize slike? Neki dan sam prelistao izveštaj. Vi ste ga potpisali, je t tako?”

Manconi je klimnuo glavom.

„Jesam. Ja sam bio rukovodilac operacije. Sam test su izveli engleski stručnjaci koje je pozvao Berns, jer im je postupak bio poznat”

„Tako. Znači da su Bernsovi ljudi zapravo rukovali slikom?”

Čovek klimnu glavom.

„I vi ste bili potpuno zadovoljni?”

„Naravno“, odvrati ovaj pomalo zvanično. To pitanje mu je očigledno podbilo ponos. „Da nisam, to bih i rekao. To su bili ljudi najvišeg ugleda. Slika je prošla sve testove, a mogla je da ih prođe još toliko. Nisam imao trunku sumnje.“ Zastade i zamišljeno gricnu nokat na palcu, pa podiže pogled. „Bar nisam sve do pre tridesetak sekundi.“

„Šta hoćete time da kažete?“, upita Botando, neprijatno svestan kako mu nedostaje suptilnost u ispitivačkoj tehnici.

„Znate, nisu svi tehničari idioti“, nastavi čovek, a izvestan prizvuk uobraženosti više je rastao kako je govorio nego što je jenjavao. „Tomazov ugled počiva na tom Rafaelu. Ali ako sa slikom nešto nije u redu, Tomazove zasluge padaju u vodu, a Spelo dobija njegov posao. Slika je spaljena ili da bi se naudilo Tomazu, ili s nekim drugim motivom. Vi iz nekog, ne sasvim očiglednog, razloga provodite izvesno vreme čitajući tehničke izveštaje, a verovatno imate mnogo hitnijih poslova o kojima treba da brinete. Što me navodi da posumnjam...“

„Što vas navodi da ništa ne sumnjate. Ali imate bujnu maštu.“

Botando na prečac okonča razgovor, pomalo uznemiren načinom na koji mu je izmakao tok ispitivanja. Mamuran ili ne, ovaj mladić je prebrzo povezao stvari. To se Botandu nije dopalo.

Ispratio je restauratora do vrata i pustio ga u malo predsoblje u kome je obično sedela sekretarica. Tamo je već stigao njegov sledeći ispitanik i spokojno ga čekao.

„Vidim da ćete danas biti zauzeti“, reče Manconi opraštajući se, „ali bih voleo da ponovo popričam s vama, ako nemate ništa protiv. Ako želite, pogledaću izveštaj još jednom i obratiti pažnju da nema propusta.“

„Može li da ih ima?“

„Radije bih ga prvo iščitao da budem siguran u svoje tvrdnje. A i da na miru razmislim. Osim toga, ne želim da vam kvarim raspored. Možda bih mogao da dođem kod vas u kancelariju posle radnog vremena i iznesem vam svoje utiske? Doveče, oko sedam?“

Botando pristade, isprati ga pogledom pa se okrenu i zamoli Spela da uđe. Jedan je prošao, još njih osam, pomisli. Možda bi Flavija mogla da mu pomogne po podne. Posmatrao je kako se stručnjak za

Etrurce obazrivo smešta na stolicu i razmišljao koji je najbolji način za početak razgovora.

Nije morao da se trudi. Spelo je sam počeo s otvorenim iznošenjem činjenica.

„Razgovaraš sa mnom zato što sam ti ja jedan od najverovatnijih piromana”, izjavi on. „Zato što me je Tomazo svojim mahinacijama istisnuo s posla koji mi pripada, s mesta sledećeg upravnika.”

„Tako si, raspaljenih strasti, rešio da se osvetiš i zapalio njegovu dragocenu sliku?”

Spelo se osmehnuo.

„I tako, jednim potezom, napravio skandal, srušio Tomazov kredibilitet da preporučim koga želi i obezbedio sebi posao. Bilo bi lako da se izvede, pogotovo što si mi već otkrio da je falsifikat, pa i ne bi bilo neke štete. Ne. Ništa od toga nisam uradio, ali priznajem da je to ubedljiva pretpostavka.”

„Naravno, osim činjenice da je naš glavni dokaz o falsifikovanju prilično oslabljen. Slika je mogla da bude i originalna.”

Čovek upadljivo preblede na ovu izjavu. Zbog čega? Zato što se potresao zbog objektivnog gubitka? Botando se osećao izuzetno neprijatno. Spelo kao da je bio željan da objasni zbog čega bi njega trebalo uhapsiti.

„Jesi li u nekom trenutku bio sam sinoć? Da li si mogao da šmugneš a da niko ne primeti?”

„Ništa lakše. Mrzim te skupove. Moram da se pojavljujem, ali me gnjave vrućina, razgovori i društvo. Obično se izvučem i odem da čitam knjigu ili tako nešto da se priberem, pa se kasnije vratim. Sinoć sam ovde gore proveo oko jedan sat. Sasvim sam. Niko me nije video da dolazim, niko me nije video da odlazim.”

Kako je ovo bolno iskreno. Ako je već želeo da olakša policiji, trebalo je ili da dođe s alibijem črvstim kao stena ili nekim koji bi mogao da se ospori. Otvoreno priznajući da nema nikakav alibi, sve je umnogome otežao.

„Kad sam ti ispričao za mogućnost falsifikata, zadržao si to za sebe?”, počeo Botando prebacujući se na drugi pravac. Nije bio zadovoljan. Njegovo izvođenje ovih ispitivanja, koje je trebalo da bude majstorski nadmoćno, zasad nije bilo nimalo dobro. Izgubio je nadmoć s restauratorom, a izgleda kako se isto ponavlja i sa

Spelom. Možda pritisak koji trpi konačno uzima svoj danak. „Ako si stvarno žudeo za mestom upravnika, počeo bi da širiš glasine?”

Spelo je zatresao glavom.

„Ne mora da znači”, odvrati staloženo i odsutno. „Pre svega, bilo bi moguće da mi se uđe u trag. Kao drugo, bez dokaza, Tomazo je mogao bezočno da istrpi glasine, pa da ih svede na kampanju blaćenja koju sprovode nezadovoljnici što bi one zapravo i bile. I dalje sam u dilemi. Bez obzira na to šta Manconi misli, sumnjam da će uspeti da nađe propust u onim testovima.”

Botando zastenja pa pokuša još jednom:

„Protivpožarni alarm”, reče. „Kako si to sredio?” Primeti kako je prestao da se služi hipotetičkim jezikom pogodbenog načina. Uvide da je i Spelo ovo primetio, i po prvi put uoči tračak nelagodnosti na starčevom licu.

„Da sam to sredio”, naglasi ovaj, „učinio bih ono što je zapravo i urađeno. Zamenio bih sasvim dobar osigurač s nekim pregorelim. Tako bi izgledalo kako je slučajno došlo do kratkog spoja.”

Botando se ispravi na stolici.

„Otkud znaš da se upravo to desilo?”, upita ga.

„Razgovarao sam s električarom. On je stari čudak, kao i ja. Oduvek smo se lepo slagali. Prilično se uznemirio kad je video osigurač. Reče kako je siguran da ga je zamenio i stavio novi. Ni nalik onom korišćenom koji je pronađen. Pomislio sam da je to očigledno, zamenjeni su osigurači. Postojala je verovatnoća da niko ne primeti ili da, ako i primeti, ne izvuče nikakve zaključke.”

Botando je ćuteći sedeo i razmišljao o ovome. Spelov iskaz je bio sasvim razuman i bar je razrešio jedan problem, način na koji je to izvedeno, još je i sumnju čvršće usmerio prema Spelu, koji je i sam to shvatio.

„Eto, vidiš. Motiv, mogućnost, nedostatak alibija. Dovoljno da me uhapsiš, ako tako osećaš.”

„Da”, složi se Botando, pa produži nešto zvaničnije. „Zasad, međutim, nikog nećemo uhapsiti. Ali moram te upozoriti da u narednih nekoliko dana ne napuštaš Rim. Svaki pokušaj da to učiniš smatraće se pokušajem bekstva. Je li ti to jasno?”

„Savršeno, generale”, usledi odgovor jednako krutog izraza lica koji zatim preraste u zaverenički osmeh. „Ali mogu ti reći da ćeš, budeš



li me uhapsio, napraviti veliku grešku. To bi bilo taman ono što Tomazu treba da povrati ugled. A zbog komiteta, sa mnom ćeš propasti i ti."

## Poglavlje deseto

Bilo je pola osam uveče. Botando je sedeo u svojoj kancelariji i čekao da se pojavi Manconi. Željno ga je očekivao, posebno zato što mu se ovaj po podne javio i kazao kako je pronašao nešto zanimljivo. Ali restaurator je kasnio. To je čest slučaj s takvom vrstom ljudi, ali se Botando, koji je još zadržao u tragovima neke elemente vojničke obuke, svejedno nervirao. Tačnost je, mislio je on, velika vrlina, s tim stavom se nije slagao veliki broj njegovih zemljaka. Vreme je kratio dovršavajući neke zaostale poslove i trudeći se da obuzda nezadovoljstvo.

Dok je mrmljao o nedostatku razumevanja i nepodobnosti situacije da general čeka nižeg restauratora, Flavija je stigla u Argajlov stan da vidi kako je napredovao s poslom tokom dana. Niko joj nije otvarao. Uprkos njenom izričitom zahtevu da bude tu, on je izašao. Do đavola s njim! Pomisla je na trenutak da zvono ne radi. Ovo je stara, oronula četvrt i to je bilo moguće. Zato je otišla do jednog bara i telefonirala mu. Opet niko nije odgovorio.

Pobesnela je i počela da razmišlja o sličnim stvarima kakve su u kancelariji trenutno opsedale njenog šefa. Imala je zamoran dan i bila obeshrabrena što je toliko radila, a nije bilo skoro nikakvog rezultata. A da je prevari neko ko je takoreći jednom nogom u zatvoru bilo je nečuveno.

Vrhunac, ili najgori deo današnjeg radnog dana bila joj je poseta ser Edvardu Bernsu. Za razliku od Botanda, nije se suočila s praktičnim priznanjem i bilo joj je teško da postavlja pitanja koja su je zanimala a da ne iznese sumnje o poreklu slike.

Berns je morao da poveruje kako oni jure samo osobu s pomahnitalim sprejom. Nije bilo potrebno pokazivati sve karte, pogotovo što je, po njoj, uspešni i bogati Englez bio najverovatniji sumnjivac.

Zatekla ga je u hotelu: veoma skupom i, što je karakteristično, ne nekom od onih upadljivo luksuznih kakvih ima na Via Veneto. Umesto tamo, Berns je, oslanjajući se na svoj novac i izuzetan ukus, za smeštaj odabrao sasvim nepoznat ali veoma diskretan i savršeno elegantan palazzo\*<sup>[8]</sup> u blizini Korza, gde se samo nekoliko gostiju odmara kao u sopstvenoj kući s poslugom.

U prefinjenom ružičastobelom salonu, u kom nije bilo nikog osim njih dvoje, Berns je posadio Flaviju na kauč, smestio se preko puta nje u fotelju tapaciranu goblenom i kratkim pokretom ruke prizvao konobara. Ovaj se pored njih stvorio za divljenja vrednih nekoliko sekundi.

„Piće, sinjorina?“, upita je na tečnom italijanskom. „Ili ćete mi reći: ne dok sam na dužnosti, ha?“

Dok je govorio, treptao je na simpatičan način, nalik sovi, iza debelih naočara. Ovo bi moglo da se protumači na dva načina, mislila je Flavija. S jedne strane, mogao bi to da bude dobroćudan pogled nekoga čije je prirodno nastojanje da bude prijatan. S druge, mogao bi da bude izraz prezira nekog ko zna da se izvukao.

„Ne i ja, ser Edvarde. Mislim da to radi samo engleska policija. Osim toga, ja i nisam u policiji.“

„Dobro. Veoma mudro.“

Nije bila sigurna na koji deo odgovora se to odnosilo. Naručio je dve čaše koktela sa šampanjcem i ne pitajući da li joj odgovara.

„Sad, kako mogu da vam pomognem?“

Flavija je pomislila kako je nije upitao: *Šta hoćete?* Želi da se pokaže spreman da pomogne. Što ne znači da će biti i otvoreniji.

Flavija mu se osmehnula. Očigledno nije neko ko obično pušta druge da pričaju, posebno ne žene.

„Očigledno je u vezi s Rafaelom i događajima od sinoć...“

„A vas zanima da li ja često idem s benzinom u spreju u džepu? Ili da li sam video nekog ko deluje posebno podmuklo?“

„Tako nešto. Rutinsko ispitivanje svih koji su sinoć bili u muzeju, razumete?“

„Naročito ako su odgovorni što se slika uopšte tamo i našla“, primeti on pa izvadi kratku debelu lulu i poče da je puni duvanom iz kožne kese.

Nevolja sa svim ljudima iz ovog posla je što veoma brzo shvataju, pomisli ona.

„Želeo bih da mogu da vam kažem nešto što bi vam bilo od pomoći. Naravno, sve to me je veoma potreslo. Mnogo sam se vezao za tu sliku i ponosan sam na svoju ulogu u svemu. Koliko shvatam, ne može se popraviti?“

Ukoliko Berns nije odgovoran za spaljivanje slike, on naravno, želi da sazna kolika je šteta. Flavija je odmahнула glavom, a on joj je odvratio istim pokretom u znak da shvata. Još je punio lulu, što je očigledno jedna komplikovana i stručna operacija. Nagnuo je glavu napred dok je u otvor lule trpao pozamašnu količinu duvana, pa ga je sabijao nekom metalnom spravicom koja je izgleda posebno zato i smišljena. Dok je to radio, neizmerno usredsređeno, ona mu nije dobro videla lice. Konačno je ponovo pogledao u nju, stavio lulu u usta i nastavio, ne primećujući dugu pauzu u razgovoru.

„Zavolite ih, kad su kod vas duže“, odsutno je kazao. „Posebno ova. Čuvao sam je veoma brižljivo kad sam shvatio šta je posredi. Vrhunac moje karijere. A sad ovo. Strašno je to što se desilo. Iz onoga što sam pročitao bilo je to teško i sprečiti. Izgleda da je reč o ludaku, a protiv nasumičnih napada nemoguće je obezbediti sve.“

Sad je započeo jednako zamršen posao paljenja lule. Dim je izdašno pokuljao i razvukao se u debelom oblaku po prostoriji.

„Ubeđena sam da razumete kako moramo da saznamo svačije kretanje tokom čitave večeri?“, reče Flavija skrećući pogled sa dima i vraćajući se poslu.

„Naravno. To je jednostavno. Stigao sam u hotel oko šest, prijavio se i odšetao pravo do muzeja. Razgovarao sam s raznim ljudima i još bio tamo kad je oko osam objavljen, ah, incident.“

S lakoćom je nabrojao imena. Ona ih je hitro popisala.

„Koliko dugo ste razgovarali sa svakim od ovih ljudi? Na primer s Argajlom?“ ležerno je upitala.

On kao da nije primetio ništa značajno.

„S njim, čini mi se, najduže od svih. Kao što vam je možda već rekao, ja sam mu finansirao dolazak ovamo, a i prilično volim da pričam s njim.“

Ona klimnu glavom.

„Mogu li da vas pitam zbog čega ste mu dali novac?“

„Iz umerene griže savesti. Možda pre iz simpatije. Ili je bilo u pitanju saosećanje? Kasnije sam čuo da je i on, kao i osoba koja je mene unajmila, bio na tragu ovoj slici, ali sam ja stigao brže. To se, naravno, često dešava, a ja sam ga prestigao za dlaku. Obično na to gledam kao sreću u igri. Samo što je ovde nagrada bila velika, a Argajl je očigledno računao s njom pre za svoj rad, nego za profit.“

Zato sam pomislio kako mogu da mu ponudim bar neku vrstu kompenzacije. On to, zapravo, i zaslužuje. Rad mu je mnogo bolji nego što on prikazuje. Pomalo je aljkav u pojedinostima..."

To je tačno, pomisli Flavija.

„... ali u biti je dobro istražen i zanimljiv. Ni blizu tako uzak kao što tema nagoveštava. Tako da nisam učinio uslugu nekom nezaslužnom siromašku", zaključio on.

„Znači, ništa niste primetili na prijemu i nijednog trenutka niste bili sami?"

„Samo kod je Argajl bio u toaletu ili išao po piće, tako već nešto. Bio je prilično sluđen čitave večeri. Mislim da je bio uzbuđen što je ponovo u Rimu."

Pa, možda je tako. Još jednom je promenila temu.

„Kažete da ste unajmljeni?" podstakla ga je.

„To je moja mala tajna", odvratio on. „Većina mojih kolega i konkurenata veruje da je slika bila moja. Ja ih održavam u tom uverenju jer ih tako izluđujem od ljubomore. Ja sam radio u svojstvu posrednika. Prebacio sam je, poslao restauratorima i organizovao prodaju."

„Zbog čega ste odabrali baš te ljude?"

„Bez određenog razloga. Bili su slobodni. Već sam ranije saradivao s njima, pa sam znao da su pouzdani. Veoma su se zainteresovali. Bili su u kancelariji od trenutka kad je sanduk stigao: jedva smo ih zadržali podalje od njega."

„Možete li mi dati njihova imena?"

„Svakako. Siguran sam da će im biti drago da razgovaraju s vama. Jedan od njih me je jutros pozvao, veoma potresen. Smatrali su da slika pripada meni uvek su govorili kako sam srećan što posedujem takvu sliku. Nisam mogao da ih razočaram."

„Kome je onda pripadala?" Flavija se u iščekivanju nagnula napred.

Mogao bi da je slaže. Skoro je izvesno da će slagati. Ali i to bi obezbedilo nešto od čega bi krenula. Čak i da se ispostavi da je laž, njegova tvrdnja bi nešto pokazala.

Berns je raširio ruke nad stolom.

„Kad bih barem znao. Instrukcije sam dobio u pismu od advokata iz Luksemburga. Bilo je pomalo čudno, znam, ali ovakve procedure nisu potpuno nepoznate. Uvek dolazi do izvesnog prikrivanja kad

bogate porodice požele diskretno da podignu nešto keša. Anonimna kupovina i prodaja slika nešto je neuobičajenija, ali u to vreme nisam znao da je slika naročito vredna. Stoga nisam video zbog čega ne bih to uradio."

„A niste pali u iskušenje da zadržite sliku kad ste otkrili šta je?"

Berns joj se nasmešio.

„Palo mi je na pamet, naravno. Ali već sam u to vreme potpisao ugovor kao posrednik. Pored toga, ja ne radim na taj način. Kao što znate, zajednica koja se bavi umetnošću nije poznata po besprekornom integritetu", sad se Flavija isceri, „ali među lopovima postoji neka vrsta časti, a u nju spada da se ne krade nečije otkriće. Zbog toga sam i osećao blagu grizu savesti u odnosu na Argajla. Ali nezavisno sad od pitanja morala, nisam znao ko stoji iza toga. Koliko mi je bilo poznato, mogao je to da bude i sam Vatikan. U poslednje vreme im je stalno potreban spreman novac, a ovaj metod bi mogao da bude i način da se prevazidu prepreke prilikom prodaje, koje bi inače nastale. Nikad ne treba uvrediti nekog ako ne znate ko je taj koga vređate. Osim toga, sama kapara je bila veoma velikodušna."

„Nikad niste podzrevali da nije sve u redu?" sumnjičavo upita Flavija.

„Naravno da jesam. Nisam proveo četvrt veka u poslu s umetničkim delima a da nisam naučio kako nikome ne treba verovati. Ali sam sam izabrao ljude koji su izvršili testove. Oni su nedvosmisleno utvrdili originalnost slike. Nacionalni muzej nije imao nedoumica. Nisam video ništa pogrešno. Da sam i najmanje posumnjao, nikad ne bih pristao na uslove muzeja u prodajnom ugovoru."

„A to su?"

„Samo to da ću, ukoliko se autentičnost slike dovede u pitanje, ja biti odgovoran za refundiranje, kao posrednik u ime vlasnika. Veoma precizno i brižljivo sročeno. Taj član su uvrstili, pretpostavljam, da bi zadovoljili ministarstvo finansija i pokazali kako su obazrivi s novcem poreskih obveznika. Pored toga, učestvovao je Tomazo, a mi se nikada nismo slagali, iako održavamo privid prijateljskih odnosa."

Flavija nije reagovala na ovo, samo je sedela ćutke i čekala hoće li on sam nastaviti. U nastupu proračunate želje da nešto obelodani ili u ispovedalačkom žaru, on nastavi:

„Znate, jednom sam prodao Tomazu Koređovo delo. Podigla se sumnja u njegovu autentičnost, pa mi je Tomazo zapretio da, ukoliko ga ne uzmem natrag, više nijednu sliku neću prodati u Italiji. U ugovoru ničeg nije bilo o tome da moram to da učinim. Ali učinio sam, iz osećanja ponosa. Bez obzira na to, narednih petnaest godina mi je zagorčavao život. Zato je prava pobeda što sam ga naveo da uzme Rafaela, iako su uslovi bili nezgodni. Nije bio oduševljen što to čini, ali je želja za slikom prevladala." Slegnuo je ramenima da pokaže zbunjenost čudnim putevima gospodnjim i ljudskim. „Ali, to je sad sve prošlost. Uslovi ugovora su izgleda postali izlišni. Slike više nema." Blago joj se osmehnuo. „Tako da nemam šta da vratim. Čak i kad bi me terali, zar ne?"

Ovo je, u suštini, bio zanimljiviji deo dana, ostatak je provela slušajući ljude koji objašnjavaju kako i zašto nisu videli ništa zanimljivo ili značajno na prijemu. Od preko osamdeset ljudi, nekih šezdeset petoro, računala je Flavija, lako je moglo neprimetno da nestane iz prostorije, ode gore, zapali sliku i vrati se dole. Od tih šezdeset petoro, oko pedesetoro je znalo za alarmni sistem. Od preostalih petnaestoro, skoro svi su mogli lako da ga otkriju.

Još poraznija činjenica, i ona koja je razdražila, bila je da joj se Berns dopao i da je uspeo da je zavede pa, možda zavede i nije prava reč, svojim šarmom. Otišla je da se vidi s njim rešena da bude na distanci, hladna i efikasna, ali je, uprkos namerama koje su za pohvalu, otkrila da uživa u razgovoru s njim i da počinje da simpatiše onu njegovu čudnu kombinaciju neodređenosti i poslovne oštroumnosti.

A on je tu činjenicu iskoristio. Kad je polazila, nonšalantno joj je pomenuo da se iste večeri vraća u London i upitao da li im je potreban zbog daljeg ispitivanja. Naravno da jeste, ali nije uspela da smisli izgovor pod kojim bi ga zadržala. Očigledno je bio namerio da ode, a oni nisu mogli da traže od njega da ostane, sem ako ne objave da je osumnjičen. Ali na osnovu čega, kad nije smela da pomene falsifikat? Uz to, učtivo tražeći dozvolu da ode, pobijao je svaku primisao da beži na sigurno.

Mogla je jedino da neubedljivo kaže kako je, naravno, sasvim u redu da ode. Još neko vreme joj je izlagao svoje motive za uništavanje slike osvetu, pohlepu, sve to a ona je na kraju samo

uspela da mu poželi srećan povratak kući. On joj se trezveno zahvalio i poželeo sreću u istrazi. Da li joj se smejao? Sigurno jeste, ali to pokeraško lice, ublaženo debelim naočarama i oblacima dima, bilo je neprozirno.

Zatim su usledili beskrajni razgovori, često nanovo prolaženje puta kojim je, otkrila je s negodovanjem, Botando već prošao i, povrh svega, u ušima joj je zujalo, a u glavi se vrtelo, da bi još uzalud išla i kod Argajla u stan. U četvrt do osam, umorna, istrošena i s jedinom željom da ode kući, okupa se i rano legne, odvukla se uz stepenice do svoje kancelarije da napiše nekoliko izveštaja. Od toga je posle bila zadovoljna sobom, ali ne i raspoložena. Osećala je kako se neki užas prikrada iza ugla.

Nije bila u pravu, kao što uostalom u poslednje vreme izgleda često nije bila: užas se batrgao niz stepenice, u obliku preznojenog, zaduvanog i očigledno izbezumljenog Botanda.

„Flavija. Odlično. Kreni sa mnom“, bilo je sve što je rekao prošavši pored nje.

Okrenula se i pošla za njim do automobila na trgu. Očigledno je bilo posredi nešto ozbiljno, trebalo je mnogo više od pukog vanrednog stanja da general odustane od svog laganog koraka. Oboje sedoše pozadi, Botando reče vozaču neku adresu u Trasteveru i da požuri. Ovaj to i učini, uz sirenu, trubu i škripu guma da efekat bude upečatljiviji.

„Šta se sad desilo?“ upita ga ona kad je povratila ravnotežu posle jedne naročito oštre krivine.

„Ispričao sam ti za Manconija, restauratora?“ Ona klimnu glavu. „Trebalo je da dođe kod mene u sedam. Nije se pojavio. Upravo su me pozvali iz trasteverske policije: nije došao zato što je mrtav. Izgleda da je ubijen.“

Flavija je bila kao gromom pogođena. Sve gore od goreg.

„Jeste li sigurni da je ubijen?“

„Nož u leđima“, odvrati on jednostavno.

„Oh, bože“, izusti ona.

Sve same komplikacije. Botando ništa bolje neće izgledati što su mu pred nosom ubili svedoka. Ovo će im još više otežati rešavanje slučaja, a kako se sad i ubistvo umešalo u sve, doći će do rasprava s odeljenjem za krvne delikte oko toga čiji je to delokrug. Istraga će



se rasplinuti u jednu od onih dobro poznatih italijanskih situacija kad svi troše vreme svađajući se s kolegama, tako da na kraju ne urade ništa. General je očigledno mislio isto.

„Nego“, počeo on kad je auto stao na njihovom odredištu. „Prepusti meni svu priču ovde. Nemoj da kažeš ništa više nego što je neophodno, važi?“

Zato je, dok su se peli stepeništem, krenula za njim na prikladnom odstojanju, kao neko niži po rangu, koga on vuče sa sobom, pa su ušli u Manconijev stan, koji je bio pun policajaca, fotografa, ljudi koji uzimaju otiske, komšija i nekih osoba koje su se jednostavno tu zatekle. Uobičajeni kaos. Botando je spazio viši oblasni detektiv, pa je prišao i predstavio mu se.

„Kad smo otkrili da je radio u muzeju, pomislio sam da možda ima veze s vama, zato sam vas pozvao“, objasnio je pošto je ispričao kako je telo našla komšinica koja je provirila kroz otvorena ulazna vrata dok je tuda prolazila.

Botando je slegnuo ramenima i prišao telu, prenebregavši navođenje na razgovor.

„Ima li pretpostavki kad je ubijen?“

„Posle pet i trideset, kad su ga videli da stiže kući, i pre sedam, kad je otkriveno telo. Zasad ne možemo znati tačnije. Udarac je zadao dešnjak, kroz leđa, pravo u srce. Kuhinjskim nožem.“

„Niko nije primetio nekog nepoznatog da se muva ovuda, pretpostavljam?“

Detektiv zavrte glavom.

„Imate li vi pojma o čemu se ovde radi?“

Botando skupi usne i polako odmahnu glavom.

„Ne“, slaga. „Moje mišljenje je da je posredi slučajnost, koliko god da to ne volim. U svakom slučaju, nije bio zanimljiv našem piromanu. Niti mi je poznato da je imao veze s nekim od naših sumnjivih lica.“

Detektiv je delovao nezadovoljno. Znao je da ga Botando zavarava, ali u hijerarhijski ustrojenoj policiji nije bilo načina da pritisne generala bez opasnosti da sebi navuče nevolju na vrat. Morao bi da pronađe nekoga istog ranga da to uradi u njegovo ime.

Dok je tekao ovaj razgovor i dok joj je šef cunjao po apartmanu uzalud očekujući da će naići na neki trag, Flavija se naslonila na okrugli stočić u dnevnoj sobi udubljena u svoje misli. One je nikud

nisu vodile, sem do poražavajućeg zaključka da su jutros imali dva zločina i previše sumnjivih, a sad imaju tri zločina i previše sumnjivih. To nije smatrala napretkom.

Kad su napustili stan, to je i rekla Botandu. On je otpustio vozača objasnivši da mu šetnja pomaže dok razmišlja. Osim toga, bila je to jedna od retkih stvari koje će mu trenutno prijati. Ona je uhvatila njegov korak i počela da mu priča. A on je natušteno hodao pored, ne izgovorivši ni reči nekoliko minuta.

„Ono što, u stvari, hoćeš da kažeš jeste da više nemamo polaznu tačku? I da smo, zapravo, zbunjeniji nego ranije?“, upita je kad je završila s izlaganjem.

„Pa, da, pretpostavljam da ja jesam. Ali mogli bismo da pokušamo malo da suzimo predmet.“

Botando zastenja, ali očuta.

Flavija je na sebi imala široke pantalone i jaknu, pa je sad uvukla ruke u džepove da bi uspela da se koncentriše. Prešli su Tibar a sumrak je prerastao u pomrčinu. S reke je dunuo lak ali svež vetar, od kog se ona stresla dok su hodali.

„Dobro“, poče ona posle nekoliko trenutaka. „Slika je možda falsifikat. Ako nije, onda tražimo ludaka ili nekog iz muzeja. Je l' tako?“ Ovo je bilo retorsko pitanje. A i da nije, verovatno ne bi dobila odgovor od svog pratioca koji je ne raspoloženo zurio u pločnik. „Glavni kandidati, pokojni Manconi i Spelo. Ni jedan ni drugi ne vole Tomaza. Na očajnički korak ih je potaklo objavljivanje njegovog povlačenja.“

„Ko je ubio Manconia?“

„Spelo“, reče ona odlučno. „Shvatio je da je Manconi uništio sliku. Pobesneo je što je uništio tako lep predmet. Ili je shvatio da Manconi zna da je on spalio sliku, pa ga ubija da ga učutka.“

„Ovo je to tvoje sužavanje, ha?“

Flavija je gurala dalje, ne obazirući se na ovu upadicu. „Sledeći kandidat: Argajl, preplavljen žalošću za izgubljenom prilikom...“

Nije stigla dalje u onom što je smatrala maestralnim izlaganjem opcija.

„Flavija, draga, ovim me nećeš oraspoločiti. Imaš li ti, u stvari, blagog pojma ko je odgovoran za ovo?“

„Ovaj, hmmm, nemam.“

„Tako sam i mislio. Nego, zašto je baš izabran ovaj trenutak?"

„Na šta mislite?"

„Mislim zašto je slika spaljena baš juče? Tek što smo naišli na dokaze da je slika lažna, a to nikom nismo rekli. Što se tiče tih dokaza, izgleda da i nisu tako pouzdani kako nam se činilo. Pa čemu onda uništavanje slike?"

Ovo je Flaviju ostavilo bez reči, pa je on nastavio.

„Čini mi se", istače on računicu, „da si upravo iznela desetak mogućih kombinacija, a sve bez trunke pravog dokaza. Što nam ukazuje na to da istraživanje iz fotelje ne služi ničemu. Nama je potreban nekakav dokaz. Mislim da je krajnje vreme da prestaneš da misliš i počneš da gledaš."

„Šta predlažete, gde da pogledam?"

„Idi u London. Manconi je izgleda naišao na nešto, a mi treba da saznamo šta je to. Ako je u testovima napravljen neki propust, to jedino tamo možeš da otkrije! Idi kod tih restauratora. Možda iz toga ispadne nešto. Možeš li sutra da se ukrcaš na avion?"

Ona klimnu glavom.

„Samo ukoliko neko može da motri na Argajla dok mene nema", reče. „Možda bih", dodade, „mogla da skoknem i vidim da li se vratio. Nikad se ne zna, možda mi otvori vrata sav krvav."

„A isto tako može i tebi da zarije nož."

„Njega ne mogu da zamislim kako čini tako nešto. Ali nevolja i jeste u tome što nikog od njih ne mogu da zamislim da radi bilo šta od ovoga."

„Nemoj se prepuštati intuiciji. Da u svemu ovome nema tog izbora trenutka, on bi već bio optužen. Zato se čuvaj. U slučaju da ti ne pruži uverljivo opravdanje za svoje postupke, kaži mi i ja ću ga privesti.

„Nimalo se ne osećam prijatno zbog svega ovog", nastavi on. „Previđam nešto što je očigledno. Nešto iz prošlosti što nije kako treba. Jutros sam se probudio i umalo ga uhvatio, ali mi je izmaklo. To me polako dovodi do ludila. Već je dovoljno loše što imamo nemoguć zadatak, a kad posumnjaš da je to zbog sopstvenog pamćenja koje te je izdalo, onda postaje nepodnošljivo."

Rastali su se na sledećem uglu, Botando je krenuo na sever, polako, rasejano i natmureno, ona žustrim korakom osobe koja ne

može dugo da ostane uznemirena i opterećena.

Argajl je ovog puta bio kod kuće, pustio ju je unutra, pa prvih nekoliko minuta radosno brbljao o tome kako je proveo dan, ne dozvolivši Flaviji ni da progovori. Ona je sedela ćutke i čekala da on završi.

„Nema boljeg motiva da te podbode nego što je perspektiva ostatka života provedenog u zatvoru“, zaključi on. „Pretpostavljam da bih još odavno spremio doktorat da mi je mentor pripretilo kako će me poslati u nedodiju na godinu ili dve.“

Pokazao je rukom ka stolu zatrpanom fasciklama, karticama, prljivim šoljicama od kafe i gomilama papira.

„Vidiš li ono? Radio sam kao furija čitav dan.“

„Čitav dan?“, tiho ga upita ona.

„Aha. Bez prestanka. Kao opsednut. Sveo sam ih na oko dvadeset. Pod pretpostavkom, to jest, da original uopšte postoji. Ali da to nisam pretpostavio, zanemogućao bih. Uz malo sreće, za nedelju ili dve, više neću biti na tvom spisku kandidata za zatvor.“

„Čitav dan?“ ponovi ona. „A šta je bilo kad sam svraćala u sedam?“

On zastade.

„Oh, potpuno sam zaboravio. To se dešava kad se jako koncentrišeš. Trebalo je da dođeš, je l' da?“

Ona klimnu glavom.

„I bila sam. U sedam. A ti nisi bio tu.“

„Jesam, bio sam. Samo sam skroz zaboravio na to. Imao sam slušalice na ušima, pa pretpostavljam da nisam čuo zvono.“

„Je li još neko bio tu? Može li iko da ti da alibi?“

Argajl se zapanji.

„Alibi? Zaboga! Naravno da ne može. Bio sam ovde sasvim sam. Znam da je to bilo nepažljivo s moje strane. Izvini. Ali zar je to tako strašno?“

„Jeste“, reče ona. Pa mu objasni zbog čega.

Dok je govorila iz njegovih obraza nestade boje.

„Znači, misliš da sam se iskrao, proburazio ga, vratio se kući i sad se pretvaram da sam sve vreme tu i da te nisam čuo zbog muzike?“

„Slaže se sa činjenicama, zar ne?“

„Prilično se slaže“, složi se on neraspoloženo. „Osim što, naravno, to uopšte nije ono što sam radio. Bio sam ovde.“

Preturao je po Beketovom bifeu i izvukao bocu grape pa nasuo punu čašu.

„Ne verujem da bi mi zamerio s obzirom na okolnosti." Progutao je dobar gutljaj, zakašljao se, pa ponudio i nju pićem. Ona ga odbi. „Pretpostavljam", ustežući se on počeo ponovo mahnito češući teme, što je ukazivalo na duboku zabrinutost. „Pretpostavljam da bi ono što sam nameravao da uradim samo još pogoršalo stvar." Zastao je a ona ga je posmatrala upitno. „Spremao sam se da ti kažem", nastavi on, „kako bi za dovršenje potrage za ovom slikom morao da pogledam nešto u Londonu. Mislio sam da otputujem sutra."

Pogledao je s nadom.

„Neobično odabrano vreme", zajedljivo će ona. „Posebno kad se zna da se i Berns večeras uputio u Englesku."

Ovo nije bilo ni nalik razumevanju koje je Argajl očekivao. Zbog toga se uistinu osećao još nelagodnije. Piće je ostavio na podu i potpuno ga zaboravio.

„Znači, delovalo bi bolje kad bih ostao ovde?"

„Delovalo bi bolje. Ali da budemo praktični, pretpostavljam da bi ipak bilo najbolje da odeš. Samo ukoliko ja pođem s tobom, i ukoliko mi budeš govorio gde ćeš se tačno nalaziti u kom trenutku u toku dana. Još jedna glupost i privešću te. I to ti govorim ozbiljno. U zavisnosti od onoga što se ispostavi, mogu to svakako da učinim. Dogovoreno?"

On klimnu glavom. „Valjda jeste. Zahvalan sam ti što imaš poverenja u mene."

„Ne budi sarkastičan. I nemam poverenja u tebe. Osim, naravno, što mi je teško da poverujem da neko tako dobro falsifikuje sliku pa se posle toga ponaša debilno kao ti. Jedino što ti trenutno ide u prilog jeste tvoja glupost. Imaš sreće što već nisi u ćeliji."

Svakom se desi da kaže nešto pogrešno. Flavija je, s vremena na vreme, umela da bude malo grublja u svojim konverzacijskim gambitima, i ta osobina se pokazivala kad je bila umorna ili osujećena. Večeras je bila i jedno i drugo, uz to još i zabrinuta. Ta mešavina je okrunila njenu prirodnu ljubaznost kojom je obično maskirala svoje povremene izlive verbalne brutalnosti.

Argajl, međutim, nije obraćao pažnju na te olakšavajuće okolnosti, pa je eksplodirao.

„Mislim da je vreme da raščistimo jednu stvar“, poče on hladno. „Nikad nisam rekao da je slika Rafaelova, jednostavno sam došao u Rim da proverim. Držao sam se pravila, nisam iznosio tvrdnje koje ne mogu da potkrepim ili dokažem. Sve što se posle dešavalo nema veze sa mnom. Utuvi to sebi u glavu. Drugo, ja sam, a ne ti, prvi nabacio kako bi slika mogla da bude falsifikat. Da nije bilo mog istraživanja, na koje ti toliko prezrivo frkćeš, sad bi trčala okolo i kršila ruke zbog gubitka remek-dela. Treće, nemaš nikakve dokaze protiv mene. Da ih imaš, već bi me zatvorila. Zato nemoj da se praviš kako mi činiš uslugu. I konačno, tebi je ovog časa moja pomoć potrebija nego meni tvoja. Ako misliš da možeš sama da pronađeš sliku, samo napred. Ali ne možeš. Ja možda mogu. A neću ti pomoći ako ćeš me sve vreme bockati sitnim podrugljivim primedbama. Je li to jasno?“

Sve u svemu, ovo nije bio loš govor. Kasnije, dok je ležao u krevetu razmišljajući o tome i praveći sitne prepravke za potomstvo, zadivila ga je sopstvena prostodušna elokvencija. Stvarno snažna rečitost, nikako glupa. Bio je sasvim zadovoljan sobom. Mogućnosti za pravedno negodovanje nailaze veoma retko, a on obično ne bi smislio prigodno razoran odgovor sve do, u proseku, četrdeset pet minuta kasnije.

Još više mu je godilo što je uspeo da parališe govornjivu Italijanku. Obično je bio blagih manira, njegovo izražavanje gneva svodilo se uglavnom na izgled potresenosti ili mrmljanje tonom mlakog neodobravanja. Govorništvo mu nije bila jaka strana, a njegov iznenadni govor, u kombinaciji s iskrenim osećanjima koja su, izgleda, išla uz njega, Flaviju je uhvatio nespremnu. Zurila je u njega iznenađeno, nije podlegla iskušenju da mu uzvрати punom žestinom, a zatim mu se izvinila.

„Izvini. Imala sam naporan dan. Primirje? Bez komentara dok ne skineš sumnju sa sebe?“

Marširao je po sobi, navukao zavese, zatvorio vrata kredenca, pa još jedna, sve dok mu se ljutnja nije stišala, a onda je klimnuo glavom.

„Ili dok me ne uhapsiš, valjda“, dodao je. „U redu. Dogovoreno. Kad krećemo?“

„Ima jedan let u pola osam. Pokupiću te u pola sedam.“

„Tako rano? Strašno.“

„Navikni se na to“, reče mu ona i spremi se da krene. „U italijanskim zatvorima buđenje je u pet... Izvini“, dodade hitro. „Nije trebalo to da kažem.“

## Poglavlje jedanaesto

Da ne bi zaostao u poslu za svojom asistentkinjom, Botando je već sedeo za radnim stolom, s neizbežnom kafom pred sobom, otprilike u isto vreme kad su se Flavija i Argajl ukrcavali na avion za London. Pri hladnom svetlu ranog jutra, nije bio uopšte ubeđen da je dobra ideja što je pustio ijedno od njih dvoje.

Ali dozvolio joj je da ga ubedi svojim argumentima koji su se, u suštini, sastojali u tome da, kako stvari stoje, ni za šta nemaju prave dokaze, da se Argajlu, ukoliko je kriv, mora dopustiti da napravi neku grešku, a ako je nevin, mora da pronađe tu sliku ili dokaze da nije ni postojala, tako da je ona iz muzeja prava. A osim toga, kako je Flavija pomalo netaktično istakla, već su napravili toliko grešaka da još jedna neće ništa promeniti.

Taj komentar ga je podsetio na nove okrutne napade na njega po štampi. Novinari su saznali za Manconija, pa su groznim slikama opisivali ono što su prozvali „muzej ubistava”. Tomazo nije postao ništa prijatniji kad mu je ispričao o najnovijem razvoju situacije, jasno da se upravnik uznemirio zbog restauratorove smrti zaključivši, nesumnjivo, da je on, ukoliko je to zaista zavera protiv njega, sledeći na spisku za nož u leđa.

Botando je pogrešno procenio ovog čoveka, to je jasno. Neposredno posle prijema, upravnik je predstavio skromnu, krotku, skoro simpatičnu stranu svog karaktera, mada je to očigledno bila nekarakteristična reakcija usled šoka, jer nije dugo trajala. Tomazo je sad postao veoma nervozan i napet, ali to stanje nije sprečilo političara u njemu da radi punom parom. Manevrisao je gracioznim pokretima, kao u umetničkom plivanju, brzo i uspešno prebacivši svu krivicu na komitet, Spela i Botandovo odeljenje. U jednim novinama već je izašao članak u tom smislu.

Jedno je bilo izvesno. Botando se osećao prestarim za ovako nešto. Izmoždeno je zbrajao svoje snage i procenjivao mogućnosti. Na njegovoj strani je ministarstvo odbrane, na koje može da računa da će ga zbrinuti. Razmišljao je. Protiv sebe ima štampu, ministarstvo kulture, ministarstvo unutrašnjih poslova i Tomaza. Državna blagajna je neopredeljena, ali će se okrenuti prema mogućnosti da povрати novac.



Ako ikad i stignu dotle. Prema pravnom odeljenju ministarstva kulture, u ugovoru je jasno stajalo da će, ukoliko je slika lažna, prodavac, to jest Edvard Berns morati da refundira novac. Svaki gubitak originalne slike ide na teret države. Govori li Berns istinu, i ako slika nije bila njegova i da nije u pitanju njegov novac, svejedno on treba da refundira sredstva. Ali, kao što je on sam rekao Flaviji, slike više nema. Tako jedini preostali način da se dokaže da je to bio falsifikat jeste pronaći original.

Sve se na kraju svelo na činjenicu da budućnost Botandovog odeljenja i njegove karijere zavisi od stranca, postdiplomca, koji je već jednom pogrešio i koji bi mogao da bude i palikuća, falsifikator, zaverenik, ubica, kao i delimično umobolan. Ova misao generalu nije podigla samopouzdanje. Počeo je da podozreva kako je, konačno i posle mnogih pokušaja, nadjačan, nadmudren i nadigran.

I dalje ga je proganjao osećaj da mu je nešto promaklo. Tako je šetao ulicama, sedeo u fotelji, bacakao se i prevrtao po krevetu. Sve uzalud. Nešto je zaista prenebregao, ali nima lo nije bio bližu otkriću šta je pošredi. Što se više trudio, više je slabila i nit pamćenja. Otuda ogromne hrpe dosijea na njegovom stolu. Kadrovski arhiv svih zaposlenih u muzeju, pomešan s onim što je znao o Mornou, Bernsu, Argajlu i svakom drugom ko je imao neke veze sa slučajem.

Podigao je Tomazov fajl. Dok ga je otvarao, pomislio je kako bi baš mogao da počne s vrha. Kavalijere Marko Otavio Mario di Bruno di Tomazo. Rođen 3. Marta 1938. Otac Đorđo Tomazo umro 1948, u četrdeset drugoj godini. Majka Elena Marija Marko umrla 1959, u pedeset sedmoj. Dokono je žvrljao po svom notesu i teško uzdisao.

Stranice i stranice ovog spomenika preterane revnosti glomazne birokratije koja nije imala preča posla. Obrazovanje, karijere, stavovi, preporuke. Sve ponovljeno stotinama puta u svakom pojedinačnom dosijeu. A on se sprema da prođe kroz sve njih samo zbog jednog podatka koji bi mogao da mu podstakne pamćenje.

Botando je taman pročešljao odeljenje renesanse, kad je onaj avion sleteo u London, a dok je napredovao kroz rano sred njovekovno slikarstvo, jedan taksi se zaustavio pred Muzejom Viktorije i Alberta, i iz njega je izašao Argajl.

Kao što su se dogovorili, dao je Flaviji detaljan itinerer, dva sata u muzeju, zatim kratko zadržavanje kod Kortola na Trgu Porman,

moguća poseta Britanskom muzeju posle toga. Rekla mu je da se nađu u šest i završila groznim upozorenjem o mogućoj kazni ako ponovo zanemari dogovor. On joj se nervozno osmehnu pa krene uz stepenice.

Oduvek je mrzeo Muzej Viktorije i Alberta, posebno biblioteku, kuda se sada uputio. Nije u pitanju bilo samo to što je tamo hladno, skoro nijedna biblioteka u kojoj je radio nije bila dovoljno zagrejana. Videli su se tu i jasni tragovi hroničnog nedostatka novca: kutijice za priloge u koje su optimistički postavljene novčanica od pet funti da bi posetioци imali reper, nedovoljno dobro osvetljenje, opšti utisak jadne zapuštenosti.

Ipak uđe u muzej, pa pođe hodnicima punim odjeka i odole iskušenju da u kafeu kupi precenjeni kolačić, te se pope uz stepenice do biblioteke. Sledećih deset minuta preturao je po katalogima, povremeno zapisujući brojeve koji ga zanimaju na ceduljama, pa ih predade na pultu. Zatim je podlegao iskušenju, uzeo novine, i otišao dole na kafu. Dugogodišnje iskustvo ga je naučilo da knjige neće stići još najmanje četrdeset pet minuta.

Osećajući se potišteno i neprimereno, uzeo je kafu i gnjecavu krofnu pa seo u najudaljeniji kutak prostorije, podalje od ostalih studenata i malobrojnih turista. Usredsredio se na novine i pretvarao, najbolje što je mogao, da se nalazi negde drugde. Misli mu prekide čangrljanje tanjirima kad je neko seo za njegov sto. Pridošlica odmah potraži paklicu *rotmansa* iz džepa svoje stare, pohabane jakne koja je očigledno nekad bila sako pa zapali.

„Hvala bogu. Danas mi je ovo prva. Skoro sam izgrizao prste tamo gore.“

„Zdravo, File. Kako si?“

Pridošlica slegnu ramenima. Kao i uvek", odvrati. Mahnito je uvlačio dim cigarete.

Bio je to jedan od najstarijih Argajlovih saradnika. Kao Filip Mortimer Džouns, bio je privilegovano dete koje je pohađalo privatne škole i uživalo u vrednim vezama svog oca, jednog od važnijih ljudi u Nacionalnom fondu za zaštitu kulturnog nasleđa. Kao samo Fil, bio je onizak, dežmekast, odvratno odeven, tamne masne kose i očiju, zbog kojih je delovao ili kao da će svakog časa zaspati, ili ogrubelo od namrgodenosti, ili kao da je upravo uzeo neku nedozvoljenu

supstancu: za svih pet godina koliko ga je poznavao, Argajl nikad nije uspeo da shvati šta je od toga tačno. Moguće sve zajedno. Ali uprkos uspavanom izgledu, Fil je bio bistar momak. Bio je i bolje upućen u naučne tračeve od svih koje je Argajl poznavao. To je potvrdio i onim što je izjavio.

„Iznenaden sam što te vidim ovde. Mislio sam da i dalje oplakuješ svoje veliko italijansko razočaranje.”

Argajl je zarežao. Ako zna Fil, znaju svi.

„Ko ti je rekao zato?”

„Ne sećam se. Negde sam čuo.”

Kako je zaista saznao? Argajl pouzdano zna da je rekao samo jednom čoveku, svom veoma učtivom i diskretnom mentoru. Bilo je to na sastanku koji je protekao u nelagodnoj atmosferi jer mu se njegova lenjost konačno osvetila. Na fakultetu su postali prilično nestrpljivi i zapretili mu da će ga izbaciti. Zamolili su njegovog mentora, starog Tramertona, da presudi ovako ili onako, a on je zatražio od Argajla dokaz da kod njega svetluca još neki znak mentalne aktivnosti.

Trebalo je da mu predoči nešto u bedljivo, i to što pre. Tako je u roku od četiri dana prikupio onaj materijal koji je jedino imao, nagomilanu bibliografiju impresivnog izgleda, i poslao ga u Italiju, uz svoj nepotvrđen zaključak da ispod Mantinija počiva originalni izgubljeni Rafael.

Naravno sad mu je izgledalo kako je to bio pogrešan zaključak, ali odbio je da preuzme odgovornost za to. Da fakultetska administracija nije bila tako nerazumno zahtevna, onaj esejić ne bi bio napisan i Berns se ne bi domogao slike pre njega. Baš zgodan sled događaja, kad bolje pogleda. U svakom slučaju, Tramertona je ubedio bar u svoje napore, ako ne i u naučne zasluge a ovaj je uradio šta treba. Pretnja o izbacivanju je povučena, i Argajl više nije brinuo o tome.

Sve dosad. Očigledno je Tramerton nekome dao esej ili pričao o njemu. Ako pronađe ko je to bio, put do Bernsa bi se otvorio kao magijom. Ali ko je to? Mentor nije putovao po Italiji, odseo je u vili jednog kolege zapadno od Montepučana, kao što je napisao u jednom pismu. Kako ga je Berns tamo pronašao? Pisaće mu i pitaće

ga. Možda će to doneti nešto korisno. To će morati zasad da pričeka, predstoji mu zatočeništvo u miomirisnoj biblioteci.

Zaustavio je svog kolegu upravo kad je ovaj prelazio u drugu brzinu razgovora i zapanjio ga izjavom da jedva čeka da se vrati za svoj radni sto, pa se ponovo odvuкао uz stepenice. Iako kratak, ovaj razgovor nije bio nimalo umirujuć.

Rad se pokazao težim nego što je zamišljao. Uzbuđenja od prethodna dva dana razorno su delovala na njegovu koncentraciju. Kao i pritisak pod kojim je radio. Kako mu je Flavija naglasila, nađe li Rafaela, sve će biti u redu. Kazna, ako ne uspe, međutim, ovoga puta nije tek uzdržano negodovanje njegovog mentora. Ovo nije, govorio je sebi dok je listao knjige koje je naručio, ono što bi naučni rad trebalo da predstavlja. U ovom času mu ni u mornaričkoj pešadiji ne bi bilo tako strašno. Iako je reći: „Nađi Rafaela“. Ali da je to tako jednostavna neko bi ga pronašao još pre mnogo godina.

Naravno, učinio je pomak, ali negativan. Sad je znao gde slika nije. To mu, ipak, neće doneti mnogo hvale. Od početnih dve stotine i nešto mogućnosti, sad je spao na nekoliko desetina. Šta se od njega očekivalo da uradi? Da obiđe svaku sliku i zagrebe je oštrim nožem? Osim činjenice da bi vlasnici mogli da negoduju, može se pretpostaviti da je još neko krenuo istim putem. Ako je Berns uništio onu sliku da se ne bi otkrilo da je falsifikat, bio je dovoljno pametan da shvati kako treba da se otarasi i prave slike, koja je poslednji mogući dokaz njegove prevare.

Zamislilo se nad tom pretpostavkom, prestao je da obraća pažnju na knjige i zagledao se u žičanu mrežu razapetu preko tavanice, koja je sprečavala da okrunjeni parčići krova propale zgrade padaju po studentima. Knjige mu sad nisu izgledale tako važno. Mogao bi mesecima da prikuplja podatke i opet da ne nađe ništa uverljivo. Ako namerava nešto da postigne, moraće da radi s podacima koje već ima. Moraće da pronade sliku kako bi uhvatio krivca. Kako bi bilo da krene s druge strane? To se zove pobočno razmišljanje. Kako se prepustio razmišljanju u tom pravcu, sve mu se učinilo sasvim jednostavno. Posle nekoliko sati počeo je čak i da oseća gde bi slika mogla da bude.

Kasnije te večeri sreo se s Flavijom prema rasporedu i na dogovorenom mestu, pa su otišli do sladunjavog bara u ulici

paralelnoj s Ulicom Vordur. Bar se zvao *Bubašvaba i krastavac*, ili tako nešto, što je Argajla navelo da izrazi nipodaštavanje.

„Verovatno je pun starije braće onih studenata koji rade u Viktoriji i Albertu“, šmrknuo je na Flaviju koja nije shvatila vezu, pa se ljubazno osmehnula.

Provela je naporan dan u razgovoru s restauratorima. Bez nekih rezultata. Oni su se skrivali iza stručnih opaski i odbijali da izađu iz svojih ljuštura. Ovo joj je bila poslednja prilika da isplati put. To ju je učinilo odlučnom i sputalo njen smisao za humor.

Društvo okupljeno oko šanka odisalo je zajapurenim samopouzdanjem i izveštačenom veselošću koja je na Argajla legla poput zagušljivog smoga. Odmah se oneraspoložio.

„Ovo bas i nije mesto za miran i poverljiv razgovor“, zaurlao je Flaviji u levo uho.

„Šta?“ uzvratila ona vikom, ali tad ugleda restauratora iz Galerije Tejt. „Nema veze. Reci mi kasnije.“

Prokrčila je sebi put do šanka. Tamo je stajao Anderson, njena meta, i mahao novčanicom od pet dolara u nadi da će ga neko spaziti. Flavija ga je čvrsto zgrabila za rame baš u trenutku kad je njegovo dugotrajno čekanje bilo nagrađeno jer se šankerka uputila prema njemu. Okrenuo se da se pozdravi s Italijankom, skrenuo pogled s kelnerice pa je ona otišla da posluži nekog drugog.

„Do đavola“, uzviknu on. „Opet mi je umakla. Nema veze. Možemo da odemo u susedni restoran gde je mirnije. Tamo služe za stolovima.“

Kad su krenuli, Flavija ga je upoznala s Argajlom. Delovao je razočarano.

„Oh. Mislio sam da dolazite sami.“

Argajl se istog časa uvredio i shvatio da intenzivno ne voli ovog čoveka. Seli su za jedan od preostalih slobodnih stolova i naručili bocu belog vina neodređenog porekla.

„Vidite? Ovde je mnogo tiše. Lepo mesto, ha?“

Argajl se nasmešio i klimnuo glavom.

„Osobito. Lepo nije prava reč.“

Želeo je ovo da kaže već godinama. Flavija mu se osmehnula i zarila mu štiklu u nožni prst. Ne zovu ih džabe stiletto<sup>[9]</sup>. Od bola su mu zasuzile oči.

Zatim se ona potrudila da spase razgovor mehanički ponavljajući lažno objašnjenje za svoje prisustvo u Engleskoj.

„Hoćete da vam pomognem. Drage volje. Ukoliko mi, naravno, kažete zbog čega.”

„Ovo je samo rutinsko raspitivanje, kako mislim da se kaže kod vas.”

„Gluposti. Ništa što bih mogao da kažem ne biste mogli da iskoristite ukoliko tu nema još nečeg. O slici nisam znao ništa. Ser Edvard Berns me je pozvao da je očistim i restauriram. Izuzev kad su povremeno dolazile televizijske ekipe, radio sam sam s ostalim restauratorima. Zbog čega bi slali nekog čak iz Rima da me pita za to?

„I, naravno, vi se pojavljujete ovde s gospodinom Argajlom"iz nekog razloga Argajlu se nije dopalo ovo „gospodin” „za koga mi je ser Edvard jednom rekao da se ljutio zbog svega toga. Zašto tražite motive kad sa sobom vodite glavnog sumnjivca? Osim, naravno, ako se još nešto ne dešava. Živeli.” Podigao je čašu da nazdravi svojoj promućurnosti, pa je iskrivio lice izražavajući gađenje.

„Nisam shvatao da sam dostigao toliku slavu”, prokomentarisao je Argajl, koji nije bio siguran da li se Andersonovo benavljenje odnosi na vino ili na njega.

„Ne brinite. Niste. Berns vas je pomenuo samo jednom, a ja imam dobro pamćenje za nevažne detalje.”

Argajl odluči da se ne meša u razgovor koliko god je to moguće. Nevažni detalji, baš. Zavalio se u stolici, s čašom u ruci, trudeći se da deluje ravnodušno. Da nije bilo popodnevnog rada, zaista bi bio neraspoložen. Međutim, zbog onog što je imao da ispriča Flaviji, bio je veoma zadovoljan sobom. Biće prijatno da, za promenu, on upravlja događajima.

„Hoćete li mi dati reč da će ovaj razgovor biti poverljiv?” upita Flavija Andersona.

„Mogu vam dati reč, a vi vidite koliko vam ona vredi”, odvrati ovaj.

Flavija promisli još malo. Ne samo da je htela da dođe do informacije, već bi bilo dobro i da malo protrese samopouzdanje ovog uobraženka. Ako mu natukne da bi i on mogao da bude jedna od žrtava ovog pakla, možda će ga malo otrezniti. Nije joj se dopala ni ona šala o Argajlu: možda je i bio pomalo napadan, ali u suštini se

slagala s njim. Ovo poslednje je brinulo. Uvek je loš znak kad postane zaštitnički raspoložena.

„Slika je falsifikat“, objavi ona direktno.

Ova izjava je imala željeni efekat. Anderson nije baš prebledeo, ali se očigledno osećao tako.

„O, sranje“, reče veoma polako i jasno. „Jeste li sigurni?“

Flavija je slegnula ramenima i ljupko mu se osmehnula, ali nije odgovorila.

„Možete li mi reći zbog čega mislite da jeste?“

Ona odmahnu glavom.

„Ne. Bojim se da ne mogu. Jednostavno prihvatite da smo u pravu.“

Bilo je to krupno i nerazumno preterivanje, ali je Botando uvek učio da je zlatno pravilo rada u policiji da nikad ne pokažeš kako nisi siguran u činjenice koje iznosiš. Osim toga, računala je da će Anderson, što se više uznemiri, više i pričati. Prešla je na zabrinut i pažljiv način.

„Mislim da bi ovde trebalo da naručimo nešto za jelo. Prilično sam gladna.“

I Argajl je bio gladan. A bilo mu je drago što je ova sitna pažnja možda dobar način da uspostavi bolji odnos s Andersonom. On je od onih ljudi koji ne samo što ne odolevaju besplatnom obroku, već i ogladne od loših vesti. Sledećih sat vremena uporno je slagao veliki tanjir ogromnih kozica, popriličan komad pite s ribom, dve porcije povrća, slatkiš koji je trebalo da bude orasnica, ali nije baš ispao kako treba, dve šolje kafe i nepravedno veliki deo druge boce vina. Flavija ga je zdušno pratila. Kao i prvi put kad je posmatrao njene mogućnosti na tom polju, Argajl se pitao kako to da neko tako divno vitak može u sebe natrpati toliko hrane.

Da bi Andersona usmerila u željenom pravcu, Flavija je počela da mu priča o naučnoj studiji za sliku. Naučnik ju je prekinuo.

„Znam sve to. Ja sam bio zadužen.“

„Mislila sam da je bio Manconi?“

„On?“, prezrivo reče Anderson. „Nije joj ni prišao. Samo je kasnije pročitao izveštaj, rekao da je uveren da smo uradili sve kako treba, i potpisao ga. Jedva da je i prstom mrdnuo.“

Flavija se sasvim opravdano iznervirala zbog kleveta koje je na račun njenog zemljaka izrekao ovaj krupni i nadmeni Englez.

Komentari su mu za njen ukus previše smrdeli na predrasude u vezi s Italijanima. Štaviše, ovo je značilo da je njena omiljena teorija slaba. Ako Manconi nije upravljao testiranjem, nije mogao ni da namesti rezultate. Ponovo se usredsredila na Andersona, koji je nadugačko nagvaždao i ne primetivši da ona dotad nije ni slušala.

„... Zato bih voleo da čujem vaše dokaze. Ne vidim kako bi ta slika mogla da bude falsifikat. Izgledala je kao prava i rezultati testiranja su pokazali da je prava. Ti dokazi bi morali da budu apsolutno uverljivi da bih promenio mišljenje“, zaključio on.

Ona ponovo izbeže odgovor.

„Recite mi samo, kako bi neko uspeo da falsifikuje tako nešto?“

„U načelu je lako, samo je muka to uraditi. Prema onome čega se sećam iz izveštaja, falsifikator bi morao, za početak, da se dokopa platna iz šesnaestog ili s kraja petnaestog veka. I to veličine gotove slike da se ne bi javili neki novi tragovi zatezanja zbog drugačijeg oblika novog rastezača. Očistite jedan deo originalne boje, ali ne sasvim. Zatim počnete da slikate svoju sliku koristeći istu tehniku i istu recepturu za pigmente kao originalni autor.“

Flavija klimnu glavom. Zasad se sve uklapalo s beleškama iz blokova nađenih u Švajcarskoj.

„Kad završite sa slikanjem, preostaje vam da sliku veštački osušite i patinirate. Ulja se suše godinama, ponekad i pola veka. Nema većeg izdajnika od renesansne slike koja je lepljiva. Tako je, slučajno, tridesetih godina uhvaćen Veker, falsifikator Van Goga.“

„Sušenje može da se obavi na nekoliko načina“, nastavi on. „Tradicionalno se peče, omiljena temperatura varira od falsifikatora do falsifikatora zatim se zarola u nekoliko pravaca, da bi površina ispucala, pa se umoči u rastvor mastila kako bi pukotine potamnele i delovale zaprljano. To je bar Van Megerenov metod, a on je bio jedan od najvećih. Nula od slikara, ali veliki falsifikator.“

„Naravno, sve ovo može da se proveriti. *Elizabetu* smo analizirali na sušenje, proučili pravac i tip naprslina, skinuli mrvice boje i testirali na desetak različitih načina, prašinu dovodili do vrenja i hemijski analizirali. Sve je bilo savršeno, kao što rekoh.“

„Sad ste nam ispričali kako se hvata falsifikator. A kako da se ne uhvati?“, nabaci Argajl.



„Pretpostavljam da ima načina“, odgovori Anderson oklevajući. „Što se sušenja tiče, možda biste mogli da probate s niskovoltaznom mikrotalasnom pećnicom. To bi omogućilo drugačiji metod sušenja. Nikako ne s punom garancijom, ali ne bi ostavilo one upadljive znakove koje tražimo kad sumnjamo na uobičajeno pečenje. Ispucalost se takođe relativno jednostavno postiže ako pažljivo sačuvate originalni šablon s platna domaćina. To je neverovatno teško izvesti, ali je moguće.

U slučaju ovog Rafela, mogli ste rastvoriti prašinu originalne slike u nekom rastvoru alkohola pa je posle naneti na površinu. Prilikom testiranja bi se pokazala mešavina različitih elemenata, a tako i treba da bude. Pokazao bi se i alkohol, ali u ovom slučaju bi mogao da se pobrka sa supstancama koje smo koristili da očistimo sliku.

Ali sama boja dokazuje da je original. Teško mi je da zamislim kako je moguće izaći na kraj s bojom, a mi smo je beskrajno mnogo testirali. Spektroskop, elektronski mikroskop, desetine različitih postupaka. Tu nema mesta sumnji. Slika je iz šesnaestog veka, italijanska, slikana u Rafaelovoj tehnici. Originalni stari pigmenti. Nije nova boja pomešana po staroj recepturi. Stara boja. Sve se savršeno uklopilo. Zato zaista ne verujem da je lažna.”

„Znam kako je došlo do toga“, tiho reče Argajl. Ono dvoje ga pogledaše. „Upravo mi je sinulo. Flavija, rekla si mi da su testovi rađeni na tankoj, dugačkoj traci uzetoj s leve strane slike?“ Ona klimnu glavom.

„Zar falsifikator nije mogao da ostavi levu stranu originalne slike iz šesnaestog veka? Zar nije mogao da slika po sredini pa izjednači pozadinu i portret. Onda može da se analizira do mile volje i rezultati će uvek biti pozitivni.”

„Da li je to moguće?“ upita Flavija Andersona.

On razmotri pitanje. „Tehnički, mislim da jeste. Naravno, bilo bi teško da se sakriju sastavi na rendgenu, ali i to se da srediti ako dodate malu količinu soli metala da zamagle sliku. Ako me pamćenje ne vara, tamo je zaista bilo zamagljenja, ali žurili smo, mašina je bila nova, tako da je opšti zaključak bio da je u pitanju greška u opremi. Pravo pitanje u vezi s ovim tumačenjem jeste kako bi falsifikator bio siguran da će se analizirati upravo taj deo slike.”

„To nije uopšte teško. Vama je rečeno da analizirate taj deo, zar ne? I ko vam je to rekao, ha? “

„Muzej.“

„Sami ste pričali s nekim iz muzeja? Ili su vam pisali?“

„Ne. Ser Edvard nam je rekao. Kazao je da u muzeju ne žele da se ošteti...“

„Aha.“ Argajl se ponovo zavalio u stolici, prekrstio ruke i klimnuo Flaviji. „Eto ti. Rešen problem. Je li ti sad drago što si me povela?“

Argajl je bio izvanredno raspoložen dok je sledećeg dana lunjao po prodavnicama i bibliotekama, skupljajući poslednje sitnice koje su mu bile potrebne. Uistinu je prethodno veče bilo trijumfalno. Ne samo da je postavio onog nepodnošljivog restauratora na svoje mesto i smislio tu zgodnu ideju kako da dokaže Bernsovu krivicu, već je i dopunio ono što je postigao iznevši Flaviji zapanjujuću novost dok su šetali ka hotelu koji je ona izabrala. Naime, rekao joj je da je pronašao pravu sliku.

Bila je impresionirana. Van svake sumnje. Naravno, navaljivala je s nezgodnim pitanjima, kao što su: gde se slika nalazi?, kako je uspeo da joj uđe u trag?, i tako redom. Ali on je uspeo da ih izbegne tako što joj je tajanstveno saopštio da treba da sačeka. To ju je nerviralo, ali on je ostao pri svome. Na kraju, nije bio onoliko siguran koliko je tvrdio.

I tako je, zadovoljno žviždućući, Argajl ulazio i izlazio iz prodavnica sa slikarskom opremom, skupljajući potrepštine, u Londonskoj biblioteci posetio je odeljenja s memoarima, putopisima i istorijsko, odakle je poneo impresivno napunjenu plastičnu kesu.

On pogleda na sat. Jedanaest je. Deset minuta do kratke posete Bernsu koju je ugovorio telefonom ranije tog dana, zatim nazad u Rim, letom u dva. Savršeno. Počeo je da misli kako sasvim dobro obavlja ovaj posao.

U Bernsovoj galeriji se predstavio asistentkinji, pomenuo da ima zakazan sastanak pa razgledao slike dok je čekao. Pet minuta kasnije uveden je u Bernsove privatne prostorije i ponuđen da sedne. Odbio je kafu.

„Džonatane! Nisam znao da si se vratio u London tako brzo. Kako mogu da ti pomognem?“

Berns se blago smešio preko polumesečastih naočara za čitanje. Argajl ih nije voleo, uvek su onom ko ih nosi davale izgled kao da gleda u neki anatomski uzorak dok gleda u vas. Veoma izveštačeno.

„Ništa mi ne treba“, reče on. „Samo sam u prolazu, pa sam pomislio da svratim i javim vam se. Tek da znate da sam tu.“ Smeškao se blentavo. Uvek su mu govorili da preteruje s budalastim izgledom, ali sad mu je to očigledno bilo od koristi.

„A zašto si ovde? Mislio sam da si trenutno u Rimu i da vredno radiš. Ili si i ti uhvaćen u ovu stvar s Rafaelom?“

Argajl odmahnu glavom s izrazom za koji je smatrao da odražava očaj.

„Da. Prokletinja. Proklinjem dan i kad sam pomislio na njega. Policija, naravno, sumnjiči mene, i vas, i otprilike sve ostale. Zato sam došao ovamo da pokušam da im se umilim tako što ću naći pravog Rafaela.“ Rekao je ovo ležerno, zatim značajno zastao i zagledao se u gipsanu tavanicu.

Bernsova leva obrva se izvila u izraz zapanjenosti vredan poštovanja. Dobro je ovo izveo. Kod Argajla je izazvao silno divljenje.

„Pravog? O čemu ti to govoriš?“

„Zar vam policajci nisu rekli?“ reče iznenađeno Argajl. „Slika je bila falsifikat. Originalni Žan-Lik Morno, neka mu je laka crna zemlja. Biće to jedan od većih skandala kad izađe na videlo. To jest, ako izađe.“

Gledali su jedan u drugoga s iskrama obostranog razumevanja.

„Ako?“

„Znate, nema dokaza. Osim slike, koje više nema. Manconi je možda nešto znao...“

„Ali izgleda da mu je neko zario nož u leđa“, dovrši Berns. Sad se naslonio na sto napustivši opušten stav s kojim je pozdravio Argajla kad je ovaj ušao. „Shvatam.“

„I tako“, produži Argajl, izokola dolazeći do suštine, što je sve u svemu bilo opravdano, sudeći po rezultatima, „sada je sve na meni. Zamolili su me, bolja reč je naložili da pronađem original. Da dokažem kako je ona slika bila falsifikat. Policija smatra da bi to dovelo do krivca i do Manconijevog ubice. Jednostavno.“

„Ukoliko uspeš da ga nadeš", naglasi Berns.

„Već sam uspeo", reče on slavodobitno.

„Gde je?"

Argajl je opet napravio pauzu. Ovo je, svakako, bilo odlučujuće pitanje. Nije nameravao nikom živom to da kaže. Ako Flavija sazna, čak i ako posumnja, da je pomenuo i reč o tome Bernsu, bez premišljanja će ga strpati u zatvor. Već je dovoljno loša i aluzija da je slika bila falsifikat. S druge strane, Argajl mora da razmišlja kako da spase svoju glavu. Činilo mu se da je najbolji način da se obezbedi to da s Bernsom obazrivo postigne razumevanje. Duboko je udahnuo i prešao ivicu.

„U Sijeni", reče. „Ali rečeno mi je da ne zadirem u pojedinosti."

„Jamačno, jamačno", uveravao ga je Berns. „Sasvim tako."

Naravno da nije bilo potrebe ići u detalje. Video je to u Bernsovom zamišljenom pogledu. Rekao je dovoljno. Sad je sve na Bernsu.

Razgovor se vodio još nekoliko minuta, a onda je Argajl, pravdajući se nekim hitnim poslom, ustao, oprostio se i otišao.

## Poglavlje dvanaesto

Botando zamumla nestrpljivo kad je telefon opet zazvonio. Bilo je ovo grozno prepodne. Njegova sekretarica, za taj posao izabrana zbog umeća da se otarasi onih koji zovu, bila je na bolovanju. Istu onu osobinu zbog koje je negodovao kod Tomazove sekretarice kod svoje je negovao.

U njenom odsustvu, svi pozivi su prosleđivani pravo njemu. Botando nije ni sanjao da ih je toliko, čitavog dana bukvalno ništa nije uspeo da uradi. Prvo je pokušao da ostavi telefon da zvoni i pravio se da nije tu, ali nije mogao da podnese pomisao da će propustiti nešto značajno. Bar su neki od poziva opravdali njegovu nedoslednost. Bio je zauzet, mada bi mu se kolege čudile čime se bavio. Iščitavao je stare slučajeve, pažljivo sređenu fasciklu s novinskim isečcima o njegovim prošlim poredama. Prošle podbačaje je, razumljivo, izostavio. Mnogi policajci čuvaju te stvari, one čine čuda pri unapređivanju kad, naravno nonšalantno, predate dokaze o tome kako ste divno, kako zdušno i kako efikasno radili. Iako je to samo mišljenje novinara, deluje dobro.

I tako je on imao svoju fasciklu koju je povremeno uzimao i prelistavao iz nostalgije. Ona mu je podizala moral kad stvari nisu išle najbolje. Gledaj, fascikla mu je govorila, ne treba da brineš, vidi šta si sve već postigao. Čitao je izveštaj o svom velikom trijumfu u milanskom finansijskom skandalu. To ga je smirilo jer još nije izgubio sposobnosti.

Telefon zazvoni opet, i on još jednom podiže slušalicu. „Pronto Botando“<sup>[10]</sup> reče iznureno, u jednoj reči.

„Generale, ovde Feraro. Zanima me kako se odvija istraga.“

Botando se najbolje što je umeo uzdrža da ne uzdahne. Taj čovek je postao dosadan isto koliko i Tomazo. Jedan je bio nervozan i nervirao sve ostale, a drugi je pokazivao znake nervnog sloma. Ovo je bio otprilike deseti poziv u dva dana. Ni jednom ni drugom nije vredelo što im je odgovarao neodređeno, uzdržano, pa čak i otvoreno grubo. Postali su opsednuti Rafaelom, njegovom autentičnošću i nalaženjem krivca. Obojica su uložila mnogo. Ovog puta je Botando bar imao nešto da kaže.

„Sasvim dobro“, reče. „Upravo me je zvala asistentkinja da kaže kako se vraća u Rim po podne i sobom vodi onog Argajla. Izgleda da

on veruje kako je nešto postigao u lovu na naš izgubljen artefakt."

„Odlično. I gde je?"

„To vam, bojim se, ne mogu reći. Argajl je čovek sa preterano razvijenim osećajem za dramatičnost. Flavija kaže da on to čuva kao iznenađenje."

„Oh. Pa, samo da je u pravu ovoga puta. Jer njegov dosadašnji učinak s tim u vezi nije baš dobar." Glas s druge strane žice zazvuča razočarano.

„Hvala vam na interesovanju. Napredovali smo i u drugim oblastima. Ali opet, ako nemate ništa protiv, ne mogu vam reći mnogo. Ili pre, više bih voleo da vam ne govorim."

„To je sasvim u redu. Razumem. Mene zanima Rafael. Kriminalistička strana je vaš posao, pretpostavljam. Samo, molim vas, imajte na umu da želim da me redovno obavestavate."

„Kako bih to smetnuo s uma? Ne brinite. Doći ću kasnije do muzeja i podneti izveštaj i vama i upravniku."

Učinilo mu se da s ovim vredi pokušati ne bi li predupredio nove telefonske pozive. Zamoran čovek. Bar je Tomazo razrešen sumnje: imao je neoboriv alibi za Manconijevo ubistvo. Večera s premijerom deluje prilično uverljivo. Sam bog zna o čemu su pričali. Uzdrhtao je pri pomisli na to. Feraro je do kasno radio u muzeju, a videli su ga kad je odlazio u devet sati, što je i njegovo ime izgleda brisalo sa spiska.

Botando pokuša da obavi neke ustaljene zadatke kako bi s vrata skinuo pretpostavljene, ali posle jednog sata napusti taj posao. Telefon se opet oglasio, a njemu poče jednako da zvoni u glavi. Utom mu zakrča i stomak: još nije ručao a već je pola četiri.

Prišao je polici s knjigama i uzeo jednu debelu pa izašao iz kancelarije. Ako će već čitati, onda će to raditi u restoranu, knjige podglavljene hlebom, uz tanjir testa pred sobom. Gde ga čitav sat neće ometati nijedan telefonski poziv.

Primetili su ga kako sedi za stolom na Pjaca del Koledo Romano dok su prolazili taksijem s aerodroma ka kancelariji. Išli su čudnim putem, ali je taksista insistirao na tom obilaženju objasnivši im kako su na kraju Korza demonstracije, pa je preči put zakrčen bučnom masom demonstiranata.

Flavija povika na vozača da zaustavi taksi kad je ugledala Botanda, platiše i pridružiše mu se za stolom. Sedeli su u restoranu u koji je on često dolazio zato što su tu, kao retko gde, bih voljni da služe ručak ovako kasno. U većini restorana već su odavno ispratili goste, protresli stolnjake i pozatvarali vrata. Turistima, koji su u ovo doba godine bili glavni gosti na ručku, nije preostajalo drugo nego da se vrate u svoje hotele, sednu na ivicu neke fontane ili da potpraše pete i nastave da tragaju za umetničkim užicima.

Botando napravi gužvu oko njih navaljujući da pozove kelnera i naruči im nešto da pojedu.

„Mora da umirete od gladi. Dobar zalogaj će vas povratiti u život. Dobro pamtim kakvi su londonski restorani." Napravio je dobroćudan izraz lica i oduševljeno gledao u Argajla, koga malo iznenadi ovaj prijatan doček.

„Gospodine Argajle, drago mi je što smo se konačno upoznali. Kako shvatam, imate još jedno veliko otkriće. Nadam se da ste ovoga puta u pravu."

Argajl slegnu ramenim.

„Mislim da jesam. Procesom eliminacije trebalo bi da na kraju stignem tamo."

„To s eliminacijom me brine. Mora li da se shvati baš bukvalno?"

Argajl se nasmeja pomalo s nelagodnom, a Botando učtivo prekinu razgovor dok su jeli.

„Šta vam je to tu?", upita Flavija.

„Ovo? Oh, to je neprocenjiv priručnik." Pročita im naslov s hrbata knjige: *Ko je ko u umetnosti*. Prava riznica korisnih informacija. Puna je neočekivanih pojedinosti o našim prijateljima, kolegama i neprijateljima."

Prelistao je nekoliko stranica.

„Uzmimo, na primer, mog dragog prijatelja Spela. Kad ga čovek pogleda, i ne sluti da je bio viši savetnik u Vatikanu, tamo negde četrdesetih, zar ne? Čovek koji ne polaže na svoj izgled. A oni u Vatikanu se tako uredno oblače. Mora da je bio veoma mlad. Pretpostavljam da je smatrao kako je pred njim velika karijera, a ne samo drugorazredni položaj kustosa zagubljenog među etrurske statue. Ili da naš voljeni ministar, veoma naduven tikvan iz vojne

elite, a uopšte bez ikakve vidne mirnoće, gaji pasiju prema bonsai drveću? Ili da je Tomazova tajna strast da bude slikar?"

„To piše tu?"

„Ne baš. On mi je rekao da planira da se povuče i slika u svojoj vili, a ovde piše da je nekad pohađao umetničku školu. Ni manje ni više nego u Lionu. Stoga sam zaključio da je zaista želeo da postane slikar. Činjenice, plus logično zaključivanje. To se zove otkrivanje."

„Pretpostavljam da sad hoćete da kažete kako je odlično slikao i da je posebno proučavao Rafaela?"

„Ne, Flavija, neću. Kad bi to bilo tako jednostavno i lako. Avaj, siroti čovek, mislim da uopšte nije bio dobar, ali je bio dovoljno mudar da pazi na tuđe slike a ne da ih sam stvara. Osim toga, jedna od retkih stvari koje smo ustanovili jeste da je, ukoliko je slika lažna, falsifikator Morno. Sad nam je potreban dokaz. Što je zadatak koji ste, čini mi se, vas dvoje preuzeli na sebe. Pa, pričajte. Gde je?"

„U Sijeni", jednostavno odvrati Argajl.

Botando se iznenadi.

„Jeste li sigurni? Kako ste došli do tog zaključka?"

„Zato što je to jedini zaključak do koga može da se dođe. Nije u Klomortonovoj kolekciji, nije u zbirci Di Parma, nestala je. Stoga..."

„Stoga...?", podstače ga Botando.

Argajl zauze nadmoćan stav.

„Mislim da vam neću reći. Možda ipak grešim. U svakom slučaju, imate činjenice. Ostalo možete sami da rešite. Činjenice, plus logično zaključivanje, generale. To se zove otkrivanje."

„Vrlo duhovito. Svejedno, sve dok znam kuda idete i pod uslovom da pronađete sliku, pretpostavljam da pojedinosti mogu da sačekaju. Idete li tamo?"

„Ujutro. Čini mi se da nema potrebe da jurimo odmah. Mislim da je zasad bezbedna", odgovori Flavija, pa zastade da naruči kafu. Ona će joj napraviti čudo u stomaku, ali morala je nešto da pijucka.

„Slika možda i jeste, ali vi niste. Dobro bi bilo da usput imate zaštitu", reče Botando.

Flavija odmahnu glavom.

„Ne. Nastaće neviđena gužva ako krenemo autoputem u koloni urlajućih bornih policijskih kola. Za početak bi bilo bolje da odemo i diskretno proverimo sve. Onda možete oko nas da postavite



naoružanih stražara koliko vam drago. Zapravo, što više to bolje. Ali ako umarširamo tamo, neko bi mogao da progovori i sledećeg dana bi bilo u svim novinama. Samo vi to zadržite za sebe."

„Da. Moguće da si u pravu. U koliko sati krećete?"

„Sutra rano ujutro. Dotle treba da podignem nešto novca, ispišem spisak troškova da ne bih zakasnila za sledeći platni nalog, da se natenane istuširam i pokupim odeću."

„Reći ćeš mi gde mogu da vas nađem. Oh, uzgred, možda bi te zanimalo ovo." On potraži po sakou i izvadi parče papira.

„Teleks od Žanea. Jadničak se žali što ima toliko posla koji obavlja za nas, ali neka te to ne brine. Uveren sam da to neko drugi radi za njega. Prati kupovinu slika. Rezultat: Berns tri, Morno šest, ostali nula."

„Mogu li da pogledam?" upita Argajl pruživši ruku da uzme papir. Odvio ga je i pažljivo pročitao poruku. „To je to. To mora da je to." Posle nekoliko trenutaka proučavanja, pokaza na jedan red teksta. „*Portret dame*, kopija po Fra Bartolomeu'. Tri hiljade belgijskih franaka, Žan-Liku Mornou. Sedamdeset centimetara sa sto četrdeset. Dimenzije manjeviše odgovaraju, a i epoha odgovara. Stil odgovara. To će biti savršeno. Da vam kolega nije poslao i fotografiju?" upita pun nade.

Botando ponovo pretraži džepove.

„Jeste", potvrdi i pruži mu još jedan papir. „Samo, bojim se da nije sasvim dobra. To je fotokopija iz prodajnog kataloga. Ipak, prilično velika pomoć, zar ne nalazite?"

Argajl je bio obuzet gledanjem, pa nije odgovorio. Pružio je papir Flaviji, zadovoljnog izraza lica. Ona je delovala razočarano. Slika uistinu nije bila naočita: tri četvrtine figure veoma gadne, pozamašne sredovečne žene s podbratkom i još nekoliko neprivlačnih detalja. Obučena u tamnu haljinu dugih rukava. Crne kose, koliko se videlo kroz mrije, i pretrpana prostačkim nakitom: dijadema, široka ogrlica i velik, složen prsten.

„Nije neka šteta ako je nju iskoristio. Portret *Elizabete* koji je stavio preko nje bio je mnogo bolji", reče ona.

„Tačno. Ali pogledajte prozor i pejzaž u levom delu pozadine. Veoma slično lažnom Rafaelu i to tačno tamo odakle su uzeti uzorci za analizu. Mislim da je ovo uverljivo."

Botando klimnu odobravajući.

„Imate oko sokolovo“, reče. „I sam sam to primetio, služeći se fotografijom Rafaelove slike.“

„Što dokazuje da je delo naslikao Morno, i Spela oslobađa sumnje“, dodade Flavija zadovoljno.

„Nažalost, ne oslobađa ga. I Morno je bio savetnik u Vatikanu četrdesetih godina, i mora da je tad upoznao Spela. Eto primera zbog čega su ove knjige veoma korisne.“ On ustade i istrese mrvice hleba iz krila. „Vreme je da se vratim u kancelariju. Iako vi ne morate, ja moram da radim.“

Rastali su se, Flavija i Argajl krenuše ka istoku, a Botando natrag u kancelariju. Bio je zabrinut. Nije to pomenuo Flaviji, ne samo zato što je Argajl bio tu, već i zato što nije hteo da je bespotrebno uzrujava. Ali znao je da se oni izlažu velikoj opasnosti. I to ga je veoma brinulo.

Čim su se okupali, oprali odeću i obavili još neke kućne poslove, Flavija i Argajl, manje opterećeni brigama nego Botando, proveli su divno večer. Flavija je pustila mašinu za pranje, otvarala poštu i nešto petljala po stanu dok je Argajl čitao iz knjiga koje je poneo sa sobom.

Dok je sedeo noge prebačene preko naslona njene jedine udobne fotelje, naglas je čitao delove koje je pretraživao. Ovo je bila promena u odnosu na let avionom, kojom prilikom je pomno čitao i jedva progovorio koju reč. Flavija je primetila da je među knjigama i vodič za Palaco publiko u Sijeni. Argajl se nasmeja.

„Slušaj ovo. To je pismo vikonta Persivala o ledi Arabeli. Taj čovek je veliki hroničar i poznavalac Londona osamnaestog veka. A ona je sve neobičnija svaki put kad naletim na nju. Nije samo muž broj dva imao nastrane običaje. Ni broj jedan nije umeo da obuzda ruke. Zbog toga mu je o glavu razbila violončelo na jednom kraljevskom skupu. Zatim je pokušala da ga zatuče pesnicama. Na javnom mestu. Mora da su svima uveselili večer.“

Ili kasnije: „Još jedan detalj. Klomorton je kazao vojvotkinji od Albemarla da je zaljubljen u 'tamnokosu lepoticu'. Nesretnik, to mu je bila greška. Morao je znati da je ona najgora tračara u Londonu. Persival kaže da je ona odmah pisala ledi Arabeli. To mora da je ono o čemu priča u pismu koje sam ti čitao u Londonu. Zamisli samo kako bi jadnika dočekala. Sreća njegova što je pre toga umro.“

„Zbog čega to čitaš? Ima li to ikakve veze sa Sijenom?"

„Nema. Samo sam proveravao da se ne pominje Sem Peris, Rafael ili tako nešto. Umetnička duša, taj Persival, i sjajan posmatrač londonske scene. Ništa se nije dešavalo da on ne primeti i ne zapiše. Neki Rafael na tržištu ili skandal u vezi s njim svakako bi bio ovde. Nema ničeg, što me još više ubeđuje da sam u pravu."

„Hoćeš li reći meni? Ili ćeš i sa mnom postupiti kao s generalom?"

Uhvatio ju je za ruku i poljubio rasejano, pa je pustio kad je shvatio šta je uradio.

„Bleso. Naravno da neću. Čućeš sve posle večere."

Na kraju su blaženo prošetali gradom da bi im se slegao večernji obed. Flavija je pokazivala Argajlu svoje omiljene kuće i mesta, lunjali su starim delom grada, sa simpatijama posmatrali porušene zgrade, ostatke carstva i mirne, lepe trgiće na koje su neočekivano naletali iza svakog ugla. Argajl joj je izneo spontan ekspoziciju o lepotama palate Farneze. Flavija nije bila sasvim uverena, ali dopao joj se njegov smisao za ubeđivanje. Ona mu je uzvratila nadugačko prepričavajući svoje studentske dane i identifikujući svaki od medaljona na palati Strada, nešto dalje u istoj ulici.

„Mogu i ja to", reče Argajl. „Pođi za mnom."

Ščepao ju je za ruku i poveo na drugu stranu trga Farneze, duž Via Đulija, a zatim levo u bočnu ulicu. Pokazao joj je jedan grb iznad velike drvene kapije koja je sprečavala radoznale poglede u dvorište.

„Evo. Dva zagrljena pelikana, nad njima kruna i simbol zamka. Čiji je?"

Flavija je grickala usnu.

„Ne znam. Čiji je?"

„To je grb porodice Di Parma. Ovo je bila njihova rimska palata."

Ona se isceri

„Znači sve je ovde počelo. Znala sam da im je palata ovde negde, ali, nikad je nisam potražila. Šta je sada tu?"

„Stanovi, pretpostavljam. Deluje veoma oronulo. Stvar je, međutim, u tome što je ovde živio Mantini, što objašnjava zbog čega je pre svega i doveden za taj posao." Argajl pokaza na vrata nekoliko metara dalje s druge strane ulice. „Što se slike tiče", nastavi on, „nisu je dobili Di Parme, ni Klomortoni, niti posrednik Sem Peris. Preostao je jedino Mantini od onih koji su imah veze s njom. Imao je

i jak motiv, jer je uvek bio švorc. Ili mu je možda ljubav prema slici bila važnija i nije želeo da ona ode iz Italije i da je kupi neki tupan kakav je Klomorton. I tako on naslika nešto preko Rafaela, napravi kopiju te iste slike i da je posredniku, a zadrži original.

Nije mogao da ga otkrije budući da je živeo takoreći pored porodice Di Parma, koje bi to možda uznemirilo. Ali nije žurio ako je želeo sliku radi slike, a ne novac koji ona može da mu donese. Tako bi ona mogla da stoji kod njega dok se on ne vrati u rodni grad ili tako nešto. Ali nije uspeo da se vrati. Dobio je neki napad i umro 1727. godine u pedeset drugoj godini života. Savršeno zdrav, samo se srušiti jednog popodneva na ulici. Nije bilo vremena, znaš, za ispovest na odru, ni za tajna uputstva koja se tiču slike. Čerka nasleđuje ono malo što je za njim ostalo i preostale slike. Ona se vraća u očev rodni grad, gde se udaje za smara."

„To je Sijena."

„Tačno tako. A muž, budući da o smarima vlada visoko mišljenje, ulazi u gradski savet i umire 1782. godine, bogat i veoma poštovan. Prethodno je zaveštao gradu dve slike, jedna je njegov portret, naravno, a druga iz zaostavštine velikog sijenskog slikara, njegovog tasta, uvaženog Karla Mantinija."

„Vrlo dobro. Ali otkud znaš da je to ta?"

„Zato što mora biti. Proces eliminacije. Na slici je ruina, što se uklapa s postojećim dokazima, a i to je jedino platno koje bi moglo da sakrije Rafaela."

Ovo je bila slaba tačka u inače ubedljivoj tvrdnji. Da je njegov mentor ovo čuo, bacio bi se na to. Ali nije čuo, a Flavija ništa ne reče, pa on požuri.

„Uradio sam posao za koji je potrebno oko mesec dana za jedan i po dan. Pravio sam tu dosta prečica, priznajem. Ali ako je niko drugi nema, a izgleda da je tako, ovo je jedina preostala mogućnost. Nadam se da si ponosna na mene."

Flavija ga potapša po leđima.

„Odlično. Sad nam samo ostaje da odemo tamo i vidimo da li si u pravu. Hajde. Idemo kući."

## Poglavlje trinaesto

Tačno u osam sati sledećeg jutra, Flavija i Argajl krenuše za Sijenu, Argajl na suvozačkom sedištu, Flavija za volanom svoje stare ali dobro održavane alfe spajder, poput amazonke. U jednom kratkom času ženske smernosti, predložila je Argajlu da on vozi. U drevnoj tradiciji engleskog kukavičluka, on je to odbio. Ništa ga, izjavio je dok su se gurali ka glavnoj severnoj saobraćajnoj arteriji, neće naterati da vozi po Rimu. Nikako posle prošlog puta.

Bila je to mudra odluka. Flavija je umela da vozi, bila je vešta i odlučna, Argajl bi vozio zatvorenih očiju. Napustili su prilično brzo manijački jutarnji saobraćaj i našli se u nešto humanijim uslovima, pa su uskoro napredovali ka severu.

Predstojalo im je dugo, petosatno putovanje do Sijene, čak i kad neko, kao Flavija, vozi prebrzo i za autoput. To je i lepo putovanje. Autoput, jedan od najboljih u zemlji i od najdužih u Evropi, počinje na obodu Kalabrije, na samom špicu jugozapada poluostrva. Krivuda među žednim brdima juga do Napulja, zatim kreće kroz siromašni pejzaž Kalabrije i Lacijuma, do Rima. Onda ide ka Firenci i skreće na istok, kroz čitav niz tunela i vrtoglavih uspona, preko Apenina do Bolonje. Tu se račva, jedan krak seže do Venecije, a drugi ide ka Milanu.

Čak i na ovom malom delu između Rima i Sijene, putnik je stalno nadomak nekih od najljepših mesta na svetu: Orvijeta, Montefaskonea, Pience i Montepulčana, umbrijskih brdskih gradova Asiza, Peruđe, Todija, Gubija. Terasasti brežuljci s vinogradima i doline pod pašnjacima s kozama i ovcama savršeno se prepliću s rekama, strminama i desetinama često zapostavljenih srednjovekovnih gradova-tvrđava, izdignutih na vrhovima brda koja ih štite, kao da tu još nadmoćno vlada porodica Medići.

Bilo je divno. Argajl je godinama putovao po Italiji, video po nekoliko puta skoro sve glavne lokalitete, ali mu nikad nije smetalo da ih vidi ponovo. U kratkom predahu zaboravio je svoje muke, uživao u pogledu i pokušavao da zanemari vožnju svoje saputnice.

Pet sati kasnije, gotovo u minut, skrenuli su s autoputa, platiše putarinu i uputili se drumom niz brdo kroz Rapolano, do Sijene, pošto su putovanje proveli u veselom zadovoljstvu i poletnom

očekivanju. Argajl je bio zadovoljan, a Flavija ispunjena optimizmom. Tad Argajl reče:

„Kako ćemo pristupiti ovoj maloj ekspediciji? Teško bismo mogli da se pojavimo u Palaču, skinemo sliku sa zida i nasrnemo na nju nožem. Kustosi to ne vole. To ih uzrujava.”

„Ne brini. Sinoć sam sve smislila. Idemo samo da proverimo da li je tamo, a sutra ćemo u zvaničnu posetu.”

Malo se odužilo dok nisu stigli do hotela. Sijena je grad u kome se ulice nisu menjale od trinaestog veka, a da bi se savladao tok savremenog saobraćaja, gradske vlasti su uspostavile mahnito komplikovan jednosmeran sistem, jedan od najsloženijih na svetu. Samo jedna greška odvuče vas u potpuno pogrešnom pravcu, bez i najmanje mogućnosti da tu nešto popravite. Prošli su sasvim nepropisno jer je ta oblast zatvorena za saobraćaj dvaput pored katedrale pre nego što je Flavija krenula unazad pogrešnim putem niz usku jednosmernu ulicu, i na kraju pronašla ulicu koju je tražila.

Odabrala je udoban, elegantan i skup hotel za privremeni stan. U njemu su im poslužili i izuzetan ručak, što je Argajl smatrao glavnim podsticajem u njenom izboru. Kad su popili po piće, Argajl se zavalio u stolici i zagledao kroz prozor u toskanska brda.

„Prelepo”, reče. „Italijanska policija zaista sve radi sa stilom.”

Flavija slegnu ramenima. Poslednje što mi je general rekao bilo je da treba da vodimo računa o sebi.”

„Mislim da baš i nije mislio na ovo.”

Ona raširi ruke široko, u italijanskom stilu.

„Ko bi to znao? Nađimo sliku i niko neće mariti. Osim toga, oduvek sam želela da odsednem ovde. A londonski troškovi su mi bili smešno mali. Ovim ću malo napraviti ravnotežu. Rezervisala sam nam i preko vikenda. Mogli bismo da sredimo stvar sa slikom, a onda da se odmorimo dva dana. Ne smeta ti?”

„Jesam li se požalio? Pre mesec dana sedeo sam u sendvičarnici u Londonu i jeo kiflu sa sirom i turšijom. Ovaj aranžman mi se čini malo boljim, ma koliko ozbiljne bile posledice ako ne uspemo.”

„Plašiš li se?”

„Neuspeha ili posledica? I da i ne. Mislim da ćeš dobiti dokaz ujutro, kako god bilo. Uzgred, nosiš li pištolj?”

Flavija se namršti zbog naizgled nelogičnog toka njegovih misli.

„Ne“, odgovori mu kad je rešila da se više ne trudi da prati njegove skokove s teme na temu. „Zaboravio si da nisam u policiji. Običan sam civil. Zašto pitaš?“

On odmahnu glavom i osmehnu se da je umiri.

„Onako. Samo me zanima. Ovu sliku prati baksuz.“

Vrativši razgovor na prijatniju temu, Flavija objavi kako su za ručkom proveli i previše vremena, ali što se nje tiče, bilo joj je potrebno. Zatim su proučili obližnju crkvu, polako i opušteno, pa su odšetati, isto tako lagano, do centra. Pentranje uzbrdo bilo je zamorno, a kako Argajl mesecima nije vežbao, uživanje u šetnji kvario mu je trud da se ne vidi kako je bez daha. Na Flaviju uspon kao da nije uticao.

Na Kampo su stigli u četiri, posle kratke pauze da Flavija obavi neke kupovine. Nije shvatio kako je mogla da misli na kupovinu u ovakvom času, ali to je sveo na kulturološke razlike. Neki ljudi na čudan način smiruju napetost i, bez obzira na njihov opušten polazak, primetio je da su se oboje pomalo unervozili.

Trg na koji su se uputili čudnog je oblika, nalik konturi pehara koji se spušta nizbrdo od zakrivljenog dela do ravne doline na kraju. Prav deo je skoro u celini zauzela palata, administrativno središte u vreme kad je Sijena bila glavni grad-država, čija je moć kratko konkurisala moći same Firence.

Međutim, dani njene veličine odavno su prošli. Nekoliko nesrećnih odluka u šesnaestom veku u vezi s biranjem neprijatelja, kratak rat, i Sijena se našla u položaju malog provincijskog grada koji stagnira. Od sedamnaestog veka, kad je neki mudri građanin došao na sjajnu ideju da izmisli *Palio*, godišnje trke konja oko Kampa preživeo je uglavnom na prihodu od turizma.

Ovogodišnji kontingent turista krenuo je nezadrživo. U svakom od brojnih kafea duž zakrivljene strane na vrhu Kampa iznete su stolice, stolovi i suncobrani, a konobari su zujali tamoamo, donosili *Case pastisa*, šolje kafe, boce mineralne vode i neizbežne koka-kole. Grupice turista su stajale okolo zadivljene prizorom, ili su hrlile ka palati.

Flavija i Argajl nisu imali mnogo vremena da se dive pogledu. Flavija ga odmah povede ka ulazu u Palačo, plati ulaznice dve hiljade petsto lira i izgubi nekoliko minuta žaleći se prodavcu

ulaznica na bezočnu skupoću. Kad se ova uvertira okončala, predoše dvorište i počеше da se vladaju kao turisti. Dobro su sračunali vreme. U većini italijanskih muzeja ne primaju nove posetioce na dvadeset pet minuta do zatvaranja, oni su kupili karte pet minuta ranije.

Razišli su se u donjem foajeu, gde su istaknute freske velikog Sodome, Flavija da proveri vrata i prozore, Argajl da locira Mantinija. Kad je stigao u gornju salu doživeo je neprijatno iznenađenje. Prema fotografiji u njegovom vodiču iz 1975, slika bi trebalo da se nalazi u mračnom uglu pozadi, iznad staklene vitrine s renesansnom srebrninom i odmah levo od velike slike Vitorija Emanuela, ujedinitelja Italije, u herojskoj pozi na konju, iz devetnaestog veka.

Ali nije je bilo. Umesto nje tu je bila slika članova gradskog saveta s početka dvadesetog veka, naslikana uprošćenim stilom portretisanja koji pokazuje kako je Italija davno prošla svoje velike dane u slikarstvu. Argajlu preskoči srce. Posle ogromnog samopouzdanja da će mu se plan odvijati glatko, sad će morati mnogo da objašnjava. Flavija će ovo teško progutati. Skoro joj je video razočaran izraz lica a njeno mišljenje o njemu srušeno u prah kad joj bude saopštio.

Prišao je čuvaru sale, izvadio vodič i upro prstom u fotografiju.

„Vidite li ovu sliku? Gde je? Došao sam čak iz Engleske da je vidim, a nje nema.”

Čuvar ga pogleda sažaljivo.

„Došli ste iz Engleske da biste videli ovo? Čujte:poslušajte moj savet. Idite dole da pogledate Mappamondo.\*<sup>[11]</sup> Daleko je bolje.Jedna od nazanimljivijih stvari u Sijeni.”

„Znam ja to”, zlovoljno mu odvrati Argajl, budući da je ovaj posumnjao u njegov estetski integritet. „Ali hoću da vidim ovu siku. Kuda je nestala?”

Čuvar slegnu ramenima.

„Otkuda ja znam? Ovde sam tek nekoliko nedelja. Znam samo ono što je ovde. Idite u susednu salu i pitajte Enrika.”

On učini kako mu je rečeno i pronađe Enrika, čoveka od bar šezdeset godina, koji je beživotno sedeo na drvenoj stolici uz vrata i bez ikakvog interesovanja posmatrao turiste kako dolaze i odlaze.



Nije ličio na nekog ko preterano uživa u svom poslu. Argajl mu objasni kako ga je poslao Đulio i upita zna li gde se slika nalazi.

Enriko pogleda u fotografiju.

„O. Ta. Da, pre mnogo godina su je sklonili. Kustos je mislio da zauzima previše prostora. Skinuli su je kad su malali. Nije hteo u njoj ništa što potiče pre 1850.“

Argajl se razljuti

„Skinuli su nju i stavili onu grozotu od Vitoria Emanuela? Sramota.“

„To je drugo. Taj je posle 1850. Osim toga, toliko je velika da neće više ići nikud.“ Čuvar ponovo slegnu ramenima. Sitni hirovi kustosa nisu bili dovoljni da ga ožive.

„Pa gde je slika sada?“

Čuvar ponovo pogleda u fotografiju i namršti se.

„U sobi u kuli“, reče. „Nije mi jasno što se svi, odjednom, zanimaju za nju. Godinama niko za nju ni najmanje nije mario. Čujte, što ne siđete i ne pogledate Mappamondo. To je jedna od naj...“

„Svi? Kako to mislite? Još neko se raspitivao za nju? Kada?“  
prekide reklamu Argajl uspaničeno.

„Pre oko jednog sata. Čovek je došao i pitao me isto što i vi. I njega sam poslao gore u kulu.“

„Ko je to bio?“

„Mislite li da se ja poznajem sa svakim posetiocem koji dođe ovamo? Otkud mogu da znam?“

Čuvar se okrenu da drekne na neke Nemce na drugom kraju sale i pođe tamo. Oni nisu radili ništa neprilično, ali italijanski čuvari muzeja kao da baš ne vole Nemce. Povrh svega, to mu je omogućilo da prekine razgovor koji mu je bio zamoran.

Gospode, što mi to odmah nije rekao, pomisli Argajl dok je očajnički trčao uz zavojito kameno stepenište uz kulu. Ta prostorija je bila daleko jer je poslednja u velikoj kuli zvonari koja dominira i Kampom i čitavom Sijenom. Ostao je bez daha kad je stigao u sobicu, pretrpanu izbledelim gravirama i bezobličnom masom slika. U središtu te gužve stajao je drveni sto s inkrustacijom. Ovde su očigledno sklanjane slike za koje se u muzeju smatralo da niko ne želi da ih vidi. Većina posetilaca je verovatno samo prolazila tuda na putu ka platformi na vrhu, trista metara uzvišenoj nad trgom.

Njegova nervoza utihnu. Slika je bila tu. Još ga nisu protekli. U jednom kutku,okružena starim mapama Sijene u staklenim ramovima,stajalo je nesumnjivo originalno delo Karla Mantinija. Bio je to pejzaž, pomalo nezgrapnan.Na njemu sve tipično: u sredini pozadine potok i nekoliko mrlja boje koje predstavljaju pastire kako paze na ovce i koze. Lično je smatrao da ovo nikad ne bi nazvao pejzažem s ruinama.

Ipak, na brežuljku s desne strane bio je mali zamak,koji mu malo povrati uzdmano pouzdanje. Nebo je naslikano vedro i, da slika nije tako zaprljana, bilo bi svetloplavo. Sva Mantinijeva neba su svetloplava. Nije umeo da ih naslika drugačije.

Argajl se zagleda u sliku s oduševljenjem. Evo je. Kakvo prelepo delo. Kakav dragulj. Kakav majstorski rad. Žmirnuo je na sliku.Deluje nešto manja nego što bi trebalo da bude: verovatno zbog rama. Šteta što će morati malko da je ošteti, ali bio je ubeđen da mu Mantini ne bi zamorio kad bi znao koliko će to značiti za karijeru njegovog jedinog biografa. A i postaće slavan, ako sve bude išlo kako treba.

Još je zurio u sliku kad se začu zaglušujuće zvono.

„Gospode, samo da nije požar!“Bila je to njegova prva reakcija.

Zatim mu je sinulo kako to mora da je upozorenje posetiocima da je vreme zatvaranja. Strčao je niz stepenište, što je bilo mnogo lakše od penjanja, pa potražio Flaviju. Stajala je u glavnom foajeu.

„Gde si dosad? Stojim ovde satima.“

„Gluposti. Stigli smo pre samo dvadest minuta. Tražio sam sliku. Premestili su je gore. Slušaj, on je ovde. Pratio nas je. Čuvar mi je kazao kako se neko već raspitivao za sliku. Šta ćemo sad?“

Veoma ju je uznemirio njegov užurban govor.

„Ko je ovde?“

„Berns.“

„Slika nije dirana?“

On odmahnu glavom.

„Dobro je.“ Ona poče da hoda u krug i zamišljeno češe bradu.„Nemamo izbora“, odlučno reče nakon nekoliko minuta.„ Sad moramo da žurimo. Opasno bi bilo da izađemo i čekamo do jutra. Dođi.“ Krenula je.

„Kuda ćemo?“ doviknu joj on.

„Samo do toaleta. Ne brini.“

Argajlova noga je odavno utrнула tako da ništa nije osećao. S mukom se pomerio da bi pronašao udobniji položaj.

„Je l'ovo najbolje što si uspela da smisliš?“ upita nervozno.

Flavija mu je sedela na kolenu.

„Ćuti. Mislim da je ovo savršeno. Već su pregledali toalet. Neće se vraćati. Sad samo treba da sedimo mirno još neka tri sata.“

„Tri sata? Ovde smo već danima. Lako je tebi. Sediš na mom toplom i udobnom kolenu. Ja sam prikovan za glupu klozetsku šolju. I da si mi rekla, jeo bih više za ručak. Umirem od gladi.“

„Prestani da kukaš. Bio si tajanstven, pa zašto da ne budem i ja? Osim toga, rekla sam ti da se najedeš. Evo ti, kupila sam u onoj radnji.“

Pružila je ruku i, iz tašne spuštene uz klozet, izvadila čokoladicu.

„Kako si tako ubeđena da se neće oglasiti alarm? Ako nas uhapse, postaćemo veoma nepopularni. Zar nije bilo jednostavnije da im sevneš identifikacionom karticom i zatražiš da pregledaš sliku?“

„I dozvolim da u nekoliko sati svi saznaju? Znaš isto kao i ja, da ljudi iz sveta umetnosti ne umeju da ćute. Pored toga, ako odemo, možda je sutra ne nađemo ovde. U svakom slučaju, neće nas uhvatiti. Čuvari će proći samo još jednom, proverila sam smenu na ulazu. A alarmi su samo na ulazu i izlazu. Očigledno misle da bi neki lopov pokušao da pobjegne. Mi nećemo. Samo ćemo pregledati sliku, sačekati do jutra, izaći s prvim posetiocima, telefonirati Botandu i kraj priče. Ništa neće nedostajati, pa niko neće ni znati da smo bili ovde.“

„Treba ovde da provedemo čitavu noć?“, zašišta on užasnuto. „U ženskom toaletu? Da smo bar u muškom.“

„Fuj. Grozne li ideje. Muškarci su prljave životinje.“

Argajl je narušeno jeo čokoladicu.

„Zar ne bismo mogli da zaboravimo na Mantinija?“ željno je upita, pokušavajući da se vrati na svoj plan. „U krajnjoj liniji, kako je Berns ovde i to je dovoljno. Mislim da bi trebalo da se iskrademo do hotela, pozovemo Botanda, navedemo ga da uhapsi Bernsa i vratimo se ujutro.“

Dovrši čokoladu pa se priseti da nju nije ni ponudio.

„Otkud ti to da je taj čovek Berns? Čuvar ti ga nije opisao?“

„Ovaj“, nesigurno poče Argajl. „Mora da je on, zar nije tako? Mislim, razumno je...“

„Nije nimalo. Znamo samo da je neko pitao za tu sliku. Berns je poslednji koji bi mogao da bude. Nikako nije mogao da sazna da smo mi ovde.“

Argajl se nelagodno uzvrpoljio na šolji dok je govorio. Ona ga strogo pogleda prožeta nekim neprijatnim predosećajem.

„Džonatane? Šta si, nesrećniče, to uradio?“

„Samo sam pomislio, da, ovaj... rekao sam mu, to je sve.“

Flavija ne odgovori, samo nasloni čelo na hladne bele pločice kabine.

„Zbog čega si to uradio?“ upita ga slabašno kad se malo pribrala.

„Učinilo mi se da je to dobra zamisao“, nesigurno joj odgovori.

„Znaš, čak i da pronađemo sliku, nećemo znati ko je odgovoran za sve. Zato sam pomislio da će Berns, ako mu kažem, morati nešto da učini. Dojuriće u Sijenu, a policija će ga uhapsiti na ulazu u grad.“

„Ali nisi smatrao da bi trebalo i meni to da kažeš? Možda si to jednostavno smetnuo s uma? Još jedan detaljčić, bez imalo značaja, na koji si tek tako zaboravio? Ti, glupanderu!“

„Naravno da nisam zaboravio“, negodovao je on, a glas mu preraste u kreštanje kad je shvatio da njegov maestralni potez nije naišao na odgovarajuće razumevanje.

„Ne skviči!“

„A zašto da ne? Već mi je dosta ovoga“, nastavi on sad se već pušeći „sve što sam dosad uradio ti si računala kao dokaz moje krivice. Gruba si, stalno prigovaraš, i previše se praviš pametna. Očigledno nisam mogao da ti kažem šta planiram. Ti bi dala da me uhapse. A to što smo sad u nevolji isto je toliko tvoja krivica koliko i moja. Da se nisi sve vreme pravila najpametnija, da si mi malo više verovala, i ja bih bio predusretljiviji. A pored toga...“

„Oh, ne. Samo to nemoj da kažeš. Mrzim kad to kažeš. A pored čega?“

Argajl se promeškolji, onoliko koliko je moguće kad je neko u sendviču između klozetske šolje i poluzvaničnog pripadnika italijanske policije. Nije trebalo to da kaže. Veoma impresivno je izneo svoj izliv povređenosti, a sad je pokvario utisak.

„Pored toga“, nevoljno nastavi, „nisam potpuno ubeđen da je to prava slika. Mislim da jeste“, požuri pre nego što je ona mogla išta da kaže, „ali sam rekao da ću morati nešto da uradim na brzinu.“

„Sačuvaj nas bože“, tiho reče Flavija za sebe. „Evo nas ovde, najverovatnije uzalud. Botando čvrsto spava u Rimu i ne zna ništa o tome. Izgleda da si ovamo namamio ubicu, a nisi se potrudio da obezbediš zaštitu ni nama ni slici. Lepo si to uradio. Kakav uspeh!“

„Ja ću te štititi“, galantno reče Argajl, pokušavajući da se nekako iskupi.

„Opa! Baš ti hvala, gospodine. Sad se osećam mnogo bolje.“ Nastavila bi ona još na isti način, ali je shvatila da nije vredno truda.

Argajl je zapao u mrgodno, natmureno ćutanje i uporno jeo sadržaj Flavijine tašne. Ona se snabdela hranom u količini dovoljnoj da prežive opsadu. On je žudeo za cigaretom.

Flavija ni sama više nije bila razgovorljiva. Očigledno je malo toga sad moglo da popravi njihov odnos, koji je nekad obećavao, sve dok se ne pobrinu za tu sliku. Onda će, možda, sve zaboraviti i oprostiti. On je i dalje smatrao da je to bio dobar plan i uvredio se što je ona reagovala tako loše. Možda mu je zavidela što se sama nije toga setila?

Kad je konačno pomislila da je sve bezbedno i da je došlo vreme da krenu, njemu je trebalo desetak minuta da povрати život u svoje noge. Kad je prvi put probao da ustane, noga mu je otkazala, i on je pao oborivši pritom kantu sa toaletnom četkom za šolju. Ona se otkotrljala čangrljajući po podu, a buka je odzvanjala prostorijom. Posmatrali su je kako se polako zaustavlja u uglu.

„Budi tiši, zaboga“, uzviknu uplašeno Flavija.

„Ti praviš buku koliko i ja. Ja se bar ne derem“, prosikta on.

„Ne želim da nas sad uhvate. Bilo bi veoma neprijatno.“

Osmehnuo se u jadnom pokušaju da je teši.

„Izvini. Nisam navikao na ovakve avanture. Njih nema u uvodnom predavanju za postdiplomce na istoriji umetnosti.“

Ona ga ošinu pogledom, i dalje se ne predajući.

„Samo budi tih. Hajdemo sad.“

Proturila je glavu u hodnik pa nestala kroz vrata, mahnuvši mu da krene za njom. Ponovo su otišli do glavnog foajea, na vrhovima

prstiju, tiho i oprezno, sve do vrata koja vode ka stepeništu u kuli. Otvorili su ih. Nije se oglasio alarm. Bar su jednu brigu odbacili.

Kad su se popeli ona upali malu baterijsku lampu koju je takođe kupila tog dana.

„Samo probaj da kažeš kako nisam mislila na sve“, promrmlja dok su hodali.

Ona je gazila lako i bez šuma. Argajl, u svojim teškim cipelama s metalnim blokejima, zveckao je za njom, uprkos naporu da bude tih. Da mu je samo pomenula da hoće da se bave amaterskom provalom, adekvatno bi se obuo.

Prostorija je izgledala onako kako ju je ostavio šest sati ranije. Flavija je pošla napred i tiho zatvorila teške drvene šalone i stavila metalne rajbere da bi bili sigurniji. Zatim je zatvorila vrata i upalila svetlo.

„Eto. Ne razumem zbog čega ne bismo videli dok radimo. Niko ovamo neće doći još najmanje jedan sat. Koliko ti treba?“

„Uopšte ne mnogo“, odvrati on kad su pažljivo spustili sliku s kuke koja ju je pridržavala na zidu i pošto je oduvao tanak sloj prašine s nje. „Moram pažljivo da radim, ali mislim da neće trajati duže od pet minuta.“

Iz biblioteke je uzeo knjigu o restauraciji i čišćenju slika i u avionu pročitao uputstva o tome. U principu je bilo jednostavno. Bilo je potrebno samo neko sredstvo za razređivanje i krpa. Zatim treba da se trlja dok se ne skine odgovarajuća količina prijavštine ili boje.

Iz džepa je izvukao alatke koje je kupio u prodavnici slikarske opreme u Londonu. Veoma mali ali vrlo oštar nož, veliku gužvu vate i mali sprej.

„Kombinacija kiseline i alkohola. Čovek u radnji mi je kazao da je ovo najbolje što može da se kupi.“ Iscerio joj se. „Vidiš, i ja mislim na sve.“

Odgovora nije bilo.

Kao što je to često slučaj, ispostavilo se da je u praksi ovo mnogo komplikovanije nego što je nagovešteno u uputstvu. Argajl je pazio da ne ošteti previše sliku, ipak on nije bio restaurator i samo mu je donekle bilo jasno šta treba da radi. Zato se usredsredio na veoma malo parče platna u donjem levom uglu. To je značilo da sme da naprska samo malu količinu spreja, da ne bi zahvatio veći deo.

Tako je prskao i trljao, prskao i trljao, skidajući po malo prljavštine, laka i boje. Bio je to težak posao koji iziskuje veliku koncentraciju. Svakim potezom vate preko platna očekivao je da ugleda rečite znake koji bi ukazivali na remek-delo ispod.

„Kako napreduješ? Radiš već dvadeset minuta“, progovori Flavija tiho ali napeto, nagnuvši se preko stola metar od njega da mu ne bi zaklonila svetlo. Protrljala je ruke. „Ovde je ledeno.“

On je trljao sliku još pet minuta, a gomilica upotrebljene vate sve je više rasla. A onda, kad je pažljivo prešao novom gužvom vate preko slike, zastao je i napeto se zagledao, jedva verujući očima.

„Šta je bilo? Jesi li došao do nje?“ Ona je govorila uzbuđeno naginjući se da bolje vidi.

„Pigment“, počeo on. „Zeleni pigment ispod... Flavija, upali svetlo. Šta to radiš?“

Flavija nije čula ostatak rečenice. Soba je potonula u mrak. Da se nisu oboje tako pomno usredsredili na sliku, primetili bi kako se vrata otvaraju. Ali nisu to videli, i Flavija je taman shvatila da nešto nije u redu, kad je neko udario u slepoočnicu debelim parčetom drveta. Pala je na pod, bez glasa, a iz velike posekotine na glavi pokuljala joj je krv.

Argajl je podigao pogled na šum, video kako se ona ruši i razabrao senku koja se sad primicala njemu.

„O, bože...“, počeo on, ali nije imao vremena da dovrši uzvik.

Nikad ga ranije niko nije šutnuo u stomak, a svakako ne tako snažno, i nikad nije ni pomislio da nešto može tako jako da ga boli. Izgubivši vazduh, presamićen od bola, uhvatio se za stomak kao da to može da mu ublaži muku. Napadač ga je odgurnuo od slike i on teško pade na pod. Kasnije je hteo da misli kako je tiho ječao. Uistinu, njegovo stenjanje bilo je daleko jače. To tad nije primećivao, iako mu je bol u stomaku držao pažnju, pružio je ruku i dotakao Flaviju, prestrašen onim što bi mogao da napipa.

„Da se nisi usudila da umreš. Ostani živa ili ću te ubiti“, prošaputao joj je u uho.

Pokušao je da joj napipa prst, ali nije uspeo. Međutim, nikad mu nije pošlo za rukom ni svoj da oseti. Dotakao joj je glavu pa joj lako pogladio kosu i tad osetio kako diše na usta i nos. Još je živa. Ali ako se on ne pribere, neće još dugo biti. A ni on sam.

„Izgleda da ipak ni ti ni ja nismo mislili na sve“, tužno reče.

Koliko god da se trudio nije mogao da se pokrene. Bol je bio prejak. Samo je posmatrao kako tamna kontura čoveka koji mu je zadao ovu muku vadi mali ali očigledno veoma oštar nož, pa hitro i bez teškoća iseca sliku iz rama. Bar mu se činilo da ovaj to radi jer je video samo povremeno sjaktanje sečiva. Nije mu se dopao izgled tog noža, sprave koja može da ima različite namene. Šištao je na podu dok je taj čovek rolao platno, spremao ga u kartonsku futrolu i zatvarao je. Veoma metodično i bez imalo žurbe.

Kad je to obavio, ponovo je podigao nož.

„Gospode bože“, pomisli Argajl. „Kucnuo je čas.“

Skočio je s poda i bacio se čoveku u grudi, pa ga pukom srećom izbacio iz ravnoteže. Time je istrošio svu preostalu snagu i moć volje. I više od toga. Ljudi s nožem mogu da izvuku ono najbolje iz vas.

Ali odmah mu je bilo jasno da njegovo najbolje nije bilo dovoljno dobro. Protivnik mu se izmigoljio, a Argajl nije imao više snage da učini ono što je trebalo, a trebalo je da mu skače po glavi onim cipelama s metalnim blokejima. Umesto toga, samo je stajao, i dalje polusavijen od bola dok se njegov protivnik otkotrljao, uhvatio nož i krenuo ponovo ka njemu.

Preostalo mu je samo još jedno, i on to učini. U mraku je jedva zapazio da se ovo pakleno biće nalazi između njega i stepenica koje vode dole. Zato je Argajl pojurio na druga vrata i počeo da se penje. Ovo je bilo najbolje što je smislio ne bi li ispunio obećanje dato Flaviji da će je zaštititi, iako je ona glatko odbila tu njegovu ponudu. Uz malo sreće, napadač će poći za njim, a Flaviji će se pružiti prilika da povрати svest i digne uzbunu.

Bar se nadam da će krenuti za mnom, mislio je dok je šištao i dahtao uz stepenice.

Ali šta ako prvo učini još nešto nažao Flaviji? Možda je trebalo da ostanem dole.

Bila je to plemenita misao, a činjenica da je bila potpuno nepraktična nije učinila da se oseća manje grozno. Onaj bi ga ubio, a i Flaviju za njim. Što može i da se desi, premišljao je Argajl.

Naslepo je jurio uz stepenište u mrklom mraku, saplitao se, promašivao stepenike, ali je trčao što je brže mogao. Bilo mu je sve teže i teže. Prethodnog popodneva bilo mu je dovoljno da se penje



uzbrdo i ostane bez daha, kako se sad osećao, onaj čovek za njim nije morao ni da se trudi da ga ubode nožem. Eto šta se desi kad neko sedi po bibliotekama umesto da džogira i diže tegove. Ako ikako preživi, Argajl se zakle da će kupiti simulator za veslanje. Kad sledeći put neki visoki, tamni falsifikator pokuša da ga usred noći nabode u sijenskoj kuli, biće spreman. Leteće uz stepenice poput vetra.

Misli su mu se brkale zbog straha pomešanog s bolom i grčevima. U jednom trenutku je prestao da se penje. Zbog toga se još više uplašio, ali jednostavno više nije mogao. Osluškiavao je mimo svog zviždukavog, šištavog disanja, meki koraci bili su jedva čujni. Svakako je bio u prednosti, a njegov progonitelj kao da nije žurio. A i zašto bi? pomisli Argajl očajno baš i nemam kud da pobegnem. Možda ni on nema kondicije kao ni ja?

Trenutno se obradova pomisli na progonitelja koji se na pola stepeništa skljojaka od srčanog udara, ali odmah prestade da se raduje jer shvati kako to nije verovatno. Ko god ovo bio, ovaj čovek s jakim udarcem nogom nije bio ser Edvard Berns postariji gospodin koji, ni pod kakvim okolnostima, ne bi išao i šutirao ljude u stomak. Još je mogao Bernsa da zamisli kako nekog ubada nožem, ali ovo prikradanje s drvenim palicama, čizmama i noževima nekako nije bilo u njegovom stilu.

Argajl nastavi da se penje uz stepenice. Išao je polako ali je napredovao. To što ste suočeni s naizgled neizbežnom smrću ne znači da nećete učiniti sve da je odložite, koliko god je moguće. Istrajno se peo ka vrhu. Da su okolnosti drugačije, uživao bi u pogledu s platforme veoma dugo: ovako je, presavijen preko zida i gušeći se dok je uvlačio vazduh u premorena i uznemirena pluća, primetio kako čitava Sijena leži pod njim poput prizora iz bajke. Mesečev srp je obasjavao Kampo i srednjovekovne zgrade zgomilane oko njega, i osvetio crno-bele mermerne pruge tornja katedrale. Treperava svetla desetina prozora odavala su, gde su stanovnici još bili budni, gledali televiziju, pili vino, pričali s prijateljima...Osećao se blag, topao i osvežavajuć povetarac. Sve divno, bezbedno i normalno.

Ali Argajl nije bio raspoložen da razmatra ni prizor ni svoju nesrećnu situaciju. „Mogao bih da vičem, da vriskom oteram ubicu s

krova", pomisli. Ali nije vikao. Niko ne bi na vreme shvatio odakle zvuk dolazi. A zbog stanja u kome se trenutno nalazio, sumnjao je da bi uspeo od sebe da pusti nešto više od slabog cijuka.

Obazreo se na šrkipu vrata. Na njima je stajao onaj čovek, tiho i mirno, očigledno procenjujući kako da najbolje iskoristi situaciju. Kad je Argajl video kako se Flavija ruši u lokvi krvi, prvo je osetio bes, zatim je iz očaja pojurio uz stepenište. Sad je svih tih podsticaja nestalo, i osećao je samo strah.

„Ubodi me nožem, gurni me odozgo, ili uradi i jedno i drugo,” mislio je, razmatrajući izbor. „Bolje da me gurneš,” konačno smisli. To je neizvesnije.”

Neka ruka ga uhvati oko vrata i gumu napred, tako da je glavom dodirnuo grudobran. Na mesečini je video blesak noža. Gušio se. Uhvatio je čoveka za zglob kojim je držao nož, mada bez ikakvog efekta. Odbrana koju je smislio bila je beskorisna. Međutim, neplanirana reakcija imala je daleko veće dejstvo: refleksno je cimnuo koleno među noge onom čoveku, tako brzo i snažno da je i njega zbolelo. Na svoje jedva svesno zaprepašćenje, stisak oko vrata popusti jer se napadač uhvatio za povređeno mesto, ispustivši dubok, za Argajla veoma zadovoljavajuć, uzvik bola.

Ali predah je bio kratak. Napadač je i dalje držao nož i bio preblizu. Argajl stegnu pesnicu i udari ga. Dotad nikad nikog nije udario, budući da je proveo mirno i veoma povučeno detinjstvo u svetu koji nije odobravao izlive agresivnosti među mladima. Trebalo je više da se tuče dok je bio mali. Čudno je kako su mu se pesnice učinile sitne i kako su ga zglobovi zboleli kad je udario tog čoveka negde u bradu. Načinio je još nekoliko nepovezanih lakših udaraca pa zastao. Više nije mogao, a i činilo mu se da nema svrhe. Ni napadač nije delovao baš srećno posle susreta s njegovim kolenom. Obojica su stajali teško dišući i gledajući jedan drugog, na manje od trideset centimetara udaljenosti. Pri slaboj svetlosti, Argajl ugleda prvi put jasno njegovo lice i ostade nakratko paralizovan.

Tada ruka s nožem zamahnu još jednom, a Argajl se maši džepa za poslednjim oružjem koga se setio. Šteta što to nije smislio ranije. Uperio je sprej i pritisnuo dugme.

Razleže se bolan vrisak, a nož zveknu o kamenu pod. Argajl je bio zapanjen. Nije bio ni promislio šta treba da učini, samo se uhvatio za

slabu mogućnost onog časa kad mu je pala na pamet. Uzmakao je i stajao tupo posmatrajući užas koji je proizveo.

Argajlov napadač jednom rukom pokuša da trljanjem izbacikiselinu iz očiju a drugu zavuče u džep debele plave jakne.

„Oh, gospode, ne i pištolj,” pomisli Argajl. Ovaj čovek je arsenal koji hoda. Nije mogao ni da pomisli na novu rundu borbe i pokušaje da ga razoruža. Za to više nije imao snage. Uz preciznost koju samo očaj može da obezbedi, Argajl potrča napred još jednom i gurnu ga poslednjim atomima snage i trunkama volje.

Bez krika, povika, ili bilo kakvog zvuka, Antonio Feraro, zamenik upravnika italijanskog Nacionalnog muzeja, nestade preko parapeta i slete na zemlju, trista metara ispod platforme.

## Poglavlje četrnaesto

Argajl je sedeo tamo dvadeset minuta, možda i više. Bio je toliko iscrpljen i osećao je takve bolove da nije mogao ni da se pomeri. Adrenalin mu je ispario iz organizma, ostavivši olupinu jedva sposobnu da funkcioniše. Sad je sve bilo veoma tiho. Leđa oslonjenih na zid grudobrana, gledao je gore, preko visokog zvonika koji se izdizao s vrha kule i zurio u zvezde. Ovo nije bilo sasvim prikladno, ali bio je isuviše izmožden da bi učinio bilo šta drugo. Flavija je u najmanju ruku teško povređena, a možda i leži dole prerezanog vrata. On je, izgleda, upravo ubio nekog za koga bi moglo da se ispostavi, kakve je on sreće, da je potpuno nevin. I sve zbog one glupe, beskorisne slike. Od te pomisli ga preplavi mučnina. Bolje bi bilo da nikad nije ni čuo za prokletog Mantinija.

Sjajno. Baš divno veče. Kako to da nije u stanju jednom da uradi nešto kako treba, gorko se pitao. Tako završi onaj ko pokuša da se pravi mnogo pametan. Ovoga puta će morati mnogo toga da objašnjava. Uskoro će ovde vrveti od policije.

A policije je očigledno već bilo na sve strane. Začuo je sirene dok su kola pristizala na Kampo, čuo je kako izvikuju naredbe, čuo korake uz stepenice. „Pa”, pomisli on bezvoljno, „predstava počinje.”

Ono što se dalje dešavalo nije ga se zaista mnogo ticalo, još je trpeo bolove, a to mu se činilo najvažnijim. Čak nije ni prestao da gleda u nebo kad su dva čoveka izašla na vrata i pošla k njemu.

Lice mu obasja baterijska lampa i zaslepi ga. Zatvori oči i začu generala Botanda kako kaže:

„To je Argajl. Živ je.

Ostatak noći prošao je u magnovenju. Čim je Argajl shvatio da ga neće istog časa otpremiti u mesni zatvor, dobio je živčani napad, i odbio da pusti da mu priđe lekar sve dok mu ne kažu šta je sa Flavijom. Rekli su mu da je ona dobro, ali nije hteo da im poveruje.

Na kraju su dvojica policajaca morala da ga odnesu kako bi se sam uverio. Uz velike napore i mnogo psovki, uspeali su da ga spuste niz stepenište a da ga ne ispuste. Što se Argajla tiče, i te kako je vredelo. Flavija je sedela naslonjena uza zid, uvijena u ćebe i glave pokrivene velikim zavojem. Iznad njene leve slepoočnice videla se mala crvena mrlja. Bila je pri svesti, žalila se na glavobolju i tražila

hranu. Očigledno povreda nije bila opasna. Argajl se veoma obradovao, laknulo mu je, ali je bio iscrpljen pa je samo mogao da je pljeska po šaci i zuri u nju. Botando je stajao nad njima, prekrštenih ruku, pogleda ispunjenog nezadovoljstvom.

„Generale, šta je sa slikom, je li spašena?“, upita Flavija omamljeno. Primila je injekciju za smirenje koja je već delovala.

On klimnu glavom.

„Jeste“, reče joj. „Isečena iz rama i oštećena, ali sve u svemu u jednom komadu. Uz malo popravke, biće sve u redu.“

Bila je zadovoljna kad je to čula, pa zaspala. Sad je bio trenutak da Argajl nešto kaže, samo što se on oko toga nije potresao. Sve može da sačeka do jutra.

„Mladiću, ona čvrsto spava. Ako joj pustite ruku i prestanete da blenete u nju kao zaljubljeno tele, mogli bismo da vam previjemo ruku.“

Argajl nije ni primetio, ali mora da se ogrebao na oštar kamen dok je trčao uz stepenice. Sad, kad je obratio pažnju, grozno ga zabole. On isturi ruku a lekar je očisti i previ.

„Šta se uopšte desilo gore? Kako je pao?“, upita ga Botando.

„Ja sam ga gurnuo. Ali zaista nisam kriv.“

„Da, da, to znamo“, nestrpljivo reče Botadno. „Ali zašto ste ga gurnuli?“

„Napao je Flaviju pa pošao za mnom. Potegao je pištolj. To je jedino čega sam uspeo da se setim.“

„Tako znči. A on je samo onako stajao i dozvolio vam da ga gurnete?“

Argajlu se nije dopao prizvuk ovog pitanja. Učinilo mu se da mu nimalo ne ide na ruku.

„Ne verujem da je video kako mu prilazim.“ Argajl izvuče sprej iz džepa. „Dok smo se tukli prsnuo sam mu ovo u lice. To je rastvor za čišćenje slika.“

„Ah. To valjda sve objašnjava. Verovatno je mahnito pokušavao da obriše oči. Shvatam vašu predostrožnost, ali nije posegnuo za pištoljem.“ Botando ga je posmatrao kiselo se osmehujući. „Nije ga ni imao. Bojim se da ste ga gurnuli s kule visoke trista metara zato što je vadio maramicu.“

Argajla je ova vest veoma potresla, ali nije stigao da se prepusti osećanjima. I sam je dobio injekciju za smirenje, pa je polako tonuo u san razmišljajući o tome kako je Flavija divna. Što je velikodušno, prošlo mu je kroz glavu, s obzirom na to kako se ponašala prema njemu. Uostalom, kao i svi ostali. Kakav okrutan i nepravedan svet, a on je samo hteo da bude od koristi...

Oboje su spavali čvrsto i duboko, iako su veći deo vremena proveli na zadnjim sedištima dva policijska automobila koja su jurila autoputem ka Rimu. Nisu se budili čak ni kad su ih podigli iz kola i, kao džakove krompira, preneli uz stepenište do Flavijinog stana.

Botando je nadzirao ovu operaciju brižno pazeći na njih. Kako je Flavija imala samo jedan krevet, on se nakratko zamisli gde da spuste Argajla. Budući da ništa drugo nije moglo da se uradi, savladavši skrupule, naredi, da Engleza elegantno smeste pored nje, pun nade da će joj biti jasno kako je to bila mera preduzeta u nuždi, i da sutradan neće previše negodovati. Pošto su to obavili, dade uputstva policajcu koji se smestio u Flavijinu fotelju da sačeka njihovo buđenje i da ih što je brže moguće dovede u kancelariju.

Prva se probudila Flavija, i to veoma sporo jer je bila pod dejstvom sedativa pa je jedva shvatila da je budna. Uz nju se zguturio Argajl, šake spuštene na njenu ruku. Ona mu odsutno pogladi kosu pitajući se gde je stavila aspirine.

Onda se setila svega i počela da se ljuti što je on tu, zauzdala izliv nežnosti i grubo mu gurnula ruku.

„Šta ćeš ti ovde?, izgrdi ga.

„Gospode. Pazi malo. Ruka mi je osetljiva." On se odmah razbudi, zažmiri ponovo pa opet otvori oči i gvirnu oko sebe. „Ovo je, izgleda, tvoj krevet?\*

„Jeste. Idem da skuvam kafu. a onda ćemo razmisliti otkud ti u njemu."

Flavija ispuza iz kreveta i uđe u kuhinju. Istog časa se vrati nazad i dograbi penjoar.

„Tamo je neki policajac", primeti.

Kad je drugi put ušla u kuhinju pozdravila ga je klimanjem glave, pa mu odmahнула rukom da prestane da joj objašnjava zašto je tu.

„Ne još. Ništa ne shvatam ."

Svom težinom se oslonila na kuhinjski pult dok je čekala da aparat za espresso odradi svoje. Ono čega se sećala od prethodne noći bilo je zamagljeno, ali ipak dovoljno da shvati kako su delimično imali uspeha. Argajl je dobro obavio svoj posao i pronašao sliku, što mu je išlo u prilog posle onog relativno čudnog ponašanja u Londonu. Zatim je sve pokvario kad je gurnuo nekog s grudobrana. Pretpostavila je da bi trebalo da mu bude zahvalna, ali je svejedno smatrala da nije trebalo to da uradi.

Kad se Argajl pomolio iz sobe, bilo je jasno da ni on nije bolje raspoložen. Ruka ga je bolela, stomak ga je tištao, pluća su ga probadala, noge su mu bile teške. I on se premišljao oko onoga šta je radio. Toliki rizik, užasna opasnost, čemu sve? Ona je mogla sad da leži u plastičnoj vreći s kartončićem prikačenim za prst na nozi. A mogao je i s njim da bude isti slučaj. A ni sam Rafael, koliko god da jeste veliki slikar, nije vredan toga. Uvek je brzao. Juri, juri, juri. Oduvek mu je to bila mana. Nikad ne obrati dovoljno pažnje na pojedinosti.

Tako su sedeli u atmosferi zajedničkog jada sve dok policajac, mladić koji je skoro stupio u službu i koji sad nije bio siguran kako da nastupi, pa da ih, prateći naređenja, otprati do kancelarije. Flavija ga je očas sredila i poslala tamo samog, uz poruku da će oni stići za jedan sat.

To vreme su proveli tuširajući se, doručkujući, pretresajući događaje od prethodne noći, i zureći kroz prozor. Ako je i postojala mogućnost da se Flavija oraspoloži, ona je polako jenjavala. Na kraju je ipak ustala, gurnula prljave sudove u sudoperu i okrenula se k Argajlu.

„Mislím da ovo više ne možemo da odlažemo. Bolje da odemo i pregrmimo sve što nas čeka.“

Tako su, hodajući najsporije što su mogli, krenuli ka kancelariji.

„Nimalo se ovome ne radujem“, reče Argajl usput.

„Što se ti brineš? Na tebe može samo da se izviče. A mene će otpustiti.“

Imala je pravo.

„Ali ja ću izgubiti stipendiju“, reče on.

I on je bio u pravu.

Međutim, Botando ih je prijatno iznenadio svojim dočekom.

„Izvolite, izvolite“, reče kad su mu oklevajući kucnuli na vrata. „Hvala vam što ste došli ovako rano.“ A upravo je bilo prošlo podne. Flavija nije bila sasvim sigurna govori li on to zajedljivo. „Sinoć mi je bilo grozno. Ne bi trebalo tako da me brinete. Možete li da zamislite kako bih se osećao da ste izginuli? Osim teškoća koje bih imao da se objasnim s ministrom i da ti pronađem ogovarajuću zamenu.“

„Znate šta, generale, žao mi je...“

Odmahnuo joj je rukom.

„Ne izvinjavaj se. Ionako se već dovoljno loše osećam. Takve stvari se dešavaju. Naravno, Argajle, velika je šteta za ono na kuli. Ipak, uveren sam da niste imah drugog izbora. Ružan prizor, svejedno. Pomalo sam iznenađen da vi niste rasuti tamo po Kampu. Znatno je krupniji od vas.“

Argajl priznade da je i sam iznenađen.

„Ah, dobro. Na kraju krajeva, nema ni veze. Kako ste vas dvoje? Osećate li se bolje?“

Flavija reče da im je bolje. Čudila se tome što je Botando izuzetno veseo. Ali on još nije čuo sve.

„Dobro“, reče on bezbrižno prenebregavši snuždenost svoje asistentkinje. „Drago mi je što to čujem i, kad je već tako, možete da pođete sa mnom da podnesemo izveštaj upravniku. Obavestio sam ga u najkraćim crtama, ali sad traži pojedinosti. Plašim se da nimalo nije srećan zbog Ferara. U poslednje vreme je stopa smrtnosti u muzeju malo prevelika.“

Dok su išli za njim do službenog automobila, gde su se svi troje zgurali na zadnjem sedištu, Argajl se osećao nelagodno.

„Jeste li sigurni da hoćete i ja da pođem s vama? Mislim da me Tomazo neće baš dočekati raširenih ruku...“

„Verovatno neće“, odvrati Botando. „Ne, svakako neće. Valjda ste vi krivi za bezmalo sve njegove nevolje. Da se od samog početka niste uhvatili za pogrešan zaključak, ništa od ovoga se ne bi desilo. Ali ne brinite. Ja ću vas zaštititi.“

Preostali deo puta uz Korzo do muzeja prošao je u tišini, osim kad Botando promrmlja za sebe .

„Još jedan Rafael, dio mio. Sjajan uspeh...“

„Hvala...“, poče Argajl.

Botando podiže ruku.



„Molim vas, nemojte. Proslavićemo kasnije. Trenutno se moramo pozabaviti širim planom.“

Ostatak vožnje kroz zakrčene rimske ulice proveli su ćuteći, samo je Flavija primetila u njegovom odrazu u prozoru da se povremeno osmehuje odsutno posmatrajući ljude po ulicama.

„Generale, šta je to s Ferarom?“, upita ga ona. „Mislim, ne razumem kako je to učinio.“

Botando je potapša očinski.

„Previše jurcate, ne razmišljate dovoljno, to je nevolja s mladima. Ispričaću ti kad završimo s upravnikom.“

Pred muzejem im je vozač otvorio vrata da izađu i salutirao kad su krenuli širokim stepeništem do ulaza. Žustrim korakom su prošli kroz razne galerije, uz stražnje stepenice, pa do kancelarije koja vodi u upravnikov atelje.

„Bojim se da sad ne možete kod upravnika, zauzet je.“

Botando odabra najpomamiji izraz lica.

„Gluposti, ženo“, odbrusi sekretarici. „Svakako će želeti da me vidi“

„Ali na važnom je sastanku...“, usprotivi se ona kad se general progurao mimo nje i otvorio vrata.

Čak se i nekom poput Argajla koji obično nije bio prijemčiv za fine nijanse atmosfere, raspoloženje u toj prostoriji ne učini baš veselo. Zapravo bilo je napeto. Što i nije trebalo uistinu da ga iznenađuje, budući da su, oko ugašene vatre u kaminu, u tišini sedeli upravnik, Enriko Spelo i ser Edvard Berns. Bilo je jasno da njihov upad nije prekinuo neki živahan razgovor.

„Gospodo, dobro jutro. Veoma mi je drago što ste svi ovde i u dobrom raspoloženju.“ Botando protrlja šake, a njegovo raspoloženje nije ni okrnula neprijatna atmosfera u prostoriji. Uz preteranu uljudnost predstavio je svakog svakom, iako su se već svi bili upoznali. Zatim sede i ozareno ih osmotri.

„Elem, upravniče, treba da vam saopštim mnoge pojedinosti. Prvo, kao što znate, muzej sad ima zamenu za Rafaela, pa možemo i zvanično onog prvog da nazovemo falsifikatom.“

Tomazo klimnu glavom.

„To je utešno. Sve u svemu, zaprepašćujuć obrt. Ko bi pomislio na Ferara.“ Zatrese glavom, pre žalosno nego ljutito.

„Uistinu. Veoma potresno. Kao i ovo drugo ito ću morati da učinim.“

„A to je?", upita Tomazo.

Botando potraži nešto po džepu pa izvuče list hartije, osmotrivši ostalih petoro ljudi dok je to radio.

„To je samo jedan mali nalog za hapšenje", poče on kao pravdajući se, a očigledno s velikim uživanjem. Nakašlja se da pročisti grlo, da ne bi zapinjao dok bude čitao opširnu pravničku frazeologiju. Oduvek je vodio računa o tome da lepo izvede sve te sitne ceremonije.

„Kavalijere Marko di Tomazo, držim ovde nalog da vas uhapsim zbog sumnje da ste se zaverili da prevarite državu, izvršili akt falsifikovanja, ometali izvršenje pravde i da niste prijavili porez na dobit odgovarajućoj finansijskoj instituciji."

## Poglavlje petnaesto

Sedeli su u Botandovoj kancelariji i pili kafu. Berns i Spelo su zauzeli one dve udobne stolice, a Flavija i Argajl su se gnezdili na neke dve skalamerije cilindričnog oblika koje su im doneli za ovu priliku. Botando je sedeo za svojim stolom šireći oko sebe utisak samozadovoljstva, Berns i Spelo s neutralnim izrazima lica i, konačno, Argajl i Flavija očigledno jedva obuzdavajući zebnju koja je lagano prelazila u olakšanje

„Tja, tja, kakva stvar! A izraz upravnikovog lica kad sam mu pročitao nalog, vredeo je blaga. Nisam verovao da neko može toliko da se zaceni“, reče Botando razdragano se smešeći. „Bolje nije moglo da ispadne. Posebno sam ponosan na to što smo ga uhvatili za porez. Neizmerno ću uživati dok budem čitao sutrašnje novine. I to mesec dana pred podnošenje zahteva za odobrenje budžeta za sledeću godinu. Mislim da ću iskoristiti ovu priliku da dodam novih dvadeset posto za plate i zatražim još pet asistenata. Verovatno ću sad sve i dobiti.“

„Mene je to prilično uznemirilo“, uskoči Argajl. „Pretpostavljam da ste blefirali. Šta biste učinili da nije priznao sve? Onda biste bili u pravom sosu.“

„Za ime boga, mladiću, za koga vi mene smatrate? Samo zato što sam mrvicu teži i što ne mogu da jurcam po Evropi kao muva bez glave, ne znači da sam sasvim posesnilo! Naravno da nisam blefirao: da niste pronaili tu sliku, bio bih mnogo oprezniji. Bez nje ništa ne bismo uspeli da dokažemo.“

Osmehnu se kad je mladi Englez porumeneo od skromnosti.

„Bilo je jasno da je on taj. Ali vi ste se toliko upeli da sredite sirotog ser Edvarda da ste zanemarili činjenice. Dok sam ja, sedeći i čuteći u svojoj kancelariji, smireno uspeo da sagledam sve.“

„Da li vam je neko već kazao da ste zaista neprijatni kad ste puni sebe?“

„Znam. Ali ne događa se često da imam ovako plodan dan. Molim vas da mi oprostite.“

„Hteli ste da nam objasnite zbog čega je to bilo očigledna“

„Da. Pre svega postavljalo se pitanje ko je znao za sliku pre nego što je Argajl imao ovde onaj neobuzdan izliv posle hapšenja. A vi ste rekli da ste o njoj obavestili samo svog mentora i da je on ionako na

plaćenom odsustvu u Toskani. Je l' tako? I on vam je pisao kako je pročitao vaš rad i preporučio da vas zadrže na fakultetu. Odseo je kod prijatelja istočno od Montepulčana. Zanimljivo, ha?"

Flavija i Argajl se zavalije na stolicama, istovremeno prekrstiše ruke i napraviše srdite izraze lica.

„Dobro. Sećate li se da sam vam kazao bar Flaviji da me je Tomazo iznenadio kad mi je ispričao da će sledeće godine da se preseli u Toskanu. U vilu blizu Pijence, zapravo. Jeste li nekad bili tamo? Ne? Trebalo bi. Veoma lep gradić. Uistinu pravi mali dragulj. Veoma se jednostavno stiže do njega: kad stignete do Montepulčana, nastavite još nekoliko kilometara na istok i tu ste. Učinilo mi se sasvim nemogućim da se", nastavi Botando zagledavši se u tavanicu, „dva tako eminentna stručnjaka za umetnost, na puškomet jedan od drugog, ne poznaju. Kratak razgovor telefonom je to potvrdio. Dok je čitao onaj rad, vaš mentor je bio kod Tomaza. I to je znači komadić slagalice broj jedan. Tomazo je mogao da sazna za sliku taman na vreme da naruči falsifikat. Nisam uspeo da otkrijem kako bi za nju saznao ser Edvard. Tomazo istražuje sliku i otkriva da niste u pravu. Ali, i on proučava činjenice i shvata da, iako nema ničeg ispod te slike, ispod neke mora biti. I sami ste to rekli. Ukoliko neko očisti sliku i pronađe nešto što liči na Rafaela, s pravom bi smatrao da je to original.

„Ali on nije budala. Ne možeš izneti tek tako neku koještariju i očekivati da će svi da je prihvate. Bio mu je potreban stručnjak. I koga se onda setio? Naravno svog starog profesora Mornoa, čoveka koji ga je podučavao slikanju dok je studirao slikarstvo u Lionu. Pronašao je pravog čoveka. Morno je bio zaista vrstan. Kupio je onu staru sliku, a na drugima je vežbao. Zatim je na njoj očistio središnji deo i naslikao Rafaela, duž linija koje ste vi opisali. Islikao je lažnog Mantinija odozgo, zaprljao ga i patinirao, pa zamenio slike kad niko nije gledao. Time je završio svoj deo posla.

„Naravno, na Tomaza sam pomalo sumnjao, ali nikako nisam mogao da prenebregnem činjenicu da je Berns najverovatnije jedini koji ima koristi i da upravnik ima kao stena čvrst alibi u svakoj prilici. Učinilo mi se najverovatnijim Flavijino mišljenje da je Berns bio sam svoj poslodavac.

„Stvari su se skoro iskristalisale kad me je Berns pozvao, pomalo usplahiren, pošto mu je Argajl efikasno ispričao da zna kako je ona slika falsifikat i da će Berns morati da vrati novac. “Zastao je i okrenuo se Englezu. „Uzgred, zbog čega ste to uradili? “

Flavija s negodovanjem pogleda u Argajla koji je opet imao sramežljiv izraz lica.

„Kao što sam već rekao Flaviji, u tom trenutku mi je to delovalo kao dobra zamisao. Pomislio sam kako će ser Edvard odmah požuriti u Sijenu, pokušati da uništi sliku, pa će biti uhapšen. Mislim da vam dugujem izvinjenje”, obrati se Bernsu koji to prihvati s dostojanstvom.

„Izuzetno dobra zamisao”, reče Botando odobravajući, i time iznenadi kako Flaviju tako i samog Argajla. „Pogrešan čovek, ali zdrava ideja u načelu. Kao što vam je poznato, to je ista vrsta plana koji sam i sam spremio. Zapravo”, nastavi on svoj monolog, „bilo je sasvim dobro što ste otišli da se vidite s njim. Od njega sam i saznao da je Tomazo bio Mornoov učenik. Sve dotle mi je jedina osoba koja je mogla da zapali sliku i ubije Manconija bio Argajl, što bi ukazivalo i na Bernsa jer nisam verovao da je Argajl u stanju da smisli falsifikat

„Baš vam hvala”, ljutnu se Argajl .

„Bez uvrede. Mislio sam samo na vaš nedostatak iskustva. Ali mogli ste da ubijete nekog, nisam mogao da zamislim nijednog od ovih pomalo teških esteta, izvinjavam se, gospodo, da pobedi Manconija u borbi. Tako sam uleteo u mat poziciju.”

Botando odvrnu zatvarač boce s gaziranom mineralnom vodom pa nali sebi u čašu, zatim ponudi i ostale.

„I tako. Bernsa su unajmili, on kupuje sliku i nosi je kući, i prevera je postavljena. Tomazo je, sa svoje strane, sve pripremio navodeći ministra da unapred pristane da, ukaže li se takva prilika, oni priskoče i spasu italijansku baštinu. Muzej kupuje sliku, pa Tomazo ima priliku da vodi testiranje onako kako zna da će proći pozitivno. On poziva Bernsa i daje uputstva da samo leva strana slike sme da se analizira. Na njegovu nesreću, sekretarica je čula taj razgovor i pomenula mi ga dok sam juče čekao pred njegovom kancelarijom. To mu je kazna što ne prima posetioce odmah.

„Zatim Flavija odlazi u Englesku i tamo joj Argajl pominje činjenice kojima raspolaže. Ja ispričam upravniku za Argajlovu sumnju, ovaj

pobesni, ali ne čini ništa. Tek kad sam pokušao da se izvučem i ne odem na onaj prijem, ispričavši Feraru kako sam pošao u Švajcarsku u potrazi za nekim ikonama, slika biva uništena. U tom trenutku kontrola je izmakla Tomazu iz ruku.

„To je bila druga zanimljivost koja je našla svoje mesto u slagalici kad sam Tomaza počeo da posmatram kao mogućeg podstrekača. Sasvim iznenada, on kaže da će se povući i imenuje Ferara za svog naslednika. Vrlo je čudno što čini takvu uslugu nekome koga jasno i očigledno ne voli. Slutim da je Feraro otkrio šta se dešava dok je upravljao muzejom za vreme Tomazovog i Spelovog odsustva. Upravnik kaže da je Feraro tad veoma dobro obavljao posao. Prvobitno sam mislio da je imenovan zato što je dobro radio, ali pre će biti da je razlog to što je tad uhvatio Tomaza pod svoje.

„Feraro se uključuje i kaže kako zna da ću dokazati da je slika falsifikat. Predočava mu svoje uslove za sređivanje situacije i neprijavlivanje policiji. Tomazo nema izbora. Pristaje, a Feraro, daleko nemilosrdniji čovek, kreće u akciju.

„Ferarov položaj nije bio nimalo lak. Ako falsifikat opstane i bude raskrinkan, Tomazov ugled, a ujedno i njegove šanse da postane upravnik, biće uništene. Ali ako slike nema, pa niko ne može da dokaže kako je bila falsifikat, onda će Tomazo stradati što nije uspeo da zaštiti remek-delo.

„Osim, naravno, ukoliko ne prebace krivicu na nekog drugog. Otuda onako brzo pojavljivanje po novinama priča o propustima komiteta za bezbednost. To izbacuje Spela u žižu kao sumnjivog, a od mene pravi mogućeg Žrtvenog jarca. Kad sam prestao na to da gledam kao na deo birokratske politike i počeo da ga posmatram kao aspekt samog slučaja, magla je polako počela da se diže.

„U njihovoj odbrani postojale su još dve slabe tačke. Prvo, neko je mogao da vidi da je u pitanju falsifikat. Manconi to shvata. On to saopštava Feraru, u nadi da će učvrstiti svoj položaj u muzeju. Feraro se iskrada iz kancelarije, ubija ga, ponovo se ušunjava na posao, i odlazi kasno uveče uverivši se da ga je vratar video. Preostalo mu je još samo da uništi original, a na tome se, srećom, spotakao.

„Sad kad svi znamo šta se desilo, naravno da nije teško uočiti gde smo grešili. Izgleda da smo pretpostavljali kako je spalila sliku i

probola nožem Manconija ista osoba koja je stajala i iza falsifikata. A budući da je Tomazo imao savršen alibi i za ubistvo i za paljenje, nisam video kako bi on mogao da bude odgovoran."

Flavija se ovde pobuni.

„Ali i Feraro je imao alibi kad je slika spaljena. Vi sami ste mi tako rekli."

„Tačno. Tomazo mu je obezbedio alibi, a njemu su ga obezbedili Amerikanci. Ono što nismo dobili jeste alibi od Amerikanaca za Ferara. Sve do juče, kad sam ih pozvao ponovo, a oni su mi kazali kako je Feraro napustio upravnikovu kancelariju na pola sastanka o donaciji. Trebalo je i sam da se setim toga jer sam ga na prijemu video deset minuta pre nego što se pojavio Tomazo."

Zastao je na nekoliko trenutaka pa se vratio tamo gde je stao. „Ali to je bilo tek pre dva dana. Malo sam usporen. Pošto me je pozvao Berns i sve počelo nekako da se slaže, imao sam užasan dan. Sve sam znao ali nisam imao dokaze. Stoga sam morao da donesem jednu mučnu odluku. Vi ste krenuli za Sijenu. E sad, da li da kažem za to Feraru? Ako mu ne kažem, imamo dokaz o falsifikatu, ali ne i za paljevinu i ubistvo.

Ali ako mu kalem, Feraro bi se neizbežno pojavio tamo i pokušao da uništi sve dokaze, jednom i za svagda. Budući da bi to moglo da obuhvati i vas dvoje, uz sliku, sasvim opravdano sam bio nervozan.

Veoma mučna situacija, zaista. Međutim, ser Edvard me je ubedio kako ćemo vas zaštititi ukoliko Sijenu zakrčimo policajcima u civilu. Tako sam, u suštini, spremio isti plan kao i Argajl, samo s drugačijom metom. Odleteo sam tamo helikopterom da nadgledam akciju, smestio štab u jednom hotelu ni izbliza dobrom poput onog luksuziranja koji ste vas dvoje smislili, jer ja sam ipak samo skromni policajac i tako krenusmo.

Mogli smo i da vas zaštitimo da niste izveli onu ludost sa skrivanjem u toaletu. Novost, ali i glupost. Bili smo ubeđeni da ste izašli iz muzeja a da mi nismo uspeli da vas primetimo. Nastala je opšta panika. Raspršio sam ljude i pretraživao ulice. Naravno i sve restorane. Uzalud. Bio sam uveren da ležite u nekoj mračnoj uličici, preklanih vratova.

Pronašli smo vas tek kad je Feraro pao s kule. Sleteo je na metar od policajca koji je motrio na sumnjivo ponašanje na Kampu. Ovaj je

naslutio da to spada u sumnjivo ponašanje, pa je pozvao mene.

Niko nije primetio Ferara kad je kucnuo na zadnja vrata gde obitava noćni portir, ni kad je jadrnika zveknuo i ušao. Bili smo prezauzeti traženjem vas dvoje. I eto, to je čitava priča. Feraro je srećom uklonjen zauvek, Tomazo je pod ključem."

„Šta će sad biti?", upita Argajl. Za šta će biti optužen?"

„Oh, ne ide to tako lako. Prvo će biti u pritvoru. To će ga sprečiti da otpraši u Argentinu, kao što rade gangsteri. Iza brave će biti, oh, otprilike osamnaest meseci, dok tužilac ne oformi slučaj. Zatim će mu se pošteno suditi i biće proglašen krivim. Sam bog zna zbog čega to tako dugo traje. Ali biće to divno suđenje."

Argajl podiže ruku, oprezno, kao školarac koji hoće da ide u klozet, ali ne dobi priliku da progovori. Flavija je uletela pre njega.

„I dalje stvarno ne vidim zbog čega se uplitao u to. Na kraju krajeva, imućan je, imao je posao na kome su mu zavideli i divili mu se. Zbog čega je izveo ovakvu prevaru?"

„Ah, pa tako sam i zaključio da je to on. Poslednjih šest meseci ili tako nekako, svi mi pričaju kako je taj čovek bogat. Ali kad sam malo bolje razmislio, sinulo mi je da nikad ranije nisam čuo za to legendarno bogatstvo. A ne verujem da je Tomazo neko ko bi takvu činjenicu čuvao za sebe.

„Zato sam neko vreme pročešljavao dosijee i svoje stare slučajeve. Pokazalo se da je to veoma korisna zanimacija. Otkrio sam da je, kao što je često slučaj, kršten majčinim devojačkim prezimenom. Marko. Ta porodica je bila umešana u finansijski skandal u čijem sam rešavanju i ja učestvovao u mladosti, ishod je bilo njihovo bankrotstvo. Mladi Tomazo je iznenada iz velikog bogatstva zapao u prezreno siromaštvo. Što je moglo da rodi gramzivost i želju za osvetom. Uopšte nije imao novca. Bar ne sve dok se nije upustio u ovu operaciju. Tek tad su počele da kruže priče o njegovom bogatstvu."

Berns se promeškoltio u fotelji pored kamina i progovorio prvi put.

„Tu je i moja uloga u ovoj aferi", počeo on. „Pretpostavljam da bi išao do kraja u svakom slučaju, ali namamivši mene u mrežu doživeo je potpuni trijumf. Znao je da ću postati glavni osumnjičeni. Ispričao sam vam za aferu Koređo. Tad sam uzeo nazad sliku, što me je, čim mi se, prikazivalo još sumnjivijim. Ali uzeo sam je iako



nisam morao, jer sam bio ubeđen da je originalna. Istražio sam to, dokazao da jeste, i na kraju je prodao za više nego što mi je Tomazo platio. On je podneo ostavku na mesto u Trevizu, bez stvarnog povoda osim kritike i podozrenja nekolicine znalaca. To ga je izjedalo, a ne mogu da kažem da ga ne razumem. Na mene je bio kivan jer sam ga dvaput opovrgao. Kad se ukazala ova prilika, on ju je prihvatio. Ovog puta hteo je da ismeje sve one kolege koje su ga prezirale. Što je duže trajala ujdurma, sve bi više članaka i knjiga bilo napisano i sve više naučnika bi učestvovalo u tome. Na kraju bi, moguće tek u testamentu, tako da ne mora da vraća novac, otkrio sve i od njih napravio predmet sprdnje.

„Ali pojavi se novi dokaz, uglavnom zahvaljujući Argajlovom semenu sumnje. Morno neočekivano umre, a Feraro mu otme sve iz ruku. Čitava stvar više nije genijalna i dobro smišljena šala, već postaje gadno. Velika šteta. Na izvestan način više bih voleo da je uspeo u tome. S druge strane, sad barem imamo pravog Rafaela.”

Argajl odmahnu glavom.

„E pa sad, bojim se da nemamo. Pokušavam da vam kažem otkad smo došli ovamo. Mislim da sam se opet izglupirao...”

Nastade tišina, zatim svi odreda zastenjaše kad im se sleglo ono što je rekao. Samo je Flavija, koja je ovo čekala čitavo popodne, odahnula što je ta tema konačno pokrenuta.

„Ponovo?” Botando podiže obrve. „Već drugi put? Još jedna greška? Ali Flavija reče da ste našli sliku. Rekao si joj da je slika ispod.”

Argajl se osmehnu postićeno.

„Boja, ne slika. Boje ima ispod. Zelene. Svetlozelene boje. To sam hteo da joj kažem. Upravo sam se spremao da joj objasnim da nije dobar znak već rdav, kad je udarena u glavu. Svi slikari koriste neku neutralnu boju kad pripremaju platno. Obično je to neka drap boja. Ali Mantini je koristio svetlozelenu. To sam pokušao da joj kažem. Bio je to originalni Mantini od vrha do dna. Ispod njega nije bilo ničega. Našao sam pogrešnu sliku.”

Jedan časak su svi u prostoriji gledali u njega tužno. Argajl se oseti poput nekog insekta.

„Ovo je zaista veoma nesmotreno od vas”, jedva izgovori Botando. „Pošao sam na Tomaza jer sam smatrao da imamo jasan i konačan

dokaz bar za prvu sliku da je falsifikat. Pomislite šta bi bilo da je počeo sve da poriče. Ne bismo mogli ni da ga pipnemo. Sad ste pogrešno identifikovali dva Rafaela u roku od godinu dana. Ovo mora da je svojevrsan rekord."

„Znam" žalosno se složi Argajl. „I veoma mi je žao zbog toga. Mogu samo da kažem da je ovo trebalo da bude ta slika, zapravo trebalo je obe da budu. Zaista ne razumem to. Mora da mi je nešto promaklo. Treća sreća, šta mislite?"

„Ne. Nikako. Zaboravite na to. Čak i da pronađete pravu, više vam niko ne bi poverovao. Usredsredite se na Mantinija, to ne može da izazove gužvu. A ubuduće imajte malo više rezerve kad su ovakve stvari u pitanju."

\* \* \*

Narednih meseci Argajl se držao generalovog saveta i uporno napredovao u zadatku da Karlu Mantini obezbedi mesto koje mu pripada u slikarskom panteonu. Međutim, njegova iznenadna posvećenost nije bila uzrokovana samo naučnim razlozima. Berns je oprostio Argajlu što je mislio da je on ubica, ali ga je pomalo pritiskao ne bi li imao nešto da prikaže kolegijumu. Još mu je nabacio i ponudu za posao u njegovoj rimskoj galeriji kad završi s disertacijom.

S mogućnošću da stalno boravi u Italiji, koja ga je motivisala, Argajl je punom parom radio u *Herciani*, nemačkoj biblioteci na vrhu Španskog trga. Okružen knjigama koje su mu bile neophodne, s velikim radnim podstrekom, nije imao opravdanja da ne radi. Flavija ga je takođe gonila bez milosti, uvek ga podsećajući da je to za njegovo dobro. On se s tim uveliko slagao i to nije ometalo njihov blizak drugarski odnos koji se među njima lagano razvijao uprkos razlikama u karakteru.

Rad mu nije bio posebno uzbudljiv, ali nije bio ni preterano zahtevan. Ujutro bi odradio nekoliko sati, opušteno ručao u novinarskom klubu, zatim bi se vratio kući i kucao na mašini. U radu je napredovao polako i mukotrпно, a mnoge sate je proveo zureći u zid, tražeći inspiraciju ili, kad mu to ne uspe, bar snagu volje da nastavi. Nasuprot mestu na kome je sedeo okačio je fotografiju lažnog Rafaela. Ko god da je tu sliku naslikao, on ju je smatrao prelepom. Pored nje je zakačio kopiju stare slike koju je Morno

koristio kao podlogu. Lepotica i zver. One su ga podsećale na sve one peripetije. Kad bi se osvrnuo na njih, činilo mu se da se lepo proveo.

Mada sporo, ipak je napredovao sve dok nije zapeo u središnjem poglavlju u kome je obrađivao falsifikat pokušavajući da pronađe nešto novo što bi izneo. Pristao je još i da iznese referat na konferenciji istoričara umetnosti u januaru, to će još više usporiti sve, posebno zato što nije mogao da smisli ništa o čemu bi pričao. To će, takođe, iziskivati putovanje u Englesku, i to u najružnije doba godine, ali više nikako nije mogao da se izvuču.

Tako je Argajl razmišljao ležeći na krevetu, s cigaretom u ruci i zureći u zid dok je pravio pauzu. Od kucanja su ga zbolela leđa. Zagledao se ponovo u one dve slike. Kopija je bila zaista grozna. Ko bi nosio onako razmetljiv i grub nakit, čak i u šesnaestom veku? I tako čudnog oblika, uz to prsten izrađen s motivom mrtvih ptica, stvarno.

Počeo je da hoda po sobi i razmišlja, razrađujući temu kako mu je ideja za disertaciju postajala sve jasnija u svesti. Biće potrebno mnogo rada, ali to će biti relativno jednostavno budući da sad zna opšti pravac.

Bio je u iskušenju da ostavi pisaću mašinu za ostatak popodneva, da izađe u jesenju svetlost na izmaku i ode do Flavije da joj saopšti za taj novi pravac. Ali je odustao od toga. Flavija je strpljiva devojka, ali nije svetica. Samo bi ga iskritikovala što ne radi. Osim toga, imala je mnogo svog posla pa nije želeo da je ometa.

Zato se primirio, a onda rešio da ispotiha poradi na nečem sa strane, pabirčeći tu i tamo podatke. To je bilo naporno, a i stizalo je u mrvicama, sve dok nije stekao dovoljno materijala da odbaci svoj nedavno stečen oprez. Otišao je krajem novembra u London, gde se video s Bernsom i razgovarao o budućem poslu. Njegov dobročinitelj je bio rad da pomogne. Fin čovek, kad ga bolje upoznate. Duhovit, takođe. Osim toga, Argajl je pronašao i Fila, pa ga pritisnuo sve dok ovaj nije pristao da ga pozove na ručak sa svojim ocem u Nacionalnom fondu za zaštitu kulturnog nasleđa. Tom prilikom dobio je i poziv da dode na sever, na produžen vikend, u ledeni Jorkšir. Zatim se vratio u Rim.

Flavija je bila zapanjena njegovim ponašanjem. Kad je počeo da radi na disertaciji, očigledno nije bio usredsređen na nju. A sad je, da bi napisao dvadesetominutno izlaganje za onu konferenciju, radio kao lud. Satima, do duboko u noć, pisao, prepravljao i dodavao fusnote. Odbio je i da joj pokaže šta je uradio, uprkos njenim ponudama da proveri rad. Čuće na konferenciji, govorio joj je, ako bude htela da dođe.

## Poglavlje šesnaesto

Kako ranije nije izlagao usmeno mnogo svojih radova, a posebno ne pred ovako velikom publikom, Argajl je bio veoma nervozan. Ovde mora da ima dve stotine ljudi, čak i kad se odbace oni koji će odmah otići na čaj. „Nekoliko mojih pasusa, i svi će se ponovo vratiti na mesta", razmišljao je dok je prilazio podijumu.

Izvadio je rad i osvrnuo se po prostoriji, čekajući da se žamor brbljivih istoričara umetnosti stiša. Moglo bi da bude i zabavno. Ono prethodno izlaganje zasigurno mu nije bilo ravno. Ovaj skup će doživeti najveći mogući šok. Spazio je svog prijatelja Rudolfa Beketa gde, turobnog izgleda, sedi negde pozadi i diskretno mu mahnuo. Ubedio je jasnika da pođe s njim, a ovaj je očigledno žalio zbog tog netipičnog izliva prijateljstva.

„Poslednjih nekoliko meseci", počeo Argajl, „u časopisima i popularnijim novinama", salom se razlegao ućtiv smeh, „mnogo se raspravljalo o kupovini navodnog Rafaela od falsifikatora Liku Mornoa. Kao što vam je svima poznato, bivši upravnik Nacionalnog muzeja u Rimu uskoro će izaći pred sud optužen za saučesništvo u toj aferi. Stoga se neću baviti tim aspektom iz straha da ne prekršim italijanska ograničenja u istrazi slučaja, i kažem nešto što bi lišilo doktora Tomaza prilike da ima pravedno suđenje.

Danas bih, radije, želeo da se vratim prvobitnoj pretpostavci koja je pokrenula čitav taj niz događaja. To je dokaz da je Rafaelov portret Elizabete di Laguna, nekad u posedu porodice Di Parma, Karlo Mantini zaista preslikao da bi ga prebacio mimo papske carine u Englesku. S obzirom na publicitet koji je pratio izlaganje tog falsifikata, pitanje originala nekako se izgubilo iz vida, iako je on nesumnjivo postojao. Namera mi je da pokažem kako postoji nesumnjiv dokaz gde se slika nalazila u poslednje vreme."

Publika se malo uskomešala. Prestali su da brbljaju i oni u poslednjem redu. Brigada koja se spremala da ode na čaj sad se primirila na svojim sedištima. Istina je da je Argajl žrtvovao nešto naučne strogosti zbog žešćeg utiska, ali ona svakako neće izostati. U poređenju s radovima *Maneov pojam ljudskog napretka* i *Teorija o muškom pogledu*, ovo je bila čista poezija.

„Od početka su vladale pretpostavke da je slika nestala ili zato što nije ni napustila Italiju, ili zato što je posrednik Semjuel Peris sakrio u

nekom trenutku." Bar je Argajl to pretpostavljao, ali nije štetno da malo uopšti stvari.

„Glavni dokaz za to jeste taj što je grof od Klomortona umro od srčanog napada onog trenutka kad je Mantinijeva slika stigla u Englesku. Svi su smatrali da čovek poznat sa svojim tvrdičlukom, nije mogao da podnese pomisao da mu je oteto sedam stotina funti. Međutim, jedno pismo njegove žene dovodi ovu interpretaciju u pitanje."

Pročitao je pismo koje je već pokazivao Flaviji u svom londonskom stanu. „Ovo jasno pokazuje kako su Klomortona iščekivali u Jorkširu, a on je bio u Londonu sa Semjuelom Perisom i tri nedelje 'dizao dreku oko pošiljke'. Umro je nedelju dana pošto je ledi Arabela napisala ovo pismo.

„Sledeće pismo, kojim njen brat razuverava udovicu da ono neprijatno naklapanje o falsifikatu, nikad neće izbiti u javnost."

Zatim je pročitao dokument koji je pronašao u novinama. Ovo nije bio baš naučni postupak, ali unapred je proverio da se radi o tačnom prepisu originala.

„I opet je ova interpretacija problematična. Ne deluje mi logično da neko ko je došao do Rafaela čeka tri nedelje da ga pogleda. Peris mu je bio pri ruci, a on je, osim što ih je preprodavao, umeo slike i da čisti. Zar nije verovatnije da bi se poduhvatio tog posla onog časa kad je slika iskrcana s broda? U tom slučaju, bi se ono što je ležalo ispod Mantinija otkrilo u roku od nekoliko sati.

„Od čega je, dakle, umro grof? Teško se može pojmiti da bi čovek, koliko god da je škrt, umro od šoka što je opljačkan čitave tri nedelje pošto je taj šok doživeo. Osim toga, Klomorton je sahranjen u Jorkširu. Umro je u januaru, mesecu u kom su engleski drumovi najneprohodniji. Uz to, umro je na dan kad ga je žena očekivala da stigne kući. Da je uzrok njegove smrti potres koji je doživeo u ateljeu restauratora, zar bi se porodica mučila da kolima preveze telo skoro četiristo pedeset kilometara u to doba godine?

„Stoga, vratimo se ledi Arabeli." Ovde je izneo delove dnevnika vikonta Persivala, koje je čitao i Flaviji. „Možda ovo treba posmatrati u novom svetlu", nastavio je.

„Kad Persival govori o 'crnokosoj lepotici' koju je Klomorton pričao da će dovesti u Jorkšir, nije mislio na ljubavnicu koju je negde našao.

Ta rečenica mogla bi da se odnosi na sliku Elizabete di Laguna. Međutim, na nesreću je ovo natuknuo vojvotkinji od Albemarla, koja je, pogrešno shvativši, istog časa upozorila u pismu Klomortonovu ženu. Ona se, prirodno, uplašila da joj je muž ponovo zabrazdio, pa je pobesnela zbog novog napada na svoju čast. Na kraju krajeva, bila je poznata po svom nezgodnom karakteru. Prvog muža je javno napala, a sama je veselo priznala kako je pretila drugom.

Tako dolazimo do mogućeg razrešenja. Vojvoda stiže kući sa najnovijom pošiljkom slika, sav uzbuđen što će moći da ih prikaže. Ne nailazi na dobrodošlicu koju je očekivao. Dočekuje ga gromoglasna grdnja, karakter ledi Arabele izbija na površinu, i ona ga napada. Ali ovog puta preteruje i ubija ga. O tome je govorio njen brat u svojim pismima. Ne da će prevara ostati tajna, već ubistvo. Objavljeno je da je vojvoda umro od srčanog napada, pa je hitro i tiho sahranjen u porodičnoj grobnici. Lično sam prisustvovao pre nekoliko nedelja otvaranju grobnice koja je sad pod pokroviteljstvom Nacionalnog fonda za zaštitu kulturnog nasleđa. Vojvodi je slomljena lobanja, što je simptom koji se retko povezuje sa srčanim tegobama."

Publikom ponovo zavлада komešanje, nalik masovnom napadu štucavice. Argajl pričekava da ono mine, pa namignu Flaviji koja je sedela u prvom redu. Zatim se uozbilji da bi zadao i poslednji udarac „Šta se onda desilo? Ledi Arabela je odranije izrazila mišljenje o slikama svoga muža i šta bi učinila s njima. Sve su to kopije i obmane koje treba posakrivati. Upravo to se i dogodilo, pa su uglavnom ostale zauvek tamo. One koje nisu prodane pre nego što je porodica napustila zgradu četrdesetih godina dvadesetog veka još su na svojim mestima, u manje značajnim spavaćim sobama, po mračnim hodnicima ili u podrumima."

Ućutao je da bi podvukao svoje reči. Ovo je danima uvežbavao.

„Sudeći po sačuvanim popisima, Rafaelov portret Elizabete di Laguna koji je kupio vojvoda, svojim slikanjem sakrio Mantini, a otkrio i čiste savesti isporučio Semjuel Peris, visila je odmah do ulaza za poslugu kod kuhinje, nikad vrednovana na pravi način.

Visila je tamo više od dve stotine godina, sva uprskana sosovima koji su pronošeni pored nje, ogrezla u dim i prekrivena prolivenom

kafom. Kada je 1947. Godine prodana kod *Kristija*, bila je u užasnom stanju."

Argajl je jednom slušao nekog psihijatra kako analizira govore uspešnih političara. Taj je objasnio da većina njih, u cilju podsticanja uzbuđenja, navodi publiku da tapše, zatim sledećih nekoliko rečenica više, kako bi nadjačala aplauz, i time postiže utisak opčinjavajućeg oratorstva. Godinama je Argajl želeo to da isproba. Njegov komentar o sosovima izazvao je priličan žamor, pa je on podigao glas i nastavio.

„Od tog trenutka naovamo, praćenje puteva ove slike spada u uobičajenu praksu utvrđivanja porekla."

Publika se malo stišala, pa je on zastao, ispio gutljaj vode i pustio ih da pričekaju. Od svih njegovih otkrića u poslednjih godinu dana a on je prvi priznavao kako su neka od njih sramno ispod svakog nivoa najviše se dičio ovim. Za to su bili potrebni dar posmatranja, intuicija i mašta: sve ono čime se on obično ne odlikuje. Ovim je dokazao kako sve može da postigne ako se potrudi.

„Na aukciji 1947. Godine, sliku je kupio izvesni Robert Mak Vilijem, škotski lekar. Umro je 1972, pa je slika prodana u galeriju Parsons u Edinburgu, za dvesta dvadeset pet gvineja, nikom drugom do ser Edvardu Bernsu."

Usledila je prigušena tišina u iščekivanju sledećeg zapanjujućeg otkrovenja.

„Kad sam mu to predočio, ser Edvard je pokazao veliko zadovoljstvo. Ja sam se uplašio da bi mogao da umre od smeha, ali kad se pribrao i razmislio, objasnio mi je kako nijednog trenutka nije ni slutio da ta slika ima neku vrednost. Čak se nije potrudio ni da je očisti. U galeriju mu je jednog dana došao neki čovek i ponudio cenu koja je donosila i malu zaradu, pa je on pristao da je proda. Posle kraćeg traženja, pronašao je i priznanicu. Sliku je kupio sitan kolekcionar iz Evrope. Ostala je u njegovoj zbirci sve dok, pre nekoliko godina, i on nije umro.

„Sad konačno stižemo do velikog finala, i moram vam se izviniti što ste na njega toliko čekali. '*Afera Rafael*' je veoma neprijatna za sve. Posebno su se stručnjaci uznemirili što nisu primetili falsifikat koji im je poturen. Rafael je slikao na određen način, pa su očekivali da primete kako nešto nije u redu. Pretpostavljam da u publici nema



mного vas koji niste upoznati s procesom kojim se koristio Žan-Lik Morno u falsifikovanju. Taj postupak iziskuje izuzetnu veštinu i poznavanje rada slikara koji se imitira. Koristio je Rafaelovu tehniku, njegovu recepturu za pigmente i njegov stil.

Mrsko mi je što moram i ovo da vam saopštim, ali je iskoristio i sam Rafaelov rad. Beleške s prodaje pokazuju da je portret Elizabete di Laguna prodat Žan-Liku Mornou kao *portret dame*, kopija po Fra Bartolomeu za tri stotine belgijskih franaka. Sačuvana je jedna fotografija ove slike."

Na ekranu se pojavi slika koju je Argajl prvi put video u onom rimskom restoranu.

„Ključni dokaz se nalazi na levoj šaci", nastavi on, označivši kursorom tu oblast. „Na ruci se vidi prsten." Sad se pojavi uvećana i još mutnija slika. „Prsten je izveden u obliku dva pelikana isprepletenih krila. To je, naravno, grb porodice Di Parma. Elizabeta je bila markizova ljubavnica i bilo je sasvim normalno da nosi taj prsten kako bi pokazala kome pripada. Ionako se nisu mnogo trudili da sakriju tu vezu.

„Potrebno je samo letimično poređenje falsifikata s originalom" na ekranu se pojaviše dva slajda „kako bi se utvrdile sličnosti u pozadini ove dve slike. Zbog toga nisu uspeli prilikom analiza da otkriju da je ova slika kopija. Oni delovi koje su proučavali bili su sasvim originalni.

„Mornou je bilo potrebno autentično italijansko platno iz prave epohe i prilična slikarska veština da stvori iluziju pravog Rafaela. Ispostavilo se da je dobio daleko bolju podlogu nego što je shvatio. Kroz prljavštinu nataloženu tokom dva veka probio se verovatno pomoću neke kiseline za rastvaranje i tako pripremio površinu za svoj rad. Ne verujem da je uopšte obratio pažnju na originalnu sliku koja je ležala ispod prljavštine. Za sve nas ovo teško da predstavlja prikaz velike lepote. Ukusi se menjaju. Jednostavno je izbrisao gotovo sav Rafaelov rad, osim prozora i nekih delova enterijera koji okružuju figuru, kako bi naslikao svog lažnog Rafaela.

„Kao što vam je poznato, ono što je preostalo od Rafaela uništeno je zajedno s Mornoovim delom u paljevini u muzeju."

Reakcija je bila jača od one kojoj se nadao. Očekivao je buran aplauz, uzvike odobravanja, kišu programa bačenih uvis. Ništa od

toga nije dobio, ali bio je i više nego zadovoljan. Dok ga je publika posmatrala u nemom zaprepaščenju, Argajl je presavio svoj referat i stavio ga u džep. Zatim je bučno sišao niz stepenice podijuma, razbijajući tišinu sale odjecima svojih blokeja. Flavija ga je čekala lica ozarenog od oduševljenja.

„Spor, ali pouzdan. Ipak si ti jedna mudrica“, reče ona pa mu nežno poljubi vrh nosa.



- 
- [1] Ital.: Sendvič od celog hlepčića sa šunkom i sirom ili nekim drugim nadevom. (Prim, Prev.)
  - [2] Franc: Stalni posetloci. (Prim, prev.)
  - [3] Ital. Dom deputata, italijanska skupština. (Prim, prev.)
  - [4] Franc: Odeljenje za borbu protiv kriminala pri Ministarstvu unutrašnjih poslova. (Prim, prev.)
  - [5] Franc: Planski katalog. (Prim. Prev.)
  - [6] Franc: Govno, sranje. (Prim, prev.)
  - [7] Franc: Akademija lepih umetnosti. (Prim, prev.)
  - [8] Ital: Impozantna javna građevina ili privatna kuća, palata. (Prim, Prev.)
  - [9] Ital. Nožić, uska tanka štikla na ženskim cipelama. (Prim, prev.)
  - [10] Ital. Halo. (Prim, prev.)
  - [11] Ital: Karta sveta, globus, delimično sačuvana freska Ambrođa Lorencetija, iz XIV veka. (Prim, prev.)

# Table of Contents

[Poglavlje prvo](#)

[Poglavlje drugo](#)

[Poglavlje treće](#)

[Poglavlje četvrto](#)

[Poglavlje peto](#)

[Poglavlje šesto](#)

[Poglavlje sedmo](#)

[Poglavlje osmo](#)

[Poglavlje deveto](#)

[Poglavlje deseto](#)

[Poglavlje jedanaesto](#)

[Poglavlje dvanaesto](#)

[Poglavlje trinaesto](#)

[Poglavlje četrnaesto](#)

[Poglavlje petnaesto](#)

[Poglavlje šesnaesto](#)